

Familiestyrelsen

Evaluering af Parrådgivning

Slutrapport

Marts 2009

Familiestyrelsen

Evaluering af Parrådgivning

Slutrapport

Marts 2009

Rambøll Management A/S
Olof Palmes Allé 20
DK-8200 Århus N
Danmark

Telefon 8944 7800
www.ramboll-management.dk

Indholdsfortegnelse

1.	Indledning	1
1.1	Kort om evalueringsdesignet	2
1.2	Læsevejledning	5
2.	Resumé	6
3.	Om forsøgsprojektet	8
3.1	Baggrunden for forsøget	8
3.2	Målgruppen for forsøgsprojektet	8
3.3	De overordnede mål for forsøgsprojektet	9
3.4	De 12 projekter	10
3.4.1	Projekternes etablering og organisering	10
3.4.2	Tilrettelæggelse af rådgivningstilbuddet	12
4.	Hvem har benyttet forsøgsprojektet?	14
4.1	Antal der har modtaget parrådgivning	14
4.2	Hvem har deltaget i parrådgivningen?	15
4.2.1	Deltagernes personlige karakteristika	15
4.2.2	Parforholdets status ved opstarten	18
4.2.3	Årsager til henvendelse	20
4.2.4	Omfang af problemer	23
4.2.5	Målsætning for deltagelse i parrådgivningen	27
4.3	Delkonklusion	28
5.	Virkningen af forsøgsprojektet	31
5.1	Virkningen af parrådgivningsindsatsen i forhold til forældrenes indbyrdes relation	31
5.1.1	Deltagernes tilfredshed og forventningsindfrielse	32
5.1.2	Udviklingen i deltagernes parforholdsstatus	34
5.1.3	Deltagernes konkrete udbytte af parrådgivningen	36
5.1.4	Langsigtet effekt hos deltagere i forhold: udviklingen i deltagernes parforholdskvalitet	48
5.1.5	Langsigtet effekt hos deltagere uden for forhold: udviklingen i deltagernes samarbejde om samvær med børn	51
5.1.6	Langsigtet effekt for alle deltagere: udviklingen i deltagernes håndtering af uenigheder	53
5.2	Parrådgivningens virkning i forhold til børnenes trivsel	55
5.2.1	Deltagernes varetagelse af forælderrollen	56
5.2.2	Forældrenes vurdering af børnenes trivsel	60
5.3	Omkostningerne ved at gennemføre parrådgivningsforløb	66
5.4	Delkonklusion	67
6.	Perspektivering af forsøgsprojektets resultater	70
7.	Hvilke forhold bidrager til forsøgsprojektets målopfyldelse?	73
7.1	Hvilke forhold bidrager til realisering af den ønskede målgruppe?	73

7.1.1	Betydningen af projekternes rekrutteringsstrategi	74
7.1.2	Betydningen af prisen på tilbuddet	75
7.1.3	Betydningen af tilbuddets forankring	76
7.1.4	Betydningen af tilrettelæggelsen af tilbuddet	80
7.1.5	Delkonklusion	82
7.2	Hvilke forhold bidrager til at skabe de ønskede virkninger?	83
7.2.1	Betydningen af parrådgivningens længde	84
7.2.2	Betydningen af parrådgivningens indhold	87
7.2.3	Betydning af forholdet mellem deltagere og parrådgivere	91
7.2.4	Betydningen af deltagernes karakteristika	94
7.2.5	Delkonklusion	98
8.	Konklusion	100
9.	Evaluerings metodiske grundlag	103
9.1	Spørgeskemaundersøgelser blandt deltagere	103
9.1.1	Spørgeskemaundersøgelsens gennemførelse	103
9.1.2	Spørgeskemaundersøgelsens fokus	104
9.1.3	Svarprocent og repræsentativitet	105
9.2	Den kvalitative dataindsamling	106
9.2.1	Gennemførelse af kvalitative interviews med deltagere	106
9.2.2	Kvalitative interviews med rådgivere og projektledere	107
9.3	Analyse af datamaterialet	108
9.3.1	Analysetilgang til det kvalitative datamateriale	108
9.3.2	Analysetilgang til det kvantitative datamateriale	109
10.	Tabelbilag	110
10.1	Spørgeskemaresultater fra baselinemåling	110
10.2	Spørgeskemaresultater fra resultatmålingen	117
10.3	Spørgeskemaresultater fra effektmålingen	122
10.4	Spørgeskemaresultater på tværs af de tre målinger	126

1. Indledning

Familiestyrelsen har i perioden 2005-2009 gennemført et forsøgsprojekt, hvor 12 projekter har fået støtte til etablering af forsøg med parrådgivning målrettet forældre med mindst ét barn i alderen 0-18 år. I forsøget har forældre med børn i alderen 0-18 år mulighed for at modtage op til 10 timers rådgivningssessioner for en egenbetaling på 300 kr., mens den øvrige betaling dækkes af forsøgsmidlerne.

Forsøget bygger på en antagelse om, at en tidlig rådgivning med fokus på at styrke forældrenes indbyrdes relation i forholdet eller en rådgivning med fokus på at sikre en skånsom skilsmisse kan modvirke, at forældrenes indbyrdes problemer får negative konsekvenser for børnenes trivsel. Derudover er det antagelsen, at en markant reduktion af egenfinansiering af rådgivningen kan få forældre, som ellers ikke ville have opsøgt rådgivning til at benytte tilbuddet om rådgivning.

For at tilvejebringe et billede af dels de 12 projekters forskellige tilrettelæggelse af rådgivningstilbuddet, dels anvendelsen og virkningen af parrådgivningen, har Familiestyrelsen igangsat en evaluering af parrådgivningen, som er gennemført af Rambøll Management. Ifølge opdraget fra Familiestyrelsen skal evalueringen indeholde følgende perspektiver:

- En kortlægning af projekterne, herunder målgrupper, indsatser og organisering af tilbuddet.
- En valid dokumentation for projekternes umiddelbare resultater og langsigtede virkninger i forhold til forældre og børn.
- En vurdering af styrker og svagheder ved de forskellige former for tilrettelæggelse og organisering af parrådgivningen.

Evalueringen blev igangsat medio 2007 og resulterede i april 2008 i en midtvejsrapport om forsøgsprojektet. Midtvejsrapporten belyste de foreløbige tendenser i forhold til, hvilken målgruppe der benyttede tilbuddet, samt de umiddelbare resultater af parrådgivningen. Der henvises til den første rapport for en detaljeret gennemgang af de 12 projekters tilrettelæggelse og gennemførelse samt deltagernes oplevelse og vurdering af disse forhold.

Denne slutrapport er udarbejdet i januar 2009 og repræsenterer den endelige evaluering af Familiestyrelsens forsøgsprojekt med parrådgivning. Slutrapporten præsenterer i overensstemmelse med Familiestyrelsens opdrag (i) en kortlægning over, hvem der har benyttet tilbuddet, samt hvilke forskellige indsatser og organiseringer de enkelte projekter har benyttet, (ii) forsøgsprojektets umiddelbare og langsigtede virkninger i forhold til forældre og børn og (iii) en vurdering af, hvilke forhold ved de forskellige former for tilrettelæggelsen af parrådgivningen der har henholdsvis fremmet eller hæmmet forsøgsprojektets målsætninger. Det skal indledningsvist

understreges, at evalueringen ikke fokuserer på de anvendte metoder og psykologiske teorier/modeller bag parrådgivning, da det ligger uden for evalueringens opdrag.

1.1 Kort om evalueringsdesignet

I dette afsnit gives en kort introduktion til evalueringsdesignet, mens en mere fyldestgørende beskrivelse af evalueringens tilrettelæggelse og gennemførelse findes i kapitel 9.

Evalueringen er bygget op om tre dele:

- En målopfyldelsesevaluering med fokus på at afdække, om forsøgsprojektet og herunder de enkelte projekter har realiseret de opstillede målsætninger.
- En effektevaluering med fokus på at afdække både de umiddelbare og langsigtede virkninger af parrådgivningen i forhold til både forældre og børn.
- En virkningsevaluering med fokus at afdække, hvilke forhold ved tilrettelæggelsen af parrådgivningsindsatsen der har virket hhv. fremmende eller hæmmende i forhold til dels at få fat i den ønskede målgruppe, dels i forhold til at opnå de ønskede virkninger af parrådgivningsindsatsen.

Evalueringen har taget udgangspunkt i en opstilling af en forandringsteori for hele forsøgsprojektet sammen med Familiestyrelsen. Forandringsteorien er blevet anvendt til at synliggøre den sammenhæng, der er mellem forsøgsprojektets overordnede målsætninger og den praksis og de aktiviteter, som udfoldes i de enkelte projekter.

I forlængelse heraf er der i forbindelse med opstarten af evalueringen gennemført workshops med samtlige projekter, hvor der har været fokus på at beskrive de antagelser, som det enkelte projekt har om, hvordan de bidrager til den overordnede målsætning for forsøgsprojektet om at forebygge, at forældrenes indbyrdes problemer får negative konsekvenser for børnene. På workshoppen har der således været fokus på at definere målgruppen for indsatsen, samt hvordan tilrettelæggelsen af rådgivningsforløbet bidrager til de ønskede umiddelbare resultater og langsigtede virkninger.

Med henblik på at dokumentere målopfyldelsen, virkningerne og hvilke forhold der fremmer eller hæmmer målopfyldelsen og virkningerne, er der blevet benyttet en række forskellige datakilder.

For det første er der i forbindelse med evalueringen gennemført en spørgeskemaundersøgelse bestående af tre spørgeskemaer til hver af deltagerne, hhv. en *baseline-måling* ved opstart af forløbet, en *resultatmåling* ved afslutningen af forløbet og en *effektmåling* et halvt år efter forløbets afslutning. De tre spørgeskemaer består af hhv. en specifik del, som tager afsæt i det aktuelle stade i forløbet, og en tværgående del, som består af en vurdering af forældrenes indbyrdes relation. Den tværgående del er bl.a. baseret på Dyadic Adjustment Scale, som giver mulighed for at følge,

hvordan gennemførelsen af rådgivningsforløbet påvirker forældrenes vurdering af udviklingen i deres parforholdskvalitet over tid. Evalueringen indeholder ikke en særskilt effektmåling i forhold til børnenes trivsel, idet sammenhængen mellem styrket indbyrdes relation mellem forældrene og børnenes trivsel er veldokumenteret i psykologisk forskning. Man kan derfor med stor sikkerhed antage, at en positiv effekt blandt forældrene medfører en positiv effekt blandt børnene¹. Evalueringen har dog afdækket udviklingen i forældrenes vurdering af dels børnenes trivsel, samt den påvirkning som forældrenes indbyrdes problemer giver børnene.

Svarprocenterne for spørgeskemaundersøgelsen fremgår af nedenstående tabel

Tabel 1-1: spørgeskemaundersøgelsens svarprocenter

	Antal ud- sendte spørge- skemaer	Antal be- svarelser	Svarprocent
Baselinemålingen	1875	1269	67,7 %
Resultatmålingen	1069	483	45,2 %
Effektmåling	543	213	39,2 %

Det er Rambøll Managements vurdering, at svarprocenten er tilfredsstillende for denne type undersøgelse, da der kan forventes en faldende svarprocent over tid. Det er samtidig vurderingen, at besvarelserne viser et repræsentativt billede af den samlede deltagergruppe.

For det andet er der i forbindelse med evalueringen gennemført to runder af kvalitative interviews med hhv. projektledere, rådgivere og deltagere, som har afsluttet deres parrådgivningsforløb. Den første runde af interviews blev gennemført i perioden februar-marts 2008, mens den anden runde af interviews blev gennemført i oktober-november 2008. Ved den første runde af kvalitative interviews var der primært fokus på projekternes og deltagernes vurderinger af projekternes tilrettelæggelse af indsatsen, mens der ved anden runde af de kvalitative interviews primært har været fokus på projekternes og deltagernes vurdering af effekten. Hver runde af kvalitative interviews er baseret på casebesøg i hvert af de 12 projekter. Ved hvert casebesøg er der blevet gennemført kvalitative interviews med projektleder, parrådgivere og med deltagere i op til tre forløb (dvs. 6 deltagere). Konkret baserer evalueringen sig således på to interviewrunder med 12 interviews med projektledere og parrådgivere i hver runde samt 54 deltagerinterviews i første interviewrunde og 52 deltagerinterviews i anden interviewrunde.

For det tredje er der i forbindelse med evalueringen indhentet aktivitetsstatistik og økonomioplysninger om puljen som helhed samt de enkelte projekter.

¹ Schaffer, R. (1999): "Beslutninger om børn. Psykologiske spørgsmål og svar".

Endelig er der for det fjerde gennemført en række litteraturstudier i forbindelse med evalueringen med henblik på at skabe sammenligningsgrundlag for evalueringens resultater.

1.2 Læsevejledning

	Indhold	Læs dette, hvis du...
Kapitel 2: Resumé		
	Indeholder et resumé af de væsentligste resultater og konklusioner fra evalueringen.	... vil have et hurtigt overblik over forsøgsprojektets resultater
Kapitel 3: Om forsøgsprojektet		
	Indeholder dels en beskrivelse af forsøgsprojektets målsætninger og målgruppe, samt en kort beskrivelse af de tolv projekter	... vil vide mere om baggrund, formål og indholdet i forsøgsprojektet
Kapitel 4: Hvem har benyttet tilbuddet?		
Afsnit 4.1	Indeholder en analyse af antallet af gennemførte parrådgivningstilbud	... vil vide noget om omfanget af forsøgsprojektet
Afsnit 4.2	Indeholder en beskrivelse og analyse af deltagernes karakteristika, samt hvorvidt de den ønskede målgruppe er realiseret	... vil vide hvad der kendetegner de deltagere, som har deltaget i forsøgsprojektet
Afsnit 4.3	Indeholder en vurdering af projektets målopfyldelse i forhold til at realisere den ønskede målgruppe	... vil vide om forsøgsprojektet har fået fat i den ønskede målgruppe
Kapitel 5: Virkningen af forsøgsprojektet		
Afsnit 5.1	Indeholder en analyse af parrådgivningsindsatsens virkning i forhold til deltagernes indbyrdes relation	... vil have viden om virkningen af tilbuddet i forhold til deltagernes indbyrdes relation
Afsnit 5.2	Indeholder en analyse af parrådgivningens virkning i forhold til børnenes trivsel	... vil have viden om virkningen af tilbuddet i forhold til børnene
Afsnit 5.3	Indeholder en beskrivelse og analyse af hvad det har kostet at gennemføre de enkelte parrådgivningsforløb	... vil vide mere om omkostningerne ved at gennemføre forsøgsprojektet
Afsnit 5.4	Indeholder en samlet beskrivelse og vurdering af projektets målopfyldelse i forhold til at realisere den opstillede forandringsteori	... vil vide mere om projektet har skabt de forventede resultater og virkninger
Kapitel 6: Perspektivering af forsøgsprojektets resultater		
	Indeholder en sammenligning af forsøgsprojektet effekter med andre lignende projekter	... vil sammenligne forsøgsprojekter resultater med andre undersøgelser
Kapitel 7: Hvilke forhold bidrager til forsøgsprojektets målopfyldelse		
Afsnit 7.1	Indeholder en analyse af hvilke forhold der har været fremmende og hæmmende i forhold til at få fat i den ønskede målgruppe	... vil vide noget om hvad der virker i forhold til at rekruttere den ønskede målgruppe
Afsnit 7.2	Indeholder en analyse af hvilke forhold der har bidraget til at skabe de ønskede virkninger af projektet	... vil vide noget om hvad der virker i forhold til at skabe de ønskede virkninger for målgruppen
Kapitel 8: Konklusion		
	Indeholder en samlet beskrivelse af evalueringens resultater set i forhold til målsætningerne for forsøgsprojektet	... vil have et overblik over forsøgsprojektets effekter og målopfyldelse
kapitel 9: Evalueringens metodiske grundlag		
	Indeholder en beskrivelse af evalueringens gennemførelse og det metodiske grundlag for rapporten	... vil have et overblik over datagrundlaget bag evalueringen

2. Resumé

Det overordnede formål med forsøgsprojektet er at forebygge, at forældres indbyrdes problemer får negative konsekvenser for deres børns trivsel og udvikling. Tanken er, at forældrene gennem et åbent, anonymt rådgivningstilbud kan få hjælp til at håndtere de indbyrdes problemer, som skaber ubalance og mistrivsel for forældrene, således at man undgår, at problemerne udvikles til egentlige konflikter.

Evalueringen viser samlet set, at tilbuddet om parrådgivning skaber positive resultater for både deltagerne og deres børn. Dette gælder både i forhold til deltageres egne målsætninger med at deltage, og i forhold til de undersøgte effektmål vedrørende deltageres parforholdskvalitet, deltageres håndtering af uenigheder, fraskilte deltagers samarbejde om samvær, deltageres varetagelse af forælderrolle samt deltageres børns trivsel. Konkret viser evalueringen således,

- At parrådgivningen i høj grad lever op til deltageres forventninger:
  - 72 % af deltagerne oplever, at tilbuddet enten oversteg deres forventninger eller i høj grad indfrie deres forventninger.
  - 85 % af deltagerne var i meget høj eller i høj grad tilfredse med deres samlede udbytte af parrådgivningen.
- At parrådgivningen hjælper deltagerne med at løse eller håndtere deres indbyrdes problemer:
  - Gennemsnitligt fik deltagerne en bedre evne til at håndtere indbyrdes uenigheder uden at de udviklede sig til konflikter
  - Gennemsnitligt fik deltagere, der var gift/kærester, en bedre parforholdskvalitet
  - Gennemsnitligt var deltagere, der var gået fra hinanden, blevet bedre til at samarbejde om samværet med deres fælles børn
- At parrådgivningen har en positiv betydning for både deltageres varetagelse af forælderrollen samt deres børns trivsel.
- At parrådgivningen har hjulpet deltagerne til at blive sammen:
  - 90 % af de deltagere som ønskede hjælp til at bevare deres parforhold er stadigvæk sammen et halvt år efter afslutningen af deres parrådgivningsforløb. Dette skal ses i forhold til, at 80 % af alle de deltagere, som var gift/kærester ved opstarten faktisk ønskede at bevare deres forhold, mens 26 % af de deltagere som allerede var gået fra hinanden/separeret/skilt ligeledes ønskede at bevare/genskabe forholdet. Samlet set ønskede 73 % af alle deltagere derfor at bevare deres forhold, og evalueringen viser altså i den forbindelse, at det er lykkedes for 90 % af disse deltagere.

Evalueringen viser ligeledes, at forsøgsprojektet i høj grad har fået fat i den ønskede gruppe af deltagere. Det vil sige personer som dels (i) har børn under 18 år og hovedsageligt er gift/kærester, (ii) har behandlingskrævende problemer i deres indbyr-

des forhold og (iii) ikke selv alternativt ville have finansieret parrådgivning i privat regi.

Endelig viser evalueringen, at en række forhold vedrørende deltagerne selv, samt ved tilbuddenes organisering, tilrettelæggelse og gennemførelse har betydning for dels rekruttering af deltagere samt virkningen af parrådgivningen.

3. Om forsøgsprojektet²

Forsøget med parrådgivning indgår som en del af Finansloven 2005, hvor der afsættes 10 mio. kr. over perioden 2005-2008 til et geografisk udbredt forsøg med forskellige former for parrådgivning.

3.1 Baggrunden for forsøget

Forsøgsprojektet med parrådgivning tager afsæt i, at børn i familier med et højt konfliktniveau ifølge tidligere forskning har risiko for følgevirkninger, bl.a. i form af utryghed, stress, lavt selvværd, indlæringsvanskeligheder og dårlige skolepræstationer³. Ligeledes har børn i familier med højt konfliktniveau typisk også selv svært ved at håndtere konflikter og har svært ved at indgå i sociale relationer⁴. Tanken bag forsøget er i forlængelse heraf, at en tidlig, forebyggende indsats over for forældre med problemer i parforholdet kan forebygge, at forældrenes indbyrdes problemer udvikler sig i en negativ retning og dermed på længere sigt giver risiko for følgevirkninger hos børnene.

Idet der er tale om en tidlig, forebyggende indsats er det antagelsen, at mange af disse familier falder uden for de eksisterende tilbud, fordi familiernes problemer ikke er så udtalte, at de er kendte af de kommunale myndigheder og derigennem får tilbud om fx familierådgivning og/eller familiebehandling. Problemerne har normalt heller ikke ført til, at forældrene har valgt skilsmisse og derved fået et konfliktløsningstilbud i statsforvaltningen, om end det har været muligt at benytte tilbuddet i forhold til at sikre en skånsom skilsmisse. Endelig er det antagelsen, at der typisk vil være tale om familier, som ikke selv har råd til eller tradition for at benytte sig af private tilbud om parrådgivning. Forsøgsprojektet kan således ses som en tidlig forebyggende indsats over for familier med problemer.

3.2 Målgruppen for forsøgsprojektet

Forsøgsprojektet med parrådgivning er overordnet rettet mod familier med børn under 18 år, og hvor der internt mellem forældrene er problemer, som de har svært ved at håndtere.

Forsøget med parrådgivning er primært et tilbud til familier, som ikke selv har økonomiske ressourcer til at finansiere parrådgivning eller parterapi i privat regi. Tilbuddet er således ikke møntet på par, som alternativt selv ville have finansieret et rådgivningsforløb. Dette betyder dog ikke, at familier, der selv kan finansiere et rådgivningsforløb, er udelukket fra at benytte tilbuddet.

For at være en reelt forebyggende indsats er målgruppen yderligere defineret ved primært at være familier, hvor der endnu ikke er truffet endelig beslutning om skilsmisse. Det primære mål er således at hjælpe deltagerne til at håndtere deres kon-

² Afsnittet er i vid udstrækning identisk med afsnittet i midtvejsrapporten, og er primært med i slutrapporten for at skabe en introduktion til forsøgsprojektet.

³ Carr, A. (2006): "Child and Adolescent Clinical Psychology".

⁴ Schaffer, R. (1999): "Beslutninger om børn. Psykologiske spørgsmål og svar".

flikter inden for samlivet, om end målet i nogle tilfælde også kan være at give deltagerne rådgivning til at gennemgå en skånsom skilsmisse, som ikke belaster børnene unødigt.

Familiens problemer vil oftest have karakter af psykologiske og relationelle problemer og ikke primært sociale problemer, idet disse familier hjælpes i andre sammenhænge som fx familierådgivning og familiebehandling. Tilsvarende omfatter målgruppen som udgangspunkt ikke familier med særlige behov for støtte, fx familier med svære psykiske eller fysiske handicap eller marginaliserede familier, idet der her findes forskellige andre tilbud, der i højere grad tager højde for disse familiers særlige behov. Imidlertid vil det her være et individuelt skøn hos den enkelte rådgiver, om forældrene vil profitere af tilbuddet, og om tilbuddet er et tilstrækkeligt tilbud til familien.

Endelig er målgruppen afgrænset ved, at der er tale om forældre, som selv opsøger tilbuddet, idet der netop er tale om et åbent og anonymt tilbud for netop at modvirke, at tilbuddet virker stigmatiserende for de deltagende forældre.

3.3 **De overordnede mål for forsøgsprojektet**

Det overordnede strategiske mål med projekterne er at tilbyde en forebyggende indsats, som kan modvirke, at børn får følgevanskeligheder af forældrenes indbyrdes problemer og konflikter. Dette betyder, at indsatsen er rettet mod at forbedre forældrenes indbyrdes relationer, da der er forskningsmæssigt belæg for, at disse har betydning for børnenes trivsel⁵.

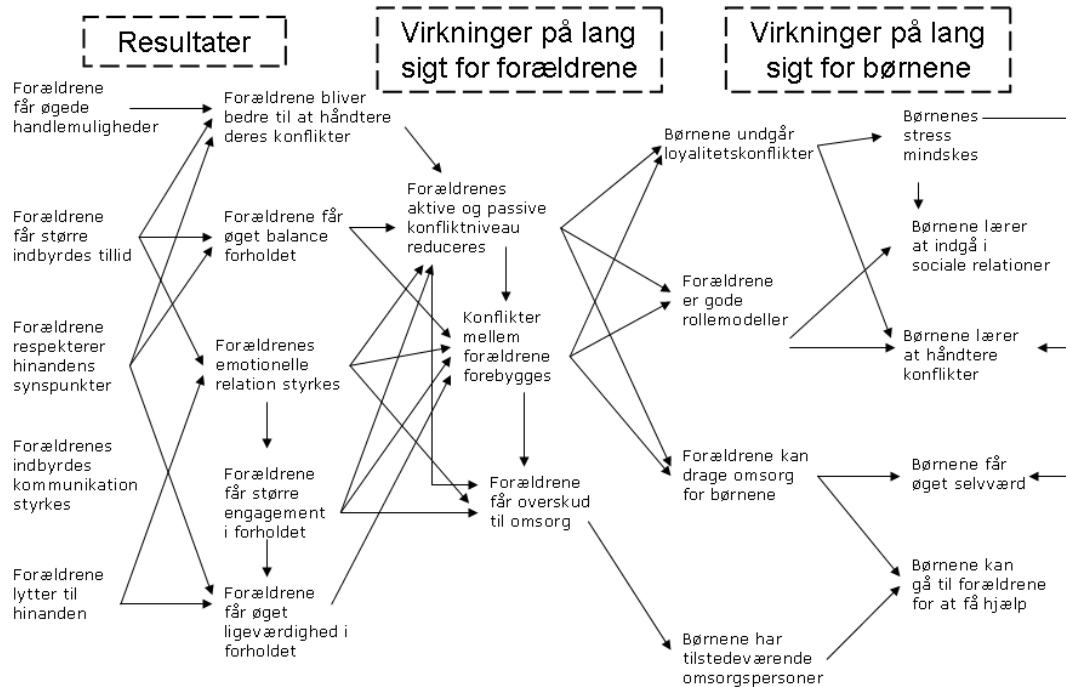
Tilbuddet om parrådgivning har fokus på at hjælpe forældrene til at håndtere de indbyrdes problemer, som skaber ubalance og mistrivsel i parforholdet. Det er antagelsen, at denne hjælp til håndtering af problemerne betyder, at forældrenes indbyrdes emotionelle bånd styrkes, og at der skabes større balance og ligeværdighed i deres indbyrdes relation, samtidig med at forældrene får redskaber til at håndtere evt. konflikter. Samlet set betyder dette, at man modvirker, at problemerne udvikler sig til egentlige konflikter mellem forældrene, eller at eksisterende konflikter mellem forældrene eskaleres.

Det er målet, at en styrkelse af de indbyrdes relationer mellem forældrene dels betyder, at forældrene får frigjort ressourcer og dermed kan tilsidesætte egne behov og være nærværende omsorgspersoner for deres børn, dels betyder, at forældrene bliver bedre rollemodeller for børnene. Hermed forebygger man, at børnene kommer i loyalitetskonflikter i forhold til forældrene, og at børnene derfor ifølge den eksisterende forskning dels undgår at blive stressede, dels bliver bedre til at indgå i sociale relationer og håndtere konflikter⁶. Ligeledes betyder det, at børnene har nærværende omsorgspersoner, så de ved, hvor de kan få hjælp i hverdagen, hvilket styrker børnenes selvværd.

---

⁵ Ploug, N. (2003): Vidensopsamling om social Arv, Socialministeriet.

Sammenhængen mellem de ønskede resultater for forældrene og de langsigtede virkninger for børnene er skitseret i nedenstående forandringsteori for forsøgsprojektet.

3.4 De 12 projekter

Forsøgsmidlerne er fordelt på 12 projekter, hvoraf syv projekter er beliggende på Sjælland, fire projekter er beliggende i Jylland, og ét projekt er beliggende på Fyn. To af de jyske projekter har dog flere adresser, således at det ene projekt tilbyder rådgivning i hhv. Midt- og Nordjylland, og det andet projekt tilbyder rådgivning i Sønderjylland og på Sjælland.

3.4.1 Projekternes etablering og organisering

I forbindelse med udmeldingen af puljen til parrådgivning var der fokus på at afprøve forskellige organisatoriske modeller for tilbuddet om parrådgivning. Midlerne er efterfølgende blevet tildelt fire kommunale tilbud, et tilbud i statsamtet (nu statsforvaltningen), et tilbud på en fælleskommunal institution, et tilbud på en amtslig (nu kommunal) institution samt fem private tilbud.

Den forskellige organisatoriske forankring af projekterne betyder, at projekterne har haft forskellige udgangspunkter for etableringen af tilbuddet.

De offentlige tilbud er etableret som knopskydninger på en eksisterende organisation, som fx børne- og ungerådgivningen, familiebehandlingen eller den børnefamilie-

⁶ Carr, A. (2006): "Child and Adolescent Clinical Psychology".

sagkyndige rådgivning. De private tilbud er derimod enten etableret som nye organisationer baseret på eksisterende personlige og faglige netværk, eller er etableret i regi af eksisterende private organisationer.

For de private tilbud, som er etableret som *nyetablerede rådgivningsenheder*, gælder det, at der i vid udstrækning er tale om et praksisfællesskab uden eksisterende organisation som platform. Organiseringen i de nyetablerede rådgivningsenheder har samtidig varieret på tværs af projekterne. I to af de nyetablerede rådgivningsenheder er ansøgningen og etableringen af tilbuddet foregået på initiativ af projektlederen, som har indgået kontrakt med andre rådgivere om samarbejde om tilbuddet, og det har derfor været naturligt, at projektlederen har været overordnet de øvrige rådgivere i kraft af sin kompetence til at ansætte og afskedige rådgiverne. I de to øvrige nyetablerede tilbud har det været en fælles beslutning blandt rådgiverne om at ansøge og etablere tilbuddet, og der er derfor også både formelt og reelt en mere flad organisering i tilbuddet, om end der efterfølgende er udpeget en formel projektleder med økonomisk og fagligt ansvar over for Familiestyrelsen.

De private projekter, som er etableret i regi af *eksisterende private organisationer*, trækker på organisatorisk historik og praksis i forhold til parrådgivning. Herudover er der i disse organisationer allerede en eksisterende organisation i forhold til de administrative og ledelsesmæssige opgaver.

Størrelsesmæssigt er der stor forskel på projekterne, idet det mindste projekt blot omfatter to rådgivere, mens det største projekt har 16 rådgivere. I nogle projekter har man udelukkende ansat uddannede psykologer, mens der i andre projekter er et tværfagligt rådgivningsteam bestående af psykologer, terapeuter, socialrådgivere og familierådgivere. I enkelte projekter er der desuden involveret sundhedsplejersker, lærere eller præster. Forskellene på projekternes størrelse rent medarbejdermæssigt afspejles ikke nødvendigvis i en tilsvarende størrelsesforskel på antallet af rådgivningsforløb, men er derimod ofte udtryk for projektets normering af rådgivningsforløb per rådgiver. Det er i vid udstrækning de offentlige tilbud, som har mange rådgivere tilknyttet, der samtidig har en lavere normering pr. rådgiver, idet rådgiverne fortsat varetager andre rådgivningsopgaver i organisationen.

I forbindelse med ansøgningen om at blive pilotprojekt på forsøget med parrådgivning har projekterne haft mulighed for at søge midler til faglig udvikling, og alle projekter har i den forbindelse afholdt kurser eller efteruddannelse for medarbejderne, om end midlerne har været anvendt forskelligt på tværs af projekterne. På nogle projekter har man anvendt ressourcerne til egentlige efteruddannelsesforløb for alle rådgivere inden for samme terapeutiske metode, som fx narrativ metode eller systemisk metode, mens man på andre projekter har anvendt ressourcer til en bredere vifte af kurser for medarbejderne inden for særlige temaer eller problematikker, som fx vold i parforholdet, seksualitet eller utroskab. Enkelte projekter har samarbejdet om afholdelse af kurser, og har dermed haft ressourcer til at invitere udenlandske eksperter til at afholde kurser – særligt for rådgiverne på de to projekter.

Tilsvarende har der på alle projekter systematisk været anvendt supervision, som enten er foregået i form af kollegial supervision, hvor rådgiverne internt superviserer hinanden, eller er foregået som ekstern supervision, hvor man har haft en fast ekstern supervisor til at varetage supervisionen. Som supplement til supervisionen er der to projekter, hvor rådgiverne én gang hver anden uge gennemgår særligt komplicerede forløb i teamet med henblik på at drøfte, hvordan man kan håndtere udfordringerne i forløbet.

3.4.2 **Tilrettelæggelse af rådgivningstilbuddet**

De overordnede rammer for etableringen af tilbud om parrådgivning er defineret i projekternes kontrakter med Familiestyrelsen, hvoraf det fremgår, at projekterne skal gennemføre rådgivningsforløb bestående af en forsamtale og et rådgivningsforløb bestående af maksimalt 10 rådgivningstimer, men at omfanget og tilrettelæggelsen af det enkelte rådgivningsforløb fastsættes af den projektansvarlige. Af kontrakten fremgår det ligeledes, at det er projekterne selv, der er ansvarlige for en saglig og synliggørelse af tilbuddet i samarbejde med socialforvaltning, læger, skoler eller lignende.

Ser man først på, hvordan projekterne har arbejdet med synliggørelsen af tilbuddet, viser interviewene med projekterne, at alle projekter ved opstarten har udarbejdet foldere med information om tilbuddet, som har været distribueret til en række aktører. I stort set alle projekter har folderen været distribueret til læger, sundhedsplejersker og daginstitutioner, mens enkelte projekter derudover har distribueret folderen til biblioteker, socialforvaltningen, krisecentre, mødrehjælpen og statsforvaltningen. Derudover har størstedelen af projekterne synliggjort tilbuddet via hjemmeside, ligesom mange projekter har været omtalt i lokale eller landsdækkende medier.

Ser man dernæst på, hvordan det enkelte rådgivningsforløb eller kursus har været tilrettelagt, viser evalueringen, at der er store indbyrdes forskelle på tilbuddene. Som nævnt tidligere har det eneste formkrav til tilbuddet været, at der skulle være en forsamtale samt et forløb svarende til maksimalt 10 timer per forældrepar. Alligevel har 11 af de 12 projekter valgt at tilrettelægge tilbuddet som individuelle rådgivnings- eller terapiforløb for det enkelte par, mens kun et enkelt projekt har tilrettelagt et gruppebaseret tilbud, som har form af et undervisningsforløb, baseret på et koncept, som er anvendt i Norge og USA.

Det ene projekt, som har tilrettelagt tilbuddet som et gruppebaseret tilbud, tilbyder to forskellige typer af forløb, nemlig hhv. et weekendforløb, som foregår over en weekend, eller et aftenforløb, som foregår over fem hverdagsaftener. Begge omfatter 15-17 timer, som består af en kombination af undervisning og øvelser samt opfølgende samtaler, hvor deltagerne får personlig vejledning i ugerne efter kurset for netop at tage hånd om de personlige problematikker, som ikke berøres på kurset.

De 11 andre projekter, som har tilrettelagt tilbuddet som individuelle rådgivnings- eller terapiforløb, er alle tilrettelagt med en forsamtale efterfulgt af et tidsbegrænset forløb. I alle projekterne foretages forsamtalet af de samme rådgivere, som skal gennemføre forløbet og anvendes typisk til at skabe en fælles forståelse af formålet

med rådgivningen og fælles forventninger til forløbet, samt at varetage de administrative opgaver i forbindelse med igangsættelsen af et forløb. I nogle projekter er der blot afsat en halv time til forsamlingen, mens der i andre er afsat 1,5 time.

Det efterfølgende forløb er i alle projekter lagt ind i en fast ramme med et fast antal sessioner per forløb og en fast længde af hver session. Antallet af sessioner varierer her mellem fem og ni, mens længden af sessionerne varierer fra en til halvanden time, således at det absolut korteste forløb består af fem sessioner af én times varighed, mens det længste forløb består af ni sessioner af en times varighed. Et enkelt projekt har et helt fastlagt forløb med sessioner hver anden uge, mens de øvrige projekter løbende tilrettelægger forløbene i dialog med deltagerne. Det er her erfaringen, at der er omtrent 14 dage mellem de første tre til fire sessioner, afhængigt af hvad der er praktisk muligt, men at deltagerne senere i forløbet ønsker, at der går længere tid mellem sessionerne.

I forhold til projekternes metode, så er det fælles for projekterne, at de arbejder på at skabe erkendelse og forståelse af de indbyrdes problemer i forholdet. Fokus er dog forskelligt, afhængigt af om der er tale om kernefamilier, der ønsker hjælp til at blive sammen, sammenbragte familier, der ønsker hjælp til at få den nye familie til at fungere, eller deltagerne, der vil have hjælp til at gå fra hinanden. Når der er tale om par, som ønsker hjælp til at gå fra hinanden, er der i højere grad tale om at hjælpe deltagerne til at etablere et fælles værdigrundlag og fælles spilleregler for samværet med børnene efter en skilsmisse.

Selve tilgangen adskiller sig mest markant mellem det gruppebaserede undervisningsforløb og de individuelle samtaleforløb. I det gruppebaserede undervisningsforløb er der således ikke direkte fokus på det enkelte par, men derimod undervisning i forskellige temaer og metoder, mens det enkelte par forhold kun berøres i øvelser, hvor parrene skal forholde sig til de temaer, som introduceres i undervisningen. I de individuelle samtaleforløb er det derimod det enkelte pars egne oplevelser og erfaringer, der er i centrum, mens rådgiveren i højere grad indtager en rolle som oversætter eller facilitator end som rådgiver eller ekspert. I omtrent halvdelen af forløbene er der to rådgivere på hvert forløb – og flere steder hhv. en mandlig og en kvindelig rådgiver. I nogle projekter er dette valg et udtryk for, at man ønsker, at rådgivningsteamet skal spejle deltagerne og dermed skabe balance i rådgivningssituationen, mens der i andre projekter arbejdes systematisk med refleksionsseancer i rådgivningssamtalerne, hvor den ene rådgiver er facilitator på samtalen, mens den anden rådgiver efterfølgende reflekterer over de temaer, som deltagerne har bragt frem i samtalen.

Evalueringen viser endelig, at omtrent halvdelen af projekterne i varierende omfang anvender forskellige former for øvelser eller hjemmeopgaver i rådgivningen, lige fra formulering af egne og fælles værdier over kommunikationsøvelser til aftaler om at reservere tid til parforholdet på faste tidspunkter.

4. Hvem har benyttet forsøgsprojektet?

I dette kapitel ses der nærmere på parrådgivningsprojektets målgruppe.

Som beskrevet i kapitel 3, er den intenderede målgruppe for projektet familier med børn under 18 år, hvor der internt mellem forældrene er problemer, som de har svært ved at håndtere. Endvidere er det målsætningen primært at nå familier, som ikke selv har økonomiske ressourcer til at finansiere parrådgivning eller parterapi i privat regi. For at indsatsen kan virke forebyggende, er målgruppen yderligere defineret ved primært at være familier, hvor der endnu ikke er truffet endelig beslutning om skilsmisse. De problemer, forældrene kan modtage hjælp til inden for projektets regi, vil overvejende have karakter af psykologiske og relationelle problemer, og i kraft af projektet er et åbent og anonymt tilbud, er det endvidere en målsætning at forældrene selv opsøger tilbuddet

I denne del af evalueringen undersøges det, hvilken målgruppe forsøgsprojektet reelt har kunnet tiltrække. Dette gøres ved dels at se på hvor mange personer, der har benyttet tilbuddet, og dels ved at kigge nærmere på en række karakteristika ved de deltagere, der har medvirket i spørgeskemaundersøgelsen. Projektets realiserede målgruppe holdes derefter op imod de målsætninger, som projektet har opstillet for sin intenderende målgruppe, og det vurderes, om det er lykkedes projektet at opnå den ønskede målgruppe.

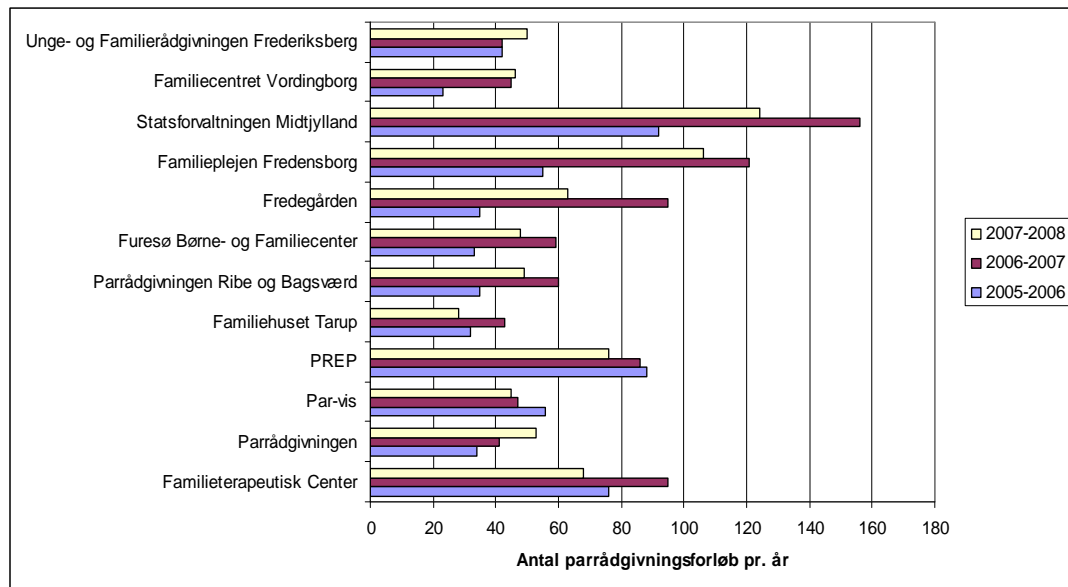
4.1 Antal der har modtaget parrådgivning

På baggrund af familiestyrelsens aktivitetsstatistik er det muligt i følgende at give et samlet overblik over antallet af personer, der har modtaget parrådgivning i projektperioden. Opgørelsen dækker perioden fra 2005-2008. Det skal bemærkes, at opgørelsen er baseret på antallet af afsluttede forløb. Således indgår hverken forløb, der alene bestod af forsamtalen, samt forløb, der er uafsluttede på nuværende tidspunkt.

Samlet set er der i perioden 2005-2008 gennemført i alt 2247 parrådgivningsforløb. I forsøgsprojektets første år (2005-2006) blev der gennemført 601 parrådgivningsforløb. Det følgende år steg antallet af parrådgivningsforløb til 890. Stigningen skyldes, at projekterne i 2006-2007 har været i drift og således har udnyttet den fulde kapacitet i hele året. I 2007-2008 falder antallet af parrådgivningsforløb til 756 afsluttede forløb.

Figur 4-1 viser hvorledes disse parrådgivningsforløb er fordelt på de enkelte projekter.

Figur 4-1 Antal parrådgivningsforløb fordelt på de enkelte projekter

Kilde: Familienstyrelsens aktivitetsstatistik

Ser man på tværs af projekterne fremgår det, at hovedparten af projekterne har afsluttet mellem 30-60 parrådgivningsforløb årligt. Fire projekter ligger dog over dette niveau, idet disse har afsluttet mere end 60 forløb årligt. Konkret er der tale om følgende projekter; Statsforvaltningen Midtjylland, Familieplejen Fredensborg, PREP, samt Familie terapeutisk Center.

Endvidere fremgår det, at der er en tendens til, at projekterne har afsluttet flest parrådgivningsforløb i perioden 2006-2007. Dette er gældende for 7 ud af de 12 projekter.

4.2 Hvem har deltaget i parrådgivningen?

I dette afsnit beskrives og analyseres profilen på de deltagere i rådgivningen, som har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen⁷. I afsnittet beskrives både baggrundskarakteristika for deltagerne, deltagerens årsager til henvendelsen, omfanget af problemer samt deres målsætning med at deltage i rådgivningen. Endelig vurderes det, hvorvidt projekternes realiserede målgruppe stemmer overens med den målgruppe, der er defineret for forsøgsprojektet.

4.2.1 Deltagerens personlige karakteristika

Først ses nærmere på deltagerens karakteristika, herunder alder, etnisk oprindelse, uddannelsesniveau og årsindkomst. I forhold til deltagerens alder, viser spørgeske-

⁷ For en analyse af repræsentativiteten hos den gruppe, som har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen jf. kapitel. 9

maundersøgelsen, at deltagerne i parrådgivningen i knap en tredjedel af tilfældene er mellem 35 og 39 år, mens godt tre fjerdele er mellem 30 og 44 år. Få af deltagerne er mellem 18 og 29 år (7 %), og de resterende er mellem 45 og 61 år (17 %) (se tabelbilag, Tabel 10-2). Aldersfordelingen af deltagerne i parrådgivningen skal naturligvis ses i lyset af, at målgruppen for tilbuddet er forældre med børn under 18 år.

Den typiske deltager i parrådgivningen er af dansk oprindelse, idet 92 % falder inden for denne gruppe, mens de resterende er hhv. indvandrere eller efterkommere⁸ (tabelbilag, Tabel 10-3). Sammenholdes disse tal med andelen af indvandrere og efterkommere blandt 18-60-årige i Danmarks befolkning, er indvandrere underrepræsenteret i tilbuddet, idet indvandrere udgør knap 10 % af den tilsvarende aldersgruppe i den samlede befolkning og kun 3 % af deltagerne i rådgivningstilbuddet. Omvendt er efterkommerne overrepræsenteret, idet disse udgør knap 1 % af den tilsvarende aldersgruppe i befolkningen, men 5 % af deltagerne i tilbuddet⁹.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt deltagerne viser også, at der er en klar sammenhæng mellem uddannelsesbaggrund og deltagelse i parrådgivning. Knap to tredjedele af alle deltagere har en mellemlang (40 %) eller lang videregående uddannelse (24 %), mens de resterende deltagere har kortere uddannelser, hvoraf 3 % har 9./10.klasse, knap 6 % gymnasial ungdomsuddannelse, 12 % erhvervsuddannelse, 12 % kort videregående uddannelse eller andet (4 %) (Bilag, Tabel 10-4)¹⁰.

Tendensen ved uddannelsesniveaet genfindes i deltageres beskæftigelsessituation, hvor omtrent halvdelen af deltagerne er funktionærer eller tjenestemænd, mens 13 % af deltagerne er faglærte arbejdere. De resterende deltageres beskæftigelsessituation spænder fra selvstændige eller medhjælpende ægtefæller (8 %), ufaglærte arbejdere (4), studerende (7 %), barselsorlov (6 %), arbejdsløse/pensionister eller lignende (4 %) og andet (6 %) (Bilag, Tabel 10-5).

Endvidere viser spørgeskemaundersøgelsen, at størstedelen af deltagerne har en personlig årsindkomst på mellem 200.000 og 400.000 kr., idet lidt over halvdelen af deltagerne samlet set har en personlig årsindkomst inden for dette interval. Endvidere fremgår det af spørgeskemaundersøgelsen, at 14 % af deltagerne har en personlig årsindkomst på under 200.000kr., mens 21 % har en personlig årsindkomst mel-

---

⁸ Efterkommere er defineret som personer, hvor en eller begge forældre har en anden oprindelse end dansk, jf. Danmarks Statistik.

⁹ Opgørelserne på landsplan er hentet fra Danmarks Statistiks Statistikbank og er udtrykket for den samlede befolkning i alderen 18-60 år anno 2008.

¹⁰ Det er ikke umiddelbart muligt at indhente opgørelser fra Statistikbanken, som muliggør en direkte sammenligning af deltageres uddannelsesniveau med uddannelsesniveaet i den samlede befolkning. Dette skyldes, at en sammenligning forudsætter, at udtrækket fra Statistikbanken skal vægtes på forskellige aldersgrupper, så det modsvarer aldersfordelingen blandt deltagerne, idet man må formode, at der sker ændringer i uddannelsesniveaet over tid, og dette kræver egentlige særkørsler fra Danmarks Statistik, som ligger uden for evalueringens opdrag. Det samme gør sig gældende i forhold til en sammenligning af årsindkomst og beskæftigelsessituation.

lem 400.000-600.000kr. og 6 % en personlig årsindkomst over 600.000 kr. (Bilag, Tabel 10-6).

I forhold til deltagerens personlige årsindkomst, der for halvdelen vedkommende ligger mellem 200.000 – 400.000 kr., kan det indvendes, at deltagerne i princippet selv ville have haft midler til at kunne finansiere et parrådgivningsforløb. Der skal i denne forbindelse tages højde for, at personer med en høj årsindkomst ikke nødvendigvis ville have valgt at benytte sig af parrådgivning. Af den personlige årsindkomst fremgår det ikke, hvor stort et rådighedsbeløb den enkelte har og dermed omfanget af ledige økonomiske ressourcer til parrådgivning. Flere af projekterne beskriver i forbindelse med 2. interviewrunde det som en ofte forekommende situation, at især par med små børn, der netop har købt hus og bil, trods relativt høje lønninger kan være trængt økonomisk:

”Det betyder meget at det er næsten gratis, da der er dårlig økonomi. Unge familier med huse, som er ved at gå døde på de her håndværkertilbud, hvor alle midler og al fritid bruges på renovering – det er en kærlighedsfælde. Mange af dem ville uden dette tilbud ikke være kommet i rådgivning.” (Parrådgiver, 2. interviewrunde).

Endelig skal det nævnes, at målgruppen hos størstedelen af projekterne ikke inkluderer par, hvor en eller begge har misbrugs- eller psykiske problemer, som i stedet henvises til andre tilbud. Nogle projekter, fortrinsvis de rådgivningsprojekter, der er forankret i kommunalt/statsligt regi, modtager dog par med denne type af problemer. Disse projekter har i kraft af deres forankring i (eller i tæt samarbejde med) kommunalt/statsforvaltningens regi medarbejdere med erfaring og kompetencer til at takle problemstillinger af denne karakter.

Sammenfattende for deltagerens socioøkonomiske karakteristika tegner der sig et billede af, at der trods en vis variation i målgruppen generelt er tale om forholdsvist ressourcestærke deltagere. Dette bekræftes også i størstedelen interviewene med projekterne i 2. interviewrunde. For eksempel udtaler en parrådgiver:

”Der kommer både mennesker fra toppen og bunden af samfundet, men der er helt klart en vægt imod veluddannede, mens der kommer meget få fra socialklasse 4 og 5. Dem der kommer her har en evne til at tale sammen og reflektere. Mange har selv en kraftig motivation, og de kan se, at det vil kunne give mening. Selvrefleksioner ligger dem ikke fjernt.” (Parrådgiver, 2. interviewrunde).

Denne sammensætning af målgruppen hænger efter projekternes opfattelse bl.a. sammen med tilbuddets karakter, idet et parrådgivningsforløb forudsætter et vist abstraktionsniveau hos deltagerne. For det første er der tale om et åbent anonymt tilbud, uden henvisning, hvilket betyder at deltagerne skal have overskud til at identificere eget behov, identificere tilbuddet og kontakte tilbuddet. For det andet skal deltagerne være i stand til at sætte ord på deres følelser, kunne reflektere over egne

handling og bevæggrund og have forståelse af, hvordan man kan arbejde med og ændre sin relation til sin partner. Hvis man slet ikke er vant til dette, vil rådgivningsforløbet efter flere rådgiveres udsagn fremstå som et mindre attraktivt tilbud og desuden sandsynligvis være mindre udbytterigt for deltagerne.

Desuden pointeres det fra flere af projekterne i 2. interviewrunde, at prisen på et almindeligt rådgivningsforløb ofte er en stor barriere, også for relativt velstillede par. Grunden hertil er ifølge projekterne, at det kan være vanskeligt at beslutte sig for at investere i sit forhold, hvis man i bund og grund er uafklaret om, hvorvidt det skal fortsætte eller ej. Det forekommer ifølge nogle af projekterne i 2. interviewrunde også jævnligt, at den ene part i et forhold er mere motiveret for tilbuddet end den anden, og at den lave pris på rådgivningen gør det lettere at overtale den anden til at deltage:

“Kvinderne vil ofte gerne, men manden vil ikke, så det at det kan gøres inden for en økonomisk overskuelig ramme gør, at mændene kommer med. Og så er de måske villige til at betale for det selv efterfølgende.” (Parrådgiver, 2. interviewrunde)

Projekternes formodninger om, at prisen – på trods af at en stor del af deltagerne umiddelbart ser ud til at have en fornuftig økonomi – spiller en stor rolle for, at deltagerne har valgt at gå i parterapi, bekræftes af spørgeskemaundersøgelsen. Her fremgår det, at rådgivningsforløbets lave pris samlet set er af stor betydning for deltagerne. Halvdelen angiver således, at prisen i høj eller i meget høj grad har haft betydning for, at de valgte at deltage i rådgivningen, mens en fjerdedel angiver, at det i nogen grad har haft betydning. Blot for knap 15 % har prisen ikke spillet nogen rolle (se Tabel 10-7 i tabelbilaget).

4.2.2 **Parforholdets status ved opstarten**

I dette afsnit belyses en række forhold vedr. deltagernes parforhold ved opstarten af forløbet, herunder parforholdets status og varighed, deltagernes boligforhold, sammensætningen af børn i parforholdet, børnenes karakteristika samt rammerne omkring børnene.

Tilbuddet er overordnet rettet mod forældre, som enten skal have hjælp til at blive sammen eller hjælp til en skånsom skilsmisse. Af spørgeskemaundersøgelsen blandt deltagerne fremgår det, at det i vid udstrækning er lykkedes at fastholde dette fokus. Størstedelen af deltagerne opsøger således parrådgivning, mens de fortsat er sammen: 87 % af deltagerne er gift eller kærester, mens resten er gået fra hinanden eller skilt (Bilag, Tabel 10-8).

Videre viser spørgeskemaundersøgelsen blandt deltagerne, at knap en tredjedel af deltagerne har været sammen i mellem 6 og 10 år, en anden tredjedel mellem 11 og 20 år, mens en femtedel har været sammen imellem 3 og 5 år. De resterende deltagere har enten været sammen i mindre end 2 år (9 %) eller i over 20 år (7 %) (Bilag, Tabel 10-9). At ikke flere af deltagerne har været sammen længere tid skal ses i lyset af, at man for at deltage i tilbuddet skal have børn under 18 år.

Ser man dernæst på boligforholdene for de deltagere, der er sammen ved opstarten i rådgivningstilbuddet, viser spørgeskemaundersøgelsen, at 96 % af deltagerne er samboende med vedkommende, som de deltager i parrådgivningen med. De resterende deltagere, der er sammen, bor enten alene eller har oplyst andet som boligforhold, såsom anden midlertidig adresse (Bilag, Tabel 10-12).

Af de deltagere, der er gået fra hinanden eller skilt ved opstarten af parrådgivningen, bor tre fjerdedele alene. De resterende oplyser 'andet' som boligforhold, som her bl.a. omfatter par, der har truffet en beslutning om at gå fra hinanden, men fortsat bor sammen (mens de eksempelvis afventer salg af bolig eller fremskaffelse af ny bolig), par hvor den ene bor midlertidigt hos venner eller familier, eller par hvor deltageren bor alene med børnene (Bilag, Tabel 10-13).

Det fremgår af spørgeskemaundersøgelsen, at deltagerne i langt størstedelen af tilfældene har mindst 1 fælles barn med vedkommende, de deltager i parrådgivningen med (91 %). Ca. to tredjedele af deltagerne angiver at have mere end ét barn sammen (Bilag, Tabel 10-10). De af deltagerne, der ikke har fælles børn med deres partner, har bragt børn fra tidligere forhold ind i deres nuværende forhold, og deltager i tilbuddet i kraft heraf (9 %). Det fremgår endvidere af spørgeskemaundersøgelsen, at en femtedel af deltagerne har mindst et barn fra tidligere forhold (Bilag, Tabel 10-11). En nærmere analyse viser her, at der er stor forskel på andelen af deltagere med børn fra tidligere forhold på tværs af projekterne, hvilket stemmer overens med, at projekterne også har forskellige målgrupper. På projektet med fokus på sammenbragte familier (Parrådgivningen i Ribe og Bagsværd) har langt størstedelen af deltagerne således børn fra tidligere forhold (85 %), mens den tilsvarende andel på de øvrige projekter ligger mellem godt 10–20 %.

Videre fremgår det af spørgeskemaundersøgelsen, at alle de deltagende par i overensstemmelse med kriterierne for at deltage i forsøgsprojektet enten har fælles børn eller børn fra tidligere forhold, hvor børnene er under 18 år. Spørgeskemaundersøgelsen viser i den forbindelse, at det i en overvejende del af tilfældene er par med børn under teenageralderen, der benytter sig af parrådgivningstilbuddet. 80 % har børn mellem 0 og 11 år, hvor knap halvdelen har børn under 6 år (Bilag, Tabel 10-14).

Spørgeskemaundersøgelsen belyser også, hvor hhv. de fælles børn og børn fra tidligere forhold bor, idet dette må formodes at have betydning for, dels deltagerens samarbejde om børnene og dels børnenes påvirkning af deltagerens indbyrdes problemer. Undersøgelsen viser her, at størstedelen (85 %) af de fælles børn bor sammen med begge forældrene, hvilket skal ses i sammenhæng med, at størstedelen af forældrene fortsat er samboende (Bilag, Tabel 10-12). Ligeledes viser undersøgelsen, at omtrent halvdelen af de fælles børn i forhold, hvor deltagerne er gået fra hinanden, bor mest hos moderen (7 %), mens et fåtal af de fælles børn bor mest hos deres far (0,5 %), efter at deltagerne er gået fra hinanden. De resterende fælles børn bor efter forældrenes brud lige meget hvert sted (Bilag, Tabel 10-16).

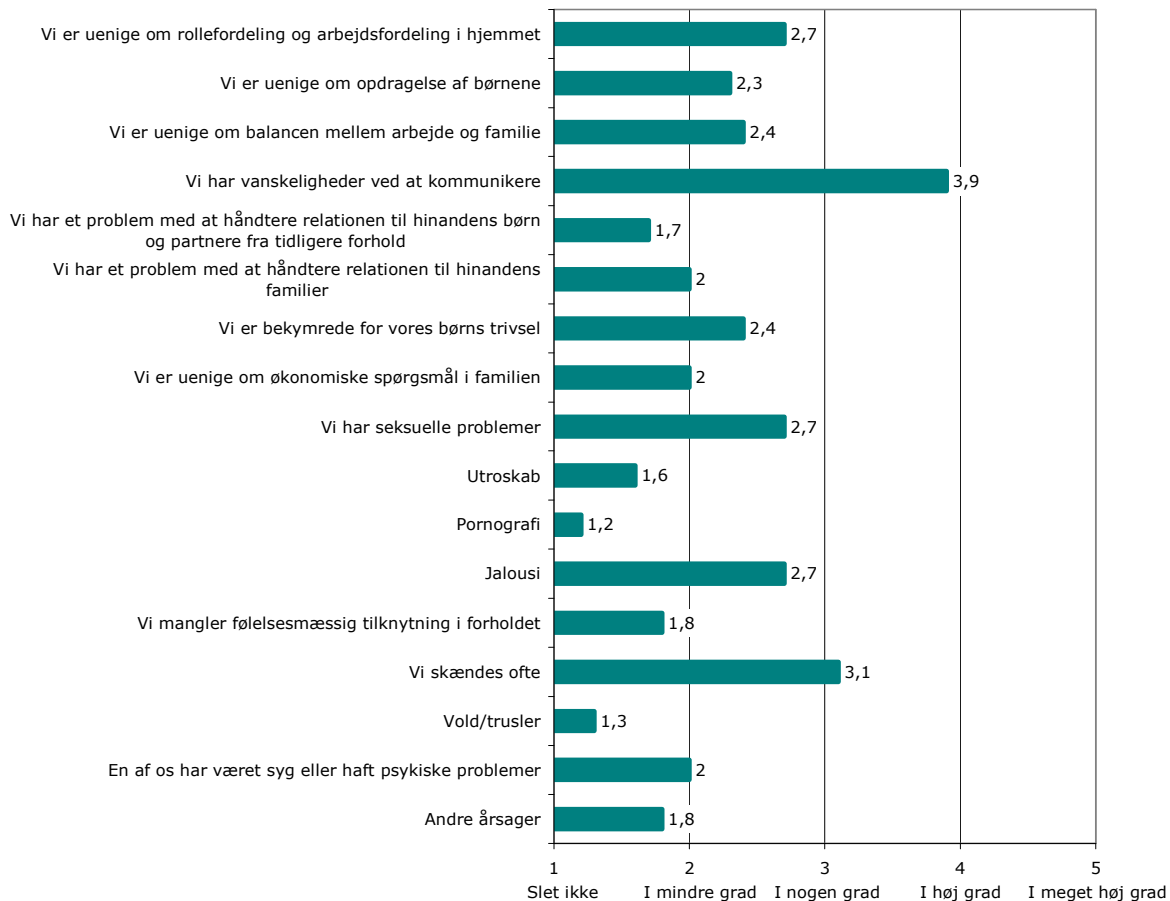
Videre fremgår det af spørgeskemaundersøgelsen, at aftalerne om samværet med de fælles børn for godt to tredjedele af børnene er sket i dialog mellem forældrene, enten i form af en fast aftale om samvær eller i form af løbende aftaler. Disse deltageres konfliktmønster er altså tilsyneladende ikke så fastlåst, at de ikke kan finde ud af selv at indgå aftaler. I modsætning hertil har Statsamtet eller Statsforvaltningen for 5 % af deltagerne fastsat rammerne for samvær med parternes fælles børn. For den resterende fjerdedel af deltagerne gælder andre former for samvær med de fælles børn, hvilket formentlig kan ses i lyset af, at en stor del af de deltagere, der er gået fra hinanden, fortsat bor sammen (Bilag, Tabel 10-17).

4.2.3 **Årsager til henvendelse**

Deltagerne er både i spørgeskemaundersøgelsen og i de kvalitative interviews blevet spurgt om, hvilke problemer der gav anledning til, at de startede i parrådgivningen. Som det fremgår af figuren nedenfor, scorer "vanskeligheder ved at kommunikere" og at deltagerne "skændes ofte" højt i tabellen over årsager til at have søgt parrådgivning. Modsat lader problemstillinger som "pornografi", "vold/trusler" og "utroskab" ikke til at udgøre ligeså store problemer for deltagerne.

Figur 4-2: Deltagernes gennemsnitlige angivelse af, i hvilken grad følgende forhold er årsagen til, de har meldt sig til parrådgivningen

Disse tendenser afspejles også i interviewene med hhv. par og parrådgivere. Således peger 30 ud af 52 interviewede deltagere i 2. interviewrunde på, at et stigende konfliktniveau i parforholdet var årsagen til at opsøge tilbuddet. Dette illustreres af følgende citat fra en deltager, der forklarer hvorfor de opsøgte rådgivningstilbuddet:

”Vi havde prøvet meget som ikke virkede. Vi havde brug for en tredje part, der kunne inddrages. Vi skændtes for meget, og fik ikke noget godt frem i hinanden. Vi skændtes om økonomi, hvad tiden skal bruges til. Vi har forskellige måder at angribe livet og verden på. Det er blevet forstærket gennem årene”. (Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

Endvidere fremhæver 20 af de 52 interviewede deltagere, at det kommunikationsproblemer i forholdet der var grunden til, at de valgte at starte i parrådgivningsforløbet. Dette kommer til udtryk i følgende citat:

"Jeg turde ikke få sagt tingene, fordi jeg ikke følte, at han kunne forstå, hvad jeg mente. Så det måtte enten være mig, der ikke kunne sige det eller ham der ikke kunne lytte". (Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

Det skal dog også nævnes, at en lille del af de interviewede deltagere (10 ud af 52) ikke oplevede en høj krise i deres parforhold, men fortrinsvis opsøgte tilbuddet for at få mulighed for at være selvreflekterende omkring parforholdet og dermed forebygge eventuelle konflikter i fremtiden. Som en deltager fortæller:

"Det var mere med et forebyggende sigte at vi gjorde det. Vi synes, det kunne bruges som et værktøj til at håndtere konflikter." (Mandlig deltager, 2. interviewrunde).

Også 2. interviewrunde med projekterne giver et klart indtryk af, at det er kommunikationsproblemer, der er det hyppigst forekommende problem hos deltagerne, idet dette fremhæves i samtlige interviews. Generelt er parrådgivernes definition af kommunikationsproblemer imidlertid bredere end deltagernes. Størstedelen af rådgiverne vurderer således, at langt de fleste par har problemer i deres kommunikation med hinanden. Dette hænger sammen med, at deltagerne i udgangspunktet ser konflikten som problemet, og efterhånden finder ud af at kommunikationen er årsagen til problemet, mens parrådgiverne fra starter ser kommunikationen som problemet og konflikterne som symptomer.

I forhold til deltagernes problemstillinger kan deltagerne ud fra rådgivernes udtalelser i interviewrunde 2 groft opdeles i tre kategorier. Den første – og største – kategori er familierne med små børn, hvor både mor og far arbejder. Denne kategori fremhæves i de fleste af interviewene med rådgiverne. Ambitionerne er store både i forhold til privat- og arbejdslivet, og ifølge rådgiverne bliver deltagerne ofte for stressede og glemmer at prioritere relationen til hinanden. En rådgiver fortæller:

"Det er de travle småbørnsfamilier, der mangler tid til dem selv. De knokler og har travlt. Der er en uerkendthed i, hvad vil det sige at få børn. De har måske fokus på karrieren, at flytte om og renovere hus, så er der ikke meget plads til kærlighed. Mange har gang i mange projekter, og når der er pause – "uha, hvad skal vi så finde på" – så går de i gang med et nyt projekt. Der er helt klart en tendens til at skabe et meget stressende liv, fordi der skal ske noget, de har store forventninger til sig selv." (Parrådgiver, 2. interviewrunde).

En del af rådgiverne fremhæver en anden kategori, som er en mindre gruppe og udgøres af par, der har været sammen gennem mange år og har store børn, men som ikke kan få det til at fungere. Problemstillingerne for disse par er ifølge rådgiverne mere varierende end for småbørnsfamilierne.

Den tredje kategori er de sammenbragte familier, som også fremhæves af flere af rådgiverne. Disse familier skiller sig ifølge nogle af projekterne i 2. interviewrunde ud

ved, at deltagerne i denne kategori ofte er meget afklarede i forhold til, at de vil blive sammen. Som en rådgiver siger:

"En ofte set problematik hos de sammenbragte familier er, at de vil lykkes som familie efter et nederlag [at deres forrige parforhold gik i stykker]."
(Parrådgiver, 2. interviewrunde).

Det gælder om at få den sammenbragte familie til at fungere med det kryds af forskellige opdragelsesformer og traditioner, som hver part i parforholdet bringer med sig i familien. Ofte bunder deltagernes konflikter i, at eksterne faktorer påvirker deres relation, såsom hvordan man takler sin partners eks-partner og børn fra tidligere forhold. En parrådgiver udtrykker det således:

"Det er hårdt arbejde, når det handler om dine, mine og vores børn, kommunikation til eks'en, alle bedsteforældre, og måske sidder man oven i købet økonomisk stramt i det." (Parrådgiver, 2. interviewrunde).

Trods den grove opdelingen i kategorier ovenfor skal det for god ordens skyld understreges, at langt størstedelen af projekterne i interviewene pointerer, at der efter deres vurdering er tale om en meget bred målgruppe generelt. Som en rådgiver udtaler:

"Nære relationer er jo sårbare for os alle sammen. Dem der lider kan være alle. Der tegner sig ikke rigtig et billede af nogle bestemte, det er alle."
(Parrådgiver, 2. interviewrunde).

4.2.4 **Omfang af problemer**

I dette afsnit belyses deltagernes egen vurdering af omfanget af deres problemer med deres indbyrdes relation forud for opstarten af forløbet. Deltagernes indbyrdes relation er et gennemgående effektmål for evalueringen, og da typen af relation mellem deltagerne vil afhænge af, om de er gift/kærester eller gået fra hinanden/separeret/skilt, er der anvendt en række forskellige effektmål til at belyse forholdet i evalueringen:

- Dyadic Adjustment Scale (deltagere, som er gift/kærester)
- Indeks for samarbejde om samvær med fælles børn (deltagere, som er gået fra hinanden/separeret/skilt)
- Indeks for håndtering af uenigheder (alle deltagere).

De tre effektmål er i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen blevet målt 3 gange: før parrådgivningens opstart, ved rådgivningens afslutning og endelig 6 måneder efter rådgivningens afslutning. I dette afsnit beskrives den første måling. Hvordan effektmålene for deltagerne har udviklet sig over tid, beskrives i kapitel 4.

I forhold til de deltagere, som er gift/kærester ved opstarten af forløbet, er der altså anvendt den såkaldte Dyadic Adjustment Scale (DAS). DAS er udviklet i 1976 af

psykologen G.B. Spanier¹¹ fra Pennsylvania State University. DAS er en anerkendt og valideret metode inden for psykologien og samtidig en af de mest anvendte tilgange til måling af parforholdskvalitet¹². Skalaen består af fire dimensioner, som tilsammen udgør grundlaget for parforholdskvaliteten: konsensus, tilfredshed og følelsesmæssigt udtryk og sammenhold.

- *Konsensusdimensionen* udtrykker, i hvilken grad partnere er enige om vigtige forhold vedrørende parforholdet, som fx normer, livsholdning, fordeling af arbejdsopgaver i hjemmet samt prioritering af tid sammen.
- *Tilfredshedsdimensionen* måler graden af konflikt i forholdet, samt i hvilken grad den enkelte partner har overvejet at afslutte parforholdet.
- Dimensionen vedrørende *følelsesmæssigt udtryk* måler den enkelte partners tilfredshed med den følelsesmæssige tilstand i parforholdet samt sex.
- Endelig er *sammenholdsdimensionen* et udtryk for, i hvor høj grad parret deler fælles interesser og indgår i fælles aktiviteter.

Den enkelte deltagers besvarelser inden for de fire dimensioner samles og udregnes til ét samlet resultat: den såkaldte DAS-score. En fordel ved DAS-skalaen er, at deltagerens DAS-score kan vurderes i forhold til grænsen for en klinisk population. Det vil sige, at skalaens resultater kan vise, om deltagerne befinder sig i kategorien, hvor et parforhold er sundt, eller i kategorien, hvor parforholdet ikke kan karakteriseres som sundt¹³. Endelig betyder brugen af DAS, at evalueringens resultater er sammenlignelige med en række andre undersøgelser på området¹⁴.

I Bilag, Tabel 10-19 er deltagerens gennemsnitlige score på DAS angivet. Tabellen er opdelt på de 12 projekter, og heraf fremgår det, at deltagerens score på størstedelen af projekterne ligger i starten af 90'erne med et gennemsnit på 92,9. Scoren fra projektet i Parrådgivningen i Ribe og Bagsværd og, i mindre omfang, PREP ligger en del højere på DAS-scoren end de øvrige projekter, og deltagere fra projekterne i Statsforvaltningen Midtjylland og Familieplejen Fredensborg ligger noget lavere end de øvrige projekter. Det er i litteraturen blevet fastslået, at grænsescoren for den klini-

---

¹¹ Spanier, G. B. (1976): Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads, *Journal of Marriage and the Family*, 38(1), pp. 15-28.

¹² Busby, D. M., Christensen, C., Crane, D. R., & Larson, J. H. (1995): A revision of the dyadic adjustment scale for use with distressed and nondistressed couples: construct hierarchy and multidimensional scales, *Journal of Marital and Family Therapy*, 21(3), pp. 289-308.

¹³ Crane, D. R., Allgood, S. M., Larson, J. H., & Griffin, W. (1990): Assessing Marital Quality with Distressed and Nondistressed Couples: A comparison and Equivalency Table for Three Frequently Used Measures, *Journal of Marriage and the Family*, 52, vol. 1, pp. 87-93.

¹⁴ DAS er i Danmark blandt andet anvendt i undersøgelsen Trillingsgaard, T., Edelslund, S., & Agerkvist, H. (2006): *Parrådgivning i Vejle Amt. Erfaringer og resultater*, Vejle Amt

ske population er 107¹⁵. Grænsescoren er opstillet med henblik på at afgøre, om en deltager tilhører gruppen af kriseramte med behandlingsbehov. En score på under 107 indikerer dette. At alle projekters deltagere med undtagelse af ét (Parrådgivningen i Ribe og Bagsværd) ligger statistisk signifikant under denne grænse, giver en meget klar indikation på, at gruppen samlet set ved opstarten i rådgivningsforløbet tilhørte gruppen af kriseramte med behandlingsbehov.

At det netop er deltagerne på parrådgivningen i Ribe og Bagsværd, der scorer højt på skalaen skal ses i sammenhæng med, at projektet er målrettet sammenbragte familier, hvor problemerne for de sammenbragte familier sjældnere handler om de indbyrdes relationer mellem forældrene, men derimod ofte om håndteringen af konflikter i relation til det at være sammenbragt familie. Tilsvarende skal den relativt høje score blandt deltagerne på PREP ses i lyset af, at der her er tale om et mindre intervenerende kursustilbud, og at man derfor kan forvente, at deltagerne i højere grad benytter tilbuddet forebyggende end deltagerne på egentlige terapiforløb.

I forhold til de deltagere, som *ikke indgår i et parforhold* med vedkommende, som de deltager i parrådgivningen med, er der benyttet to effektmål for deltagernes samarbejde om samværet med deres børn¹⁶.

Enighed om samvær: Det første effektmål er baseret på en række spørgsmålet vedrørende deltagernes enighed om samværet med deres børn¹⁷. Deltagerne tildeles på baggrund af deres svar i spørgeskemaet en værdi fra 0-100, hvor 100 svarer til, at deltagerne altid er enige, 0 svarer til, at deltagerne altid er uenige i spørgsmål vedrørende samværet med børnene.

Adfærd i forbindelse med samvær: Det andet effektmål er baseret på to spørgsmål vedrørende den adfærd, som deltagerne udviser over for hinanden i forbindelse med spørgsmål vedrørende samværet med børnene¹⁸. Igen er effektmålet opgjort på en skala fra 0-100, hvor 100 svarer til, at deltagernes adfærd i forhold til samværet med deres børn aldrig fører til uenigheder eller irritation partnerne imellem, og 0 svarer til, at det altid fører til disse forhold.

Resultaterne for de par, der er gået fra hinanden, og som derfor er blevet spurgt om deres samarbejde omkring fælles børn, adskiller sig en del fra projekt til projekt,

---

¹⁵ Crane, D. R., Allgood, S. M., Larson, J. H. & Griffin, W. (1990): Assessing Marital Quality with Distressed and Nondistressed Couples: A comparison and Equivalency Table for Three Frequently Used Measures, *Journal of Marriage and the Family*, 52, vol. 1, 91p.

¹⁶ I kapitel 9 findes en nærmere præsentation af de analytiske muligheder som indeksskonstruktioner tilvejebringer samt den konkrete konstruktion af de benyttede indekser i slutevalueringen.

¹⁷ Konkret er effektmålet baseret på spørgsmål vedrørende deltagernes enighed om spørgsmål vedrørende, hvor børnene skal bo, kontakthypigheden med børnene, økonomisk bidrag til børnene samt den faktiske aftale om samværet med børnene.

¹⁸ Konkret er effektmålet baseret på spørgsmål vedrørende, hvor ofte deltagerne er uenige om praktiske spørgsmål vedrørende samarbejdet med børnene, samt hvor ofte de bliver irriteret over deres tidligere partners adfærd i forhold til samværet deres børn.

som kan ses i Tabel 10-20 i tabelbilaget. Den gennemsnitlige score for *enighed* om rammerne for samvær ligger på 67,4, hvilket antyder, at deltagerne oftere er enige end uenige omkring rammerne. Deltagerne er dog stadig et stykke vej fra entydig enighed om rammerne, som en score på 100 ville indikere. Unge- og Familierådgivningen på Frederiksberg skiller sig ud ved at have en væsentligt lavere score på 56,9 og dermed en gennemsnitlig større uenighed for deltagerne her¹⁹. Deltagerne i Familiehuset Tarup har derimod en højere grad af enighed om samvær end de øvrige projekter med en gennemsnitlig score på 79,8.

Når det kommer til for *adfærd* i forbindelse med samvær, så ligger den gennemsnitlige score for deltagerne noget lavere end scoren for *enighed* omkring samvær, nemlig på 57. Dette indikerer, at deltagerne i gennemsnit 'en gang imellem' fører til uenighed eller konflikter mellem parterne. Igen er det Familiehuset Tarup, der har den højeste score på 78,6, hvilket vil sige, at deltagerne her i mindre grad bliver irriterede over deres eks-partners adfærd i forbindelse med samvær.

Det sidste effektmål, der er anvendt for både deltagere i parforhold, og deltagere der er gået fra hinanden, omhandler deltagerne evne til at håndtere uenigheder, så de ikke udvikler sig til egentlige konflikter parterne imellem²⁰. Effektmålet er opgjort på en skala fra 0-100, hvor 100 svarer til, at deltagere altid er i stand til at håndtere deres uenigheder, så de ikke udvikler sig til konflikter, mens 0 svarer til, at deltagerne aldrig er det.

Når det kommer til deltagerne oplevelse af deres evne til håndtere indbyrdes uenigheder, så ligger størstedelen af projekterne i det samme interval omkring starten af 40'erne på en skala fra 0-100, hvor 0 svarer til, at deltagerne uenigheder altid udvikler sig til konflikter, og 100 svarer til, at de altid håndterer deres uenigheder på en konstruktiv måde så de ikke udvikler sig til konflikter. Overordnet set ligger gennemsnittet på 44,1, hvilket betyder, at deltagerne gennemsnitligt oftere vurderer, at deres uenigheder udvikler sig til konflikter end at de bliver løst. En score på 44,1 vurderes at være forholdsvis lavt og indikerer, at deltagerne gennemsnitligt ikke vurderer, at de takler deres konflikter særlig konstruktivt.

Tre projekter adskiller sig noget fra gennemsnittet. Blandt deltagerne fra hhv. Familieplejen i Fredensborg og Unge- og Familierådgivningen på Frederiksberg er scoren for evnen til at håndtere uenigheder relativt lavere end for de øvrige projekter, idet scoren her ligger på et gennemsnit på hhv. 39,2 og 40,5. I sammenligning med de andre projekter vurderer deltagerne altså, at deres uenigheder oftere håndteres ukonstruktivt. Omvendt har deltagerne i Parrådgivningen i Ribe og Bagsværd gen-

---

¹⁹ Deltagerne hos PREP har dog gennemsnitligt set en endnu lavere score, men eftersom dette er beregnet ud fra blot 3 deltageres besvarelser, så er resultatets generaliserbarhed her tvivlsom.

²⁰ Konkret er effektmålet baseret på spørgsmålet vedrørende, hvor ofte deltagere, når de er uenige, hhv. på den ene side kan diskutere sig frem til en løsning samt på den anden side misforstår hinanden, giver hinanden skylden, opgiver at tale sammen samt kommer med trusler (om fx skilsmisse).

nemsnitligt set en højere score end de øvrige projekter (51,4) (Bilag, Tabel 10-21). Dette stemmer for øvrigt godt overens med resultaterne af DAS-skalaen, hvor netop Parrådgivningen i Ribe og Bagsværd skilte sig ud som gennemsnitligt havende en højere parforholdskvalitet end deltagere fra de øvrige projekter.

Den generelt set lave parforholdskvalitet stemmer godt overens med det indtryk, parrådgiverne generelt har af deltagerne. I interviewrunde 2 var der blandt projekterne enighed om, at deltagerne har det rigtig svært, når de kommer. Ofte har problemerne hobet sig op, konfliktniveauet er højt, og begge parter er ulykkelige. En rådgiver beskriver det således:

"De er fortvivlede og frustrerede over ikke at kunne bevare de forventninger, de havde til forholdet eller til livet." (Parrådgiver, 2. interviewrunde).

En anden rådgiver understreger:

"Vi er overraskede over, at så mange almindelige par har vanskelige parrelationer. Der er konflikter og uløste ting og meget lidt glæde på almindelige hverdage." (Parrådgiver, 2. interviewrunde).

4.2.5 **Målsætning for deltagelse i parrådgivningen**

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at langt den største del af de deltagere, der var sammen med deres partner ved påbegyndelsen af rådgivningsforløbet, i udgangspunktet ønskede at forblive sammen (80 %). En del af disse var dog samtidig uafklarede, idet knap en tredjedel af deltagerne, der var gift/kærester ved rådgivningens start, angav at de valgte at gå i parrådgivningen for at blive afklaret om, hvorvidt parforholdet skulle fortsætte eller stoppe²¹. Blot 3,5 % havde en målsætning om at afslutte forholdet (Bilag, Tabel 10-22).

Af de deltagere, der er gået fra hinanden, var det for en fjerdedels vedkommende ønsket om at finde sammen med deres tidligere partner. To tredjedele ønskede rådgivning i forbindelse med samarbejdet om samvær med deres fælles børn, og 40 % ønskede nærmere afklaring om, hvorvidt de skulle finde sammen med deres partner igen.

Blot 3 % af deltagerne, som var gift, deltog for deres partners skyld, imod en lidt større andel, 6 %, af de deltagere, der var gået fra hinanden. Denne meget lille andel giver indtryk af, at parrådgivningen for de fleste af deltagerne har været et fælles projekt.

Blandt samtlige projekter er det indtrykket, at de fleste af deltagerne har en målsætning om at blive sammen, når de kommer til parrådgivningen. Derudover nikker

---

²¹ Der var i spørgsmålet mulighed for at angive flere grunde til, hvorfor man valgte at gå i parrådgivning. Dvs. at man eksempelvis både kunne angive, at man ønskede at blive sammen, og at man ønskede at blive afklaret omkring hvorvidt forholdet skulle fortsætte eller ej

de fleste af projekterne i interviewrunde 2 genkendende til, at en del deltagere ønsker hjælp til at gå fra hinanden på en ordentlig måde, og en del deltagere ønsker afklaring om, hvorvidt de skal blive sammen eller gå hvert til sit.

Parrådgivningen i Ribe og Bagsværd skiller sig igen ud i og med at der blandt de sammenbragte familier, som er dette projektets primære målgruppe, i højere grad end i de øvrige projekter er et udpræget ønske blandt deltagerne om at fastholde parforholdet.

4.3 **Delkonklusion**

I dette afsnit vurderes det sammenfattende, om forsøgsprojektet samlet set har formået at realisere den målgruppe, som projektet havde som intension.

Forsøgsprojektet havde overordnet set to bindende målsætninger om målgruppen, som parrådgivningsprojekterne forpligtigede sig til at overholde. De gik på, dels at tilbuddet om parrådgivning er rettet mod familier med børn under 18 år, og dels at der internt mellem forældrene er problemer, som de har svært ved at håndtere. Spørgeskemaundersøgelsen viser, at alle deltagerne havde børn under 18 år (om end der i nogle tilfælde kunne være tale om partnerens børn fra tidligere forhold). Endvidere viser evalueringen, at deltagerne havde en relativt høj grad af interne problemer, enten i parforholdet eller omkring samarbejde om samvær med deres fælles børn, og at deltagerne endvidere vurderede, at de ofte håndterede deres uenigheder på en overvejende ukonstruktiv måde. Det er derfor Rambøll Managements vurdering, at forsøgsprojektet i forhold til de overordnede målsætninger har realiseret den ønskede målgruppe.

Ud over de overordnede målsætninger opsatte forsøgsprojektet også en række underordnede målsætninger omkring sammensætning af målgruppe.

For det første gjaldt det, at forsøget med parrådgivning primært skulle være et tilbud til familier, som ikke selv har økonomiske ressourcer til at finansiere parrådgivning i privat regi. Tilbuddet var således ikke møntet på par, som alternativt selv ville have finansieret et rådgivningsforløb, om end disse ikke var udelukket fra at deltage i forsøgsprojektet. I afsnit 4.2.1 sås det, at målgruppen var relativt økonomisk ressourcestærke at dømme ud fra, at blot 15 % af deltagerne i spørgeskemaundersøgelsen havde en årsindkomst på under 200.000 kr. Umiddelbart kunne dette tyde på, at en stor del af deltagerne selv ville kunne have finansieret et rådgivningsforløb. Data fra projektinterviewene indikerede imidlertid, at nogle af de ressourcestærke par, trods deres relativt gode indkomst, reelt set kunne være økonomisk trængt, ligesom nogle projekter påpegede, at en høj pris for et rådgivningsforløb kunne være en stor barriere også for ressourcestærke par. Dette blev bakket op af spørgeskemaundersøgelsen, hvoraf det fremgik, at den lave pris på parrådgivningen for tre fjerdedele af deltagerne var af betydning for, at de valgte denne løsning. Samtidig må det dog konstateres, at der iblandt deltagerne findes en række deltagere med en så høj årsindkomst, at de må kunne formodes at være i stand til at finansiere et parrådgivningsforløb uden støtte. Det skal i denne forbindelse understreges, at forsøgsprojektets målsætning om at rette tilbuddet mod økonomisk ressourcetsvage familier ikke

betød, at familier, der selv kan finansiere et rådgivningsforløb, var udelukket fra at benytte tilbuddet. Set i denne sammenhæng vurderer Rambøll Management, at de rekrutterede deltager ikke decideret ligger uden for projektets målgruppebeskrivelse. Idet der dog er en underrepræsentation af deltagere med lav årsindkomst vurderes det imidlertid, at projektet kun delvist har realiseret sin målgruppe på dette område.

For det andet var det en målsætning for forsøgsprojektet, at målgruppen primært var familier, hvor der endnu ikke var truffet endelig beslutning om skilsmisse. Det primære mål var således at hjælpe deltagerne til at håndtere deres konflikter inden for samlivet, om end målet i nogle tilfælde også omfattede at give deltagerne rådgivning til at gennemgå en skånsom skilsmisse, som ikke belastede børnene unødigt. Som det fremgik af afsnit 4.2.2 var langt størstedelen af deltagerne i spørgeskemaundersøgelsen gift/kærester ved rådgivningens start (knap 90 %). I afsnit 4.2.5 sås det, at det blot var 3,5 % af disse, der ved projektstart havde til målsætning at gå fra deres partner. Langt størstedelen af deltagerne ville forblive sammen, om end en betydelig del også søgte afklaring om, hvorvidt parforholdet skulle fortsætte. Rambøll Management vurderer i forlængelse heraf, at også målsætningen om primært at nå par, der endnu ikke har besluttet af gå hvert til sit, er indfriet.

For det tredje var det en målsætning for forsøgsprojektet, at de deltagende familiers problemer oftest skulle have karakter af psykologiske og relationelle problemer og ikke primært sociale problemer, idet disse familier hjælpes i andre sammenhænge, som fx familierådgivning og familiebehandling. Tilsvarende omfattede den intenderede målgruppen som udgangspunkt ikke familier med særlige behov for støtte, fx familier med svære psykiske eller fysiske handicap eller marginaliserede familier med anden etnisk baggrund. Imidlertid har der i forsøgsprojektet været givet plads til, at den enkelte rådgiver individuelt skønnede, om forældrene vil profitere af tilbuddet, og om tilbuddet var et tilstrækkeligt tilbud til familien. Som det fremgik af afsnit 4.2.1 har en del af projekterne i forbindelse med interviewene fortalt, at de udfører en indledende visitation af familierne. Dette gøres bl.a. med henblik på at frasortere deltagere med eksempelvis psykiske eller misbrugsproblemer, hvis det vurderedes at hindre et deltagernes udbytte af rådgivningen. En mindre del af projekterne inkluderede derimod denne tungere målgruppe ud fra en vurdering af, at rådgiverne har tilstrækkelig erfaring og kompetence til at kunne udføre rådgivningen succesfuldt. I og med at størstedelen af projekter afgrænser deres målgruppe til par med psykologiske og relationelle problemer, og i og med at der i forsøgsprojektets målsætninger er plads til at rådgiverne ud fra eget skøn kan inkludere par med tungere problemstillinger end disse, vurderes det at denne målsætning om målgruppe er indfriet.

For det fjerde var forsøgsprojektets intenderede målgruppe afgrænset ved, at der er tale om forældre, som selv opsøger tilbuddet, idet der netop var tale om et åbent og anonymt tilbud for netop at modvirke, at tilbuddet virker stigmatiserende for de deltagende forældre. I forhold til opråelsen af denne intension giver samtlige projekter i forbindelse med interviewrunderne udtryk for, at forældrene selv opsøgte de forskellige tilbud. For visse af projekterne er det dog ikke sket uden sværdslag, da deres

sædvanlige samarbejdsparter har ønsket og presset på for at kunne visitere til tilbuddet. Også denne målsætning vurderes dermed opnået.

Sammenfattende er det på baggrund af ovenstående vurderingen, at forsøgsprojektet har realiseret sin intenderede målgruppe – dog med undtagelse af målsætningen om at nå resourcesvage familier, som vurderes kun at være delvist realiseret.

5. Virkningen af forsøgsprojektet

I dette kapitel undersøges effekten af parrådgivningen i forhold til deltagernes indbyrdes relation, samt effekten for børnenes trivsel.

Som tidligere beskrevet i afsnit 3 er det overordnede mål med forsøgsprojektet at tilbyde en forebyggende indsats, som kan modvirke, at børn får følgevanskeligheder af forældrenes indbyrdes problemer og konflikter. Tilbuddet om parrådgivning skal konkret hjælpe forældrene til at håndtere deres indbyrdes problemer, da der som tidligere nævnt er forskningsmæssigt belæg for, at disse har betydning for børnenes trivsel.

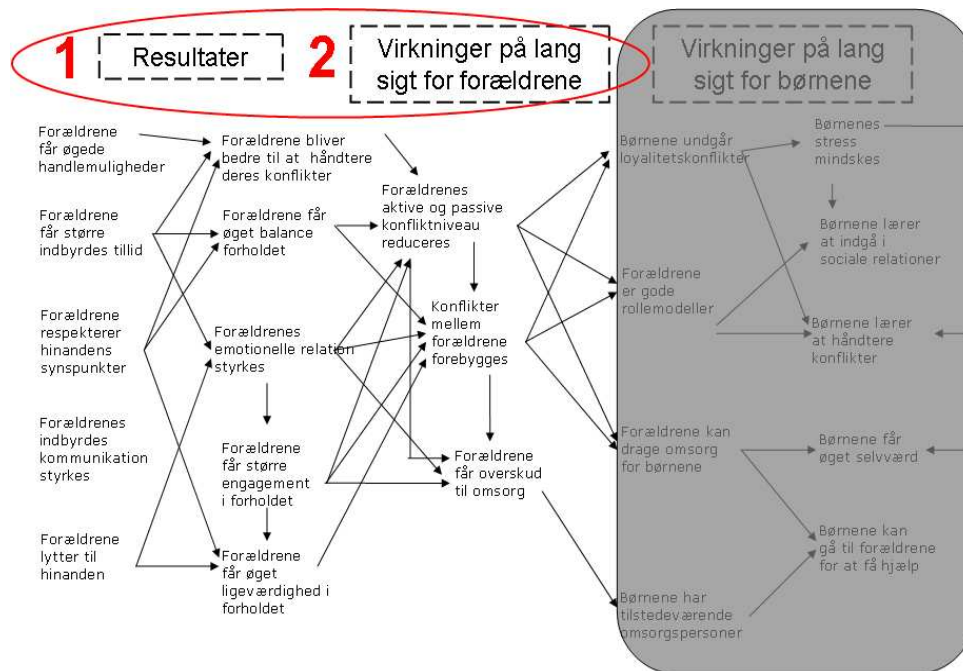
Evalueringsens primære fokus omhandler derfor parrådgivningens betydning for forældrenes relation, da sammenhængen mellem forældrenes relation og børnenes trivsel som nævnt er veldokumenteret inden for udviklingspsykologien. I dette kapitel sættes der derfor fokus på, hvordan parrådgivningsindsatsen har virket i forhold til forældrenes relation, og om virkningen har været i overensstemmelse med de antagelser, som er beskrevet i forsøgsprojektets forandringsteori. Selv om evalueringen ikke indeholder en særskilt effektevaluering i forhold til børnenes trivsel, så er der dog i forbindelse med evalueringen blevet indhentet både kvantitative og kvalitative data fra hhv. deltagerne og projekterne, som i kapitlet anvendes til at belyse, hvorvidt virkningen i forhold til børnene er i overensstemmelse med forandringsteorien.

5.1 Virkningen af parrådgivningsindsatsen i forhold til forældrenes indbyrdes relation

Tilbuddet om parrådgivning har fokus på at hjælpe forældrene til at håndtere de indbyrdes problemer, som skaber ubalance og mistro i parforholdet. Det er antagelsen, at parrådgivningens hjælp til håndtering af problemerne betyder, at forældrenes indbyrdes emotionelle bånd styrkes, og at der skabes større balance og ligeværdighed i deres indbyrdes relation, samtidig med at forældrene får redskaber til at håndtere evt. konflikter. Samlet set betyder dette, at man modvirker, at problemerne udvikler sig til egentlige konflikter mellem forældrene, eller at eksisterende konflikter mellem forældrene eskaleres.

Evalueringen belyser i dette afsnit om denne virkning reelt er skabt for deltagerne i parrådgivningen. Evalueringen tager udgangspunkt i forandringsteorien for forsøgsprojektet, hvor en forbedring af forældrenes indbyrdes relation og en forebyggelse af konflikter mellem forældrene på den ene side er nødvendigt i forhold til at skabe de ønskede virkninger i forhold til børnenes trivsel, og på den anden side forudsætter, at parrådgivningen har ført til nogle umiddelbare resultater for forældrene som muliggør den forbedrede relation og forebyggelsen af konflikter. Evalueringen belyser både om parrådgivningen har ført til de ønskede og langsigtede virkninger i forhold til forældrene, samt de umiddelbare resultater af parrådgivningen, som det er forudsætningen bag forsøgsprojektet.

Med udgangspunkt i forandringsteorien afdækkes effekten for deltagerne, jf. forandringsteorien.

Det vil konkret sige, at følgende forhold afdækkes i de følgende afsnit:

1. De umiddelbare resultater af indsatsen, hvilket afdækkes ved at se på (i) deltagerens subjektive opfattelse af forløbet, dvs. deres tilfredshed og forventningsindfrielse med selve rådgivningsforløbet, (ii) deres udvikling i parforholdsstatus, altså bliver deltagerne sammen, eller går de fra hinanden samt (iii) deres konkrete lærings- og adfærsudbytte af rådgivningen
2. De langsigtede virkninger for den indbyrdes relation måles på en række objektive effektmål, målt over tid i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen. For deltagere, der er sammen, måles udviklingen på Dyadic Adjustment Scale, mens deltagere, der er gået fra hinanden, får målt udviklingen i deres samarbejde om samværet med deres børn. For alle deltagere måles endelig udviklingen i forhold til deres evne til at håndtere konflikter

5.1.1 Deltagerens tilfredshed og forventningsindfrielse

Evalueringen har for det første afdækket deltagerens tilfredshed med deres udbytte af rådgivningen samt hvorvidt parrådgivningen har levet op til deres forventninger. Disse mål er ikke egentlige resultater af parrådgivningsindsatsen, og indgår derfor ikke som sådan i forsøgsprojektets forandringsteori. Imidlertid er målene stadigvæk centrale, da de udtrykker deltagerens subjektive opfattelse af parrådgivningens effekt og tilstrækkelighed.

Overordnet set viser resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen, at deltagerne ved afslutningen af parrådgivningen i høj grad vurderer, at parrådgivningen har levet op til deres forventninger. 20 % af de adspurgte deltagere angiver således, at parrådgivningen har oversteget deres forventninger, mens omkring 52 % af de adspurgte deltagere oplever, at parrådgivningen i høj grad har levet op til deres forventninger. Videre vurderer kun omkring 2 % af de adspurgte deltagere, at parrådgivningen slet ikke har levet op til deres forventninger, jf. nedenstående tabel.

Tabel 5-1: Har indholdet i parrådgivningen levet op til dine forventninger?

	Procent	Antal
Har oversteget mine forventninger	20,1	97
Har i høj grad levet op til mine forventninger	51,8	250
Har i nogen grad levet op til mine forventninger	21,7	105
Har i lav grad levet op til mine forventninger	4,1	20
Har slet ikke levet op til mine forventninger	2,3	11
Total	100,0	483

Kilde: Spørgeskema til deltagere, resultatmåling.

En nærmere analyse af tabellens resultater viser samtidig, at den høje forventningsindfrielse overordnet set gælder for den samlede deltagergruppe, uanset hvilken målsætning deltagerne ved opstarten havde for deres deltagelse i parrådgivningen. Det vil altså sige, at uanset om deltagerne kom til parrådgivningen for at få hjælp til at blive sammen, afklaring, hjælp til et skånsomt brud eller samarbejde om samværet med deres børn, så har forløbet resulteret i en høj forventningsindfrielse.

Dette billede går igen, når der ses på deltageres tilfredshed med deres udbytte af parrådgivningen, jf. nedenstående tabel

Tabel 5-2: Hvor tilfreds er du med dit udbytte af parrådgivningen?

	Procent	Antal
Meget tilfreds	42,4	205
Tilfreds	43,9	212
Hverken/eller	10,8	52
Utilfreds	2,3	11
Meget utilfreds	0,6	3
Total	100,0	483

Kilde: Spørgeskema til deltagere, resultatmåling.

Som det fremgår af tabellen, har de adspurgte deltagere ved afslutningen af parrådgivningsforløbet gennemgående en høj tilfredshed med deres udbytte af forløbet, da omkring 85 % af deltagerne angiver, at de er meget tilfredse eller tilfredse. Dertil kommer, at kun omkring 3 % af deltagerne angiver, at de er utilfredse eller meget utilfredse.

Evalueringen har ud over forventningsindfrielsen og tilfredsheden også afdækket, hvorvidt deltagerne vurderer, at parrådgivningen har været tilstrækkelig, dvs. om deltagerne har fået den hjælp som de følte, de havde behov for, jf. nedenstående tabel

Tabel 5-3: I hvilken grad vurderer du samlet set, at parrådgivningen har givet jer den hjælp, som du følte I havde behov for?

	Antal	Procent
I meget høj grad	123	25,5
I høj grad	189	39,1
I nogen grad	124	25,7
I mindre grad	37	7,7
Slet ikke	10	2,1
Total	483	100,0

Kilde: Spørgeskema til deltagere, resultatmåling.

Evalueringen viser i den forbindelse, at den overvejende del af deltagerne oplever at have fået den hjælp, som de har brug for, da omkring 66 % af de adspurgte deltagere oplever, at de i høj grad eller i meget høj grad har fået den hjælp, som de har behov for. Dog er der samtidig omkring 10 % af deltagerne, der oplever, at de kun i mindre grad eller slet ikke har fået den hjælp som de følte, at de havde behov for. I forlængelse heraf har evalueringen imidlertid også afdækket, i hvilken grad deltagerne ved afslutningen af parrådgivningsforløbet vurderer, at de har et fortsat behov for professionel rådgivning. Her viser evalueringen, at omkring 44 % vurderer, at de slet ikke eller kun i mindre grad har et fortsat behov, mens omkring 26 % omvendt vurderer, at de i høj eller i meget høj grad stadigvæk har et højt behov for professionel rådgivning (Bilag, Tabel 10-30).

Sammenfattende viser evalueringen altså, at deltagerne i overvejende grad både finder deres deltagelse i parrådgivningen relevant, tilstrækkelig og udbytterig. Der er dog samtidig omkring en fjerdedel af deltagerne, der oplever, at de har et fortsat behov for professionel hjælp efter afslutningen af forløbet. Dette fortsatte behov kan dog ikke sættes lig med utilfredshed med parrådgivningsforløbet eller manglende forventningsindfrielse, men tyder derimod på, at det afgrænsede parrådgivningsforløb ikke er tilstrækkelig hjælp for en gruppe af deltagere. Dette understreges endvidere af, at evalueringen viser, at 15 % af deltagerne, der har besvaret resultatmålingen, har valgt at fortsætte i professionel parrådgivning for egne midler.

5.1.2 **Udviklingen i deltagernes parforholdsstatus**

Evalueringen har videre afdækket den formelle udvikling i deltagernes relation til den person, som de deltog i parrådgivningen med. Dette forhold indgår heller ikke eksplicit i forandringsteorien, men kan dog anskues som et umiddelbart resultat af parrådgivningen, da det udtrykker status i forhold til den afklaringsproces, som er en af forudsætningerne for en forbedring af de indbyrdes relationer.

I afsnit 4 fremgik det, at størstedelen af de personer, som har deltaget i parrådgivningen var gift/kærester (87,4 %) ved begyndelsen af forløbet, mens en mindre andel angav, at de var gået fra hinanden/separeret/skilt.

I forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen er deltageres relation til hinanden igen blevet undersøgt umiddelbart efter deres afslutning af parrådgivningsforløbet (resultatmåling) samt igen et halvt år efter afslutningen af parrådgivningen (effekt-måling). Udviklingen fremgår af nedenstående tabel.

Tabel 5-4: Hvad er din relation til personen, som du deltog i parrådgivningen med? – alle deltagere

	Resultatmåling	Effektmåling
Jeg er stadig gift/kærester med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	80,1%	73,7%
Jeg har fundet tilbage sammen med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	2,1%	1,9%
Jeg er i løbet af/siden parrådgivningen gået fra/blevet separeret/skilt fra personen, som jeg deltog i parrådgivningen	12,4%	15,5%
Jeg er ligesom før parrådgivningen ikke gift/kærester med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	5,4%	8,9%
Antal respondenter	483	213

Kilde: Spørgeskema til deltagere, resultat- og effektmåling.

Som det fremgår af tabellen, så er der en klar tendens til, at hovedparten af deltagerne fortsat er sammen med deres partner både ved afslutningen af parrådgivningsforløbet (80 %) samt et halvt år efter (74 %). Hertil kommer, at omkring 2 % af deltagerne har fundet sammen med personen, som de deltog i parrådgivningen med. I forbindelse med forsøgsprojektet har det været en central målsætning at bidrage til en bevarelse af parforholdet, for de deltagere, som ønskede dette. Hvis der i den forbindelse udelukkende ses på de deltagere, som har deltaget i parrådgivningen med en målsætning om at bevare deres parforhold, så viser en nærmere analyse af spørgeskemaundersøgelsen, at hele 92 % af disse deltagere var sammen ved afslutningen af parrådgivningen mens 90 % af deltagerne var sammen et halvt år efter afslutningen af parrådgivningen. Med andre ord viser spørgeskemaundersøgelsen, at 90 % af deltagerne i overensstemmelse med deres målsætning et halvt år efter afslutningen af parrådgivningsforløbet var sammen som et par.

Ovenstående tabel viser dog også, at andelen af deltagere, som ikke længere er sammen, er stigende. Samlet set angiver ca. 18 % af deltagerne, at de ikke længere er gift/kærester ved afslutningen af parrådgivningsforløbet, mens det drejer sig om ca. 24 % af deltagerne et halvt år efter. Andelen der ikke længere er sammen med deltageren, som de deltog i parrådgivningen med, er dermed ca. fordoblet i forhold til andelen af deltagere, som angav, at de var gået fra hinanden/separeret/skilt ved opstarten af parrådgivningsforløbet. En nærmere udvikling viser i den forbindelse, at udviklingen primært skal forklares ved, at deltagere hvor den ene eller begge delta-

gere deltager med henblik på at sikre en skånsom skilsmisse/ophør af samliv i langt de fleste tilfælde også fører til netop en skilsmisse/ophør af samliv. Dertil kommer, at en del af de deltagere, som deltager i parrådgivningen med det formål at få en afklaring om de skal blive eller gå fra hinanden i løbet af parrådgivningen rent faktisk går fra hinanden.

Det fremgår imidlertid også af tabellen, at der ikke er fuldstændig overensstemmelse mellem deltageres besvarelse ved deres første måling og de efterfølgende målinger, da ca. 13 % angav, at de var gået fra hinanden/separeret/skilt, mens der kun var hhv. ca. 5 % og 9 % af deltagerne ved de efterfølgende målinger, som angav at de ligesom før parrådgivningen ikke var gift/kærester med personen, som de deltog i parrådgivningen med. Dette kan skyldes to forhold, nemlig enten, (i) at de deltagere som har svaret på de forskellige målinger, ikke er fuldstændigt sammenlignelige eller, at (ii) deltagerne ved de efterfølgende målinger, oplever at der sket et yderligere brud af forholdet, som gør, at de i stedet angiver, at de i løbet af /siden parrådgivningen er gået fra/blevet separeret/skilt fra personen, som de deltog i parrådgivningen med. Begge mulige forklaringer på uoverensstemmelsen er blevet undersøgt i forbindelse med evalueringen, og analysen viser her, at forskellen i deltageres besvarelse primært kan forklares ved den anden forklaring²². Det vil sige, at en nærmere analyse af deltageres besvarelser viser, at uoverensstemmelsen kan forklares med, at deltagerne har ændret deres besvarelse fra første til de to næste besvarelser, fordi de enten har fundet sammen med personen, som de deltog i parrådgivningen med igen, eller fordi der er sket en yderligere forstærkelse af bruddet mellem de to (fx gået fra, separeret fra, skilt).

Sammenfattende viser evalueringen altså, at omkring trefjerdedele af deltagerne stadigvæk er sammen et halvt år efter afslutningen af parrådgivningen, mens omkring 16 % er gået fra hinanden i løbet af forløbet. Evalueringen viser videre, at af de deltagere, som med parrådgivningen ønskede hjælp til at bevare deres forhold, er 90 % rent faktisk også sammen som par et halvt år efter afslutningen af deres parrådgivningsforløb.

5.1.3 **Deltageres konkrete udbytte af parrådgivningen**

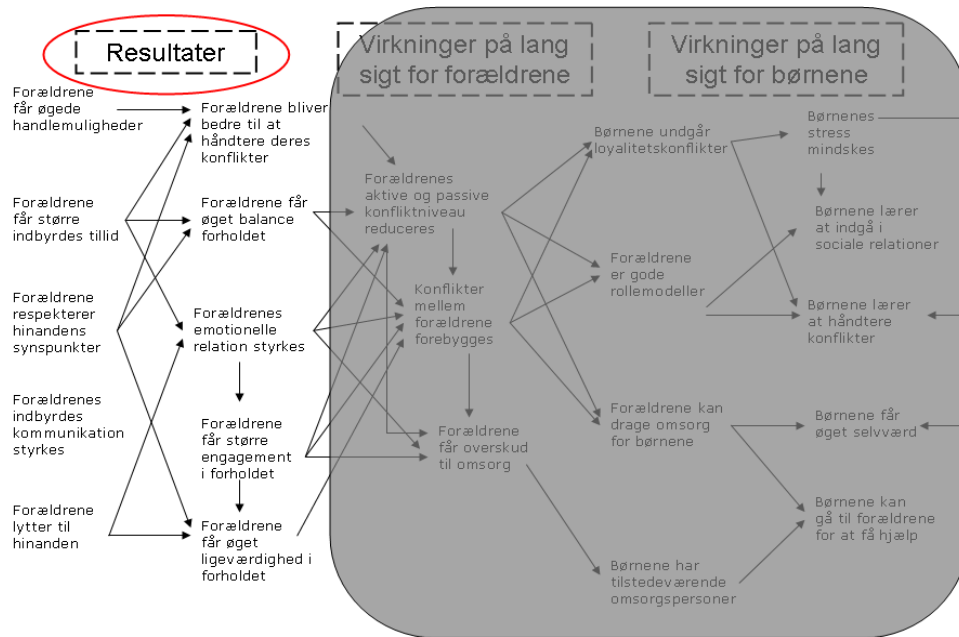
Evalueringen har som nævnt i forhold til forandringsteorien afdækket de umiddelbare resultater og konkrete udbytte, deltagerne har fået ud af at deltage i parrådgivnin-

---

²² For at undersøge sammenligneligheden mellem deltagerbesvarelser på de tre målinger er der således gennemført en særskilt analyse, som udelukkende fokuserer på de deltagere, som har deltaget i alle tre målinger. Denne analyse gør det muligt at undersøge, om evalueringens resultater er troværdige, når der som i afsnittet ses på den samlede gruppe af deltagerbesvarelser på hver måling, eller om det er nødvendigt i højere grad at basere evalueringens resultater på de deltagere, som har svaret på alle tre målinger. Analysen viser her, at uoverensstemmelsen i resultaterne mellem de forskellige målinger ikke kan tilskrives, hvilken deltagergruppe, der ses på, da der kun er marginale forskelle, når resultaterne for den samlede gruppe af besvarelser sammenlignes i forhold til resultaterne for de deltagere, der har svaret på alle tre spørgeskemaundersøgelser.

gen. De umiddelbare resultater af parrådgivningen vedrører den konkrete læring og de adfærdsændringer, som i forandringsteorien er sat som de logiske forudsætninger for, at der kan ske en samlet forbedring af deltageres indbyrdes relationer og derigennem deres børns trivsel, jf. forandringsteorien.

For at afdække de umiddelbare resultater af parrådgivningsindsatsen er der i dette afsnit fokus på (i) deltageres primære udbytte af parrådgivningen samt (ii) de konkrete lærings- og adfærdsændringer hos deltagerne, som parrådgivningen har resulteret i.

Deltageres primære udbytte af parrådgivningen er blevet afdækket i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen ved henholdsvis afslutningen af forløbet samt et halvt år efter, jf. nedenstående tabel.

Tabel 5-5: Hvad vurderer du har været det primære udbytte af jeres deltagelse i parrådgivningen?

	Resultatmåling	Effektmåling
Vi har forbedret vores parforhold	58,8%	51,2%
Vi er blevet afklaret om vi skal gå fra hinanden eller blive sammen	16,1%	14,6%
Vi har skabt grundlag for en skånsom skilsmisse/ophør af samliv	5,4%	6,1%
Vi har sikret samarbejdet om samværet med vores børn	7,2%	13,1%
Intet udbytte	5,6%	8,5%
Andet	6,8%	6,6%
Antal respondenter	483	213

Kilde: Spørgeskema til deltagere, resultat- og effektmåling.

Tabellen viser, at hovedparten af deltagerne angiver, at det primære udbytte af parrådgivningen har været en forbedring af parforholdet. En noget mindre andel på omkring 15 % af de adspurgte deltagere angiver ved begge målinger, at det primære udbytte har været en afklaring af, om de skal gå fra hinanden eller blive sammen. Tabellen viser videre, at en mindre gruppe deltagere på omkring 6 % ser det primære udbytte i det grundlag for en skånsom skilsmisse/ophør af samliv, som parrådgivningen har skabt, mens en gruppe på hhv. 7 % ved afslutningen af forløbet og 13 % et halvt år efter angiver, at det primære udbytte har været, at de har sikret samarbejder om samværet med deres børn. Endelig angiver 7 % af deltagerne ved begge målinger, at der ikke har været noget udbytte af at deltage i parrådgivningen²³.

Tabellen viser, at der er tendens til, at der er en faldende andel af deltagere over tid, som oplever en forbedring af deres parforhold. En nærmere analyse af deltagerne besvarelser fra spørgeskemaundersøgelsen viser her, at denne udvikling dels kan tilskrives, at en gruppe af deltagere efter et halvt år ikke længere oplever, at de har fået noget udbytte af parrådgivningen, samt dels ved at nogle af deltagerne i løbet af det halve år er gået fra hinanden, og derfor nu angiver, at det primære udbytte har været enten sikring af samarbejde om samværet med de fælles børn eller en skånsom skilsmisse/ophør af samliv.

Deltagerne overordnede udbytte i forhold til deres indbyrdes relation er også blevet afdækket i forbindelse med anden runde af de kvalitative interviews. De kvalitative interviews understøtter generelt billedet af, at deltagerne har haft udbytte af at deltage i parrådgivningen.

²³ For at undersøge sammenligneligheden mellem deltagerbesvarelser på tværs af de tre målinger er der gennemført en særskilt analyse, som udelukkende fokuserer på de deltagere, som har deltaget i alle målinger. Den særskilte analyse viser, at resultaterne for den samlede gruppe er repræsentative for udviklingen i deltagerne primære udbytte af parrådgivningen, da der kun er marginale forskelle mellem resultaterne for deltagergruppen i den særskilte analyse og den samlede deltagergruppe.

For det første viser de kvalitative interviews, at 16 ud af de 52 deltagere oplever, at parrådgivningen har hjulpet dem med at løse deres problemer og uenigheder, mens kun 3 ud af de 52 deltagere ikke har oplevet, at parrådgivningen har hjulpet dem i forhold til deres problemer og uenigheder. En mandlig deltager beskriver processen således:

“Vi har haft 2-3 konkrete problemer, som vi har fået løst. Sådan nogle helt banale dagligdagsting, men det kan godt bygge sig op. Der har vi fået snakket om det, og fået en indsigt og forståelse for, hvorfor den anden gør som den gør. Der har fx været nogle svære emner – jeg har før været væk i kortere perioder med mit arbejde, og der har været noget omkring planlægning – sådan noget med hvordan vi snakker om det. Vi blev før sådan helt kørt op, når det emne kom op. Det har vi fået løst. Det handler egentlig bare om det med at tage sig tid til hinanden.” (Mandlig deltager, 2. interviewrunde).

I den forbindelse viser de kvalitative interviews videre, at andre 18 ud af de 52 deltagere oplever, at de nok ikke har fået løst deres problemer og uenigheder, men at de gennem parrådgivningen har lært at *håndtere* de problemer og uenigheder, der måtte være i parforholdet. En kvindelig deltager fortæller:

“Det er mest måden vi håndterer problemerne på, nu håndterer vi det mere voksent, vi forsøger begge at se det med andre briller end dem vi tidligere havde på, men problemerne er ikke forsvundet.” (Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

For det andet viser de kvalitative interviews, at hele 47 ud af 52 adspurgte deltagere oplever, at parrådgivningen har påvirket relationen til personen som de deltog sammen med i parrådgivningen i en positiv retning. En nærmere analyse af interviewene viser, at især tre temaer går igen i deltagernes beskrivelser af, hvad der har kendetegnet den positive udvikling i deres relation til personen, som de deltog i parrådgivningen med: (i) Øget forståelse af og bevidsthed om problemer, (ii) forbedret kommunikation og (iii) afklaring af situationen / deltagernes relation.

32 ud af de 52 deltagere giver i de kvalitative interviews udtryk for, at parrådgivningen har ført til en øget forståelse og bevidsthed for deres problemer. Deltagerne giver i den forbindelse især udtryk for, at de igennem parrådgivningen har opnået en øget forståelse for hinandens behov, handle- og reaktionsmønstre, hvilket har øget deltagernes indbyrdes forståelse og derigennem forbedret deres relation. Nedenstående citater illustrerer denne virkning.

“Vi er blevet meget mere bevidste om, at vi har forskellige behov og hvordan man udtrykker det. Vi har forskellige tærskler for, hvornår noget er skidt og godt, og vi var meget forskellige på, hvordan vi bliver påvirket af nu-og-hersituationer over for de fremtidige perspektiver. Jeg er også meget påvirket af stemninger, mens min mand er meget mere opmærksom på de sagte ord, og hvordan tingene siges. Men nu er vi blevet meget mere bevidste om hinandens

grænser og behov og forståelse for hinanden, bedre til at kommunikere, og få sagt og gjort det, vi snakker om... og man tør komme med det man tænker nu, før kom det bare alt for langt ud, før det kom på banen.” (Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

”Jeg har fået meget større forståelse for ham som menneske, til at forstå hans reaktioner. På den måde har vi aldrig kunnet snakke sammen før, selv om vi har været gode til at snakke om følelser. Jeg har ikke forstået vigtigheden i at se bag om nogle ting. Vi kommer jo aldrig til at forandre os, eller vores temperament, men vi lærer at tackle os selv. Det gør en stor forskel på, hvordan jeg oplever min mand nu, jeg har lært, at han reagerer sådan, fordi han er sårbar.”

(Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

27 ud af de 52 deltagere giver i de kvalitative interviews udtryk for, at den positive udvikling i relationen til vedkommende som de deltog i parrådgivningen med, bl.a. skal tilskrives en forbedring af deres kommunikation. Forbedringen af den indbyrdes kommunikation dækker i den forbindelse især over to forhold. Dels er deltagerne nu i stand til at håndtere problemer på en ny måde, hvor fx uenigheder om praktiske gøremål i hjemmet ikke udvikler sig til skænderier, og dels oplever flere deltagere også, at det nu bliver nemmere at forebygge konflikter, da de har lært at give udtryk for deres behov og ønsker, når de føler utilfredshed med tingenes tilstand, hvilket gør det muligt at komme til en fælles forståelse, inden der opstår konflikter. Oplevelsen af den forbedrede kommunikation illustreres af nedenstående citater:

”Følelsesmæssigt har vi ikke rykket så meget. Nu kan vi snakke om det, men følelserne er ikke ændret. Det er mere på det praktiske plan og kommunikationen herom.

Vi håndterer problemerne anderledes, skændes slet ikke så meget mere, slet ikke i det omfang som tidligere. Der er mere ro i huset nu.” (Mandlig deltager, 2. interviewrunde).

”De temaer vi har arbejdet med, synes jeg, vi husker på og bruger i hverdagen. Vi har fundet ud af, at vi bare kan snakke om det. Og det er fedt, at man kan snakke sammen til parterapi, for at være sikre på at få samlet op på nogle ting. Den følelse af at vi kan snakke sammen om tingene, har forplantet sig på en eller anden måde, det er lettere at snakke sammen nu, vi kører ikke op i en spids, men når at tage fat i det, inden det vokser.” (Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

Vi begyndte at kunne tale sammen, for det havde vi stort set opgivet. Alt blev misforstået, fejlfortolket og endte i skænderi.” (Mandlig deltager, 2. interviewrunde).

Endelig peger 16 ud af 52 deltagere i de kvalitative interviews på, at parrådgivningen har bidraget til afklaring af deres situation og relation til vedkommende, som de del-

tog i parrådgivningen med. Som nedenstående citater illustrerer, så kan dette både dreje sig om usikkerheden om, hvorvidt man vil blive sammen som par, samt afklaring i forhold til mere praktiske forhold som fx roller i parforholdet:

“Det har ændret alt. Der er en verden til forskel. Vi er hver især blevet bekræftet i, at vi vil hinanden, ofte kan man blive i tvivl om, hvorvidt den anden er interesseret i at løse konflikterne. Og vi er blevet bekræftet i, at vi havde varme følelser for hinanden, som vi ret let kunne rive frem igen.” (Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

“Jeg er blevet mere afklaret med hvilke roller vi har over for hinanden, og herhjemme, men også ift. vores liv. Vi skulle have mere samarbejde for at få dagligdagen til at fungere.

Når man ikke ved, om man skal være sammen eller flytte fra hinanden, så er der jo en uro i hverdagen. Så nu er vi blevet afklaret, om vi skal være sammen, og det giver mere ro i hverdagen.” (Mandlig deltager, 2. interviewrunde).

Den anden interviewrunde viste dog også, at 5 ud af de 52 deltagere i anden interviewrunde gav udtryk for, at deres deltagelse i parrådgivningen også havde haft negative konsekvenser for deres relation til vedkommende, som de deltog i parrådgivningen med. Gennemgående handler denne negative konsekvens om, at parrådgivningen har været medvirkende til, at der er sket en afslutning af parforholdet mod deltagerens vilje. Dette kommer bl.a. til udtryk i nedenstående citat.

“Parrådgivningen har gjort, at vi har fået kridtet banerne op, og hvad vil vi så med det? Her har hun så valgt, at hun ikke vil spille på den bane. Det er jeg ærgerlig over. Men det er vi jo egentlig begge to. At vi ikke kan være glade og tilfredse sammen. Det er ikke fordi vi ikke kan lide hinanden.” (Mandlig deltager, 2. interviewrunde).

Evalueringen viser altså, at deltagerne både i spørgeskemaundersøgelsen samt i de kvalitative interviews giver udtryk for, at det overordnede udbytte af parrådgivningen i alt overvejende grad har været positivt. I forlængelse heraf har evalueringen som nævnt også undersøgt, hvorvidt parrådgivningen har givet deltagerne konkret læring og bidraget til konkrete adfærdsændringer i forhold til vedkommende, som de deltog i parrådgivningen med.

For at afdække deltagerens konkrete udbytte af at deltage i parrådgivningen er deltagerne i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen ved deres afslutning af parrådgivningsforløbet blevet spurgt om, hvad de vurderer som deres umiddelbare udbytte af parrådgivningen, jf. nedenstående tabel.

Tabel 5-6: Hvad vurderer du er dit umiddelbare udbytte af parrådgivningen?

	Deltagernes gennemsnitlige vurdering af deres umiddelbare udbytte af parrådgivningen*	Antal
Jeg er blevet opmærksom på, hvordan jeg bliver bedre til at lytte til personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	3,7	483
Jeg er blevet opmærksom på, hvordan jeg bliver bedre til at kommunikere med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	3,8	483
Jeg er blevet opmærksom på, hvordan jeg bliver bedre til at respektere synspunkter hos personen, som jeg deltog i parrådgivningen	3,6	483
Jeg er blevet opmærksom på, hvordan jeg bliver bedre til at udvise tillid over for personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	3,2	483
Jeg er blevet opmærksom på, hvordan jeg bliver bedre til at engagere mig i forholdet til personen, som jeg deltog i parrådgivningen	3,3	483
Jeg er blevet opmærksom på, hvordan jeg bliver bedre til at håndtere konflikter med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	3,6	483
Jeg er blevet opmærksom på, hvordan jeg bliver bedre til at forebygge, at uenigheder med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med, udvikler sig til konflikter	3,5	483
Andet udbytte	2,6	483

Kilde: Spørgeskema til deltagere, resultatmåling.

* Gennemsnittet angives på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er slet ikke, 2 er i mindre grad, 3 er i nogen grad, 4 er i høj grad og 5 er i meget høj grad.

Som det fremgår af tabellen, så angiver de adspurgte deltagere gennemsnitligt et udbytte på mellem i nogen grad og i høj grad på spørgsmålene vedrørende deres umiddelbare udbytte af parrådgivningen. Det største umiddelbare udbytte, de adspurgte deltagere gennemsnitligt set har oplevet, vedrører en forbedret evne til at kommunikere med personen, som de deltog i parrådgivningen med. En forbedret evne til at lytte, respektere synspunkter og håndtere konflikter med vedkommende, som man deltog i parrådgivningen med, er også umiddelbare udbytter, som deltagerne gennemsnitligt set i særlig grad fremhæver ved parrådgivningen.

I forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen seks måneder efter, at deltagerne har afsluttet parrådgivningsforløbet, er deltagerne igen blevet adspurgt til deres udbytte af at deltage i parrådgivningen. Her er deltagerne konkret blevet spurgt om, i hvilken grad deres deltagelse i parrådgivningen har haft betydning for deres adfærd over for personen, som de deltog i parrådgivningen med. Evalueringens resultater fremgår af nedenstående tabel.

Tabel 5-7: I hvilken grad har jeres deltagelse i parrådgivningen haft følgende betydninger for din adfærd over for personen, som du deltog i parrådgivningen med?

	Deltagernes gennemsnitlige angivelse af i hvilken grad deres deltagelse i parrådgivningen har betydning for vedkommendes adfærd over for personen, som han/hun deltog i parrådgivningen med	Antal
Jeg lytter bedre til personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	3,3	213
Jeg respekterer bedre synspunkterne hos personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	3,2	213
Jeg er bedre til at udvise tillid til personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	3,0	213
Jeg er bedre til at håndtere konflikter med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	3,3	213
Jeg er blevet bedre til at forebygge uenigheder med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	3,3	213
Jeg er mere følelsesmæssigt knyttet til personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	2,7	213
Jeg er mere engageret i forholdet til personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	2,9	213

Kilde: Spørgeskema til deltagere, effektmåling.

* Gennemsnittet angives på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er slet ikke, 2 er i mindre grad, 3 er i nogen grad, 4 er i høj grad og 5 er i meget høj grad.

Som det fremgår af tabellen, så fremhæver de adspurgte deltagere især parrådgivningens betydning i forhold til deres evne til at lytte, respektere synspunkter, håndtere konflikter samt forebygge uenigheder med vedkommende, som de deltog i parrådgivningen med. På alle disse områder ligger de adspurgte deltageres gennemsnitlige vurdering af parrådgivningens betydning for deres adfærd imellem "i nogen grad" og "i høj grad". Evalueringen viser videre, at de samme tendenser gør sig gældende, når deltagere i forbindelse med effektmålingen er blevet bedt om at vurdere, i hvilken grad personen, de deltog i parrådgivningen med, har ændret adfærd. Her er vurderes parrådgivningens betydning igen at være størst i forhold til temaer vedr. kommunikation og konflikthåndtering. Evalueringen viser dog samtidig, at deltagerne gennemsnitligt set vurderer adfærdsændringen for vedkommende, som de deltog i parrådgivningen med, som marginalt lavere end deres egen adfærdsændring (jf. bilag, Tabel 10-47). Evalueringen viser altså med andre ord, at deltagerne gennemsnitligt set vurderer, at betydningen af parrådgivningen har været større for dem selv end deres partner/eks-partner.

Sammenfattende viser evalueringen altså, at deltagerne både ved afslutningen af parrådgivningen samt et halvt år efter vurderer, at parrådgivningen har bidraget til at skabe bl.a. forbedret kommunikation, respekt, forståelse og håndtering af konflikter – alle umiddelbare resultater, som i forsøgsprojektet anses at være forudsætnin-ger for at skabe en positiv udvikling i deltagernes indbyrdes relationer.

De kvalitative interviews i forbindelse med den anden interviewrunde bekræfter, at deltagerne ændrer adfærd som følge af deres deltagelse i parrådgivningen. Hele 46 ud af de 52 interviewede deltagere fortæller således, at de har ændret adfærd over for personen, de deltog i parrådgivningen med, mens 34 ud af 52 deltagere vurderer, at vedkommende som de deltog i parrådgivningen med, har ændret adfærd. Især tre temaer går igen, når deltagerne skal sætte ord på, hvilken måde de har ændret adfærd.

For det første peger 24 ud af 52 deltagere på, at de har fået *øget selvindsigt og tør være mere tro mod egne følelser*. Det vil især sige, at deltagerne i højere grad har affundet sig med deres situation og de behov og følelser, som de har. Nedenstående citater illustrerer, hvordan det giver sig udslag i adfærdsændringer hos deltagerne.

"Jeg har også lært at acceptere, at "sådan er det bare" ... Vi har levet ret impulsivt, og det kan man bare ikke, når man får børn. Så sætningen "sådan er det bare" uden at det er synd for mig, og det går op i lyst og pligter, den er ret central. Jeg synes, jeg har ændret mig meget... Det er de samme ting jeg gør, men med et andet udgangspunkt, en anden attitude. Det er ikke synd for mig, for jeg har selv valgt at være dér, hvor jeg er. Det frigiver en masse energi." (Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

"Jeg er blevet mere rolig, tolerant. Jeg har i hvert fald lært at være mere ligefrem og bare sige tingene ligeud, i stedet for hvad jeg tror, hun vil høre. Det er ikke sikkert, hun synes, det er godt, men det er det, jeg har taget med mig." (Mandlig deltager, 2. interviewrunde).

For det andet fremgår det af interviewene med deltagere, at 22 ud af de 52 interviewede deltager oplever, at de er blevet bedre til konflikthåndtering og kommunikation, og 17 ud af de 52 deltagere beskriver endvidere, at dette også er tilfældet for den person de deltog i parrådgivningen med. Især en øget forståelse for hinandens handle-mønstre gennem forskellige tillærte teknikker og redskaber i parrådgivningen, har ifølge deltagerne været centrale elementer i adfærdsændringen. Nedenstående citater illustrerer dette:

"Jeg er også opmærksom på mig selv og mine handle-mønstre, og får ofte stoppet mig selv, inden jeg siger noget dumt, fordi jeg jo kan genkende det fra øvelserne. Fx hvis jeg skulle til at sige noget nedladende til [navn] for at vinde en konflikt, men det er jo ikke særligt konstruktivt, så det er jeg blevet bedre til at lade være med." (Mandlig deltager, 2. interviewrunde).

”Ja, man skal tale sammen på en bestemt måde. Det er meget pinligt i starten, men når de ting sidder inde i hovedet, så er det helt utroligt, hvor stor effekt det har. Tidligere gik man i forsvar – men nu spejler man – og så bliver man rolig, og man føler ikke man skal forsvare sig, og man går ikke i skyttegrav... ” (Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

Endelig peger 21 ud af de 52 interviewede deltagere på, at de som følge af parrådgivningen har ændret deres adfærd, når det kommer til *forståelse, respekt og tillid* over for personen, som de deltog i parrådgivningen med, 14 ud af de 52 deltagere peger samtidig på, at den person, som de har deltaget i parrådgivningen med, ligeledes har ændret adfærd på dette område. De to nedenstående citater illustrerer denne udvikling

”Altså, vi kan bedre forstå hinandens handle- og tankemønstre nu, og derfor kan vi også handle mere hensigtsmæssigt over for hinanden. Det er meget det med bevidstliggørelsen der er i centrum og har ændret noget hos os.” (Mandlig deltager, 2. interviewrunde).

”I forhold til min kæreste, synes jeg, at hun er blevet bedre til at sætte sig ind i mine synspunkter, når vi diskuterer. Hun er blevet bedre til at give plads til mine holdninger.” (Mandlig deltager, 2. interviewrunde).

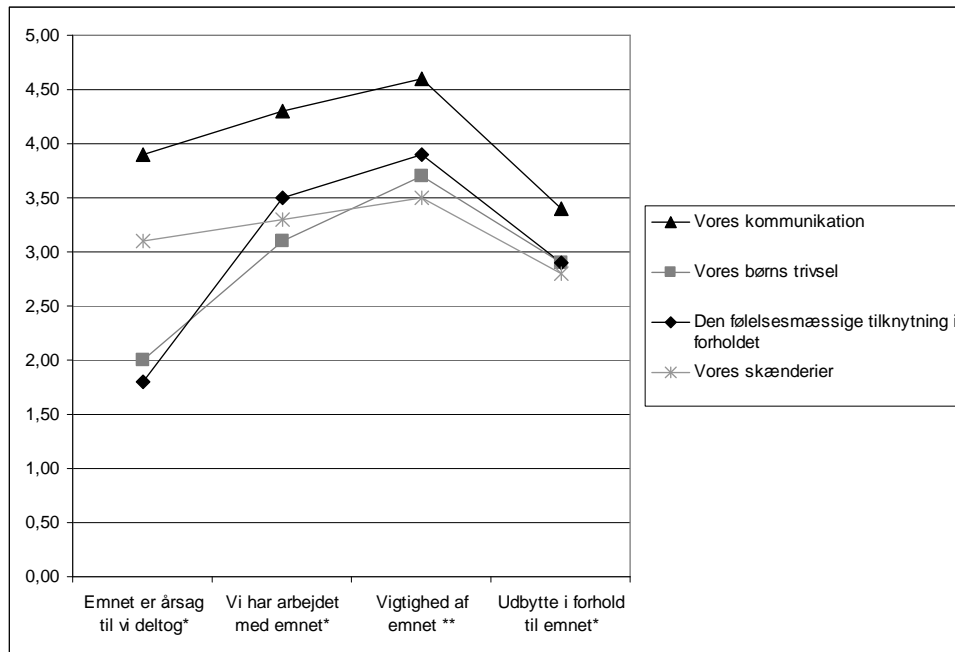
I forbindelse med den anden interviewrunde er deltagerne også blevet bedt om at angive, i hvilken grad de har været i stand til at fastholde det lærte i parrådgivningen i deres hverdag. Ovenstående billede af, at parrådgivningen fører til adfærdsendringer bekræftes også her, da 25 ud af 52 deltagere giver udtryk for, at de stadigvæk anvender det lærte nu som under parrådgivningen, 17 ud af 52 giver udtryk for, at de stadigvæk anvender det lærte, men i mindre grad end under parrådgivningen, mens kun 3 ud af de 52 deltagere slet ikke anvender det lærte mere.

Sammenfattende giver deltagerne altså i høj grad udtryk for, at deltagelsen i parrådgivningen har medført en række adfærdsendringer i tråd med forsøgsprojektets forandringsteori. Evalueringen viser således, at deltagerne i højere grad efter parrådgivningen giver udtryk for, at deres adfærd nu bærer præg af øget ligeværdighed i forholdet, bedre kommunikation, et større engagement samt en større følelsesmæssig tilknytning. Samtidig er det også gennemgående indtrykket, at deltagerne efter parrådgivningsforløbets ophør er i stand til at fastholde det lærte samt adfærdsendringer, om end det for en del af deltagerne sker i mindre grad end under parrådgivningen.

Med henblik på yderligere at undersøge tilbuddets relevans og tilstrækkelighed i forhold til at realisere de ønskede umiddelbare resultater med forsøgsprojektet, er der i forbindelse med evalueringen sat fokus på tværgående analyse af graden af overensstemmelse mellem deltagerens behov (hvad var årsagen til at man deltog?), parrådgivningens fokus (hvad var der fokus på, og hvor vigtigt var dette fokus for deltagerne?) samt deltagerens umiddelbare udbytte af parrådgivningen. Analysen har fokuseret på overensstemmelse på disse punkter i forhold til fire forhold, som delta-

gerne især har scoret højt i forhold til udbytte, fokus og vigtighed, nemlig (i) Kommunikation, (ii) Den følelsesmæssige tilknytning, (iii) Børnenes trivsel samt (iv) Skænderier. Overensstemmelsen mellem de fire punkter fremgår af nedenstående figur.

Figur 5-1 I hvilken grad har I arbejdet med følgende forhold i parrådgivningen – alle deltagere?

Kilde: Spørgeskema til deltagere, baseline- og effektmåling.

* Gennemsnittet angives på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er slet ikke, 2 er i mindre grad, 3 er i nogen grad, 4 er i høj grad og 5 er i meget høj grad.

** Gennemsnittet angives på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er slet ikke vigtigt, 2 er mindre vigtigt, 3 er i nogen grad vigtigt, 4 er vigtigt og 5 er meget vigtigt.

Som det fremgår af tabellen, så har deltagerne oplevet en række forskelligt rettede tendenser, når det kommer til overensstemmelsen mellem behov, fokus, vigtighed og udbytte. På den ene side gælder det, at i relation til de forhold, som deltagerne ved opstarten i høj grad anså som årsagen til at de deltog (kommunikation og skænderier), så har der været et relativt højere fokus og et relativt lavere udbytte. Omvendt gælder det for de forhold, som deltagerne i mindre grad anså som årsagen til deltagelse i parrådgivningen (Den følelsesmæssige tilknytning i forholdet samt børnenes trivsel). Her har både fokus og udbytte været relativt højere end det behov, som deltagerne gav udtryk for ved opstarten.

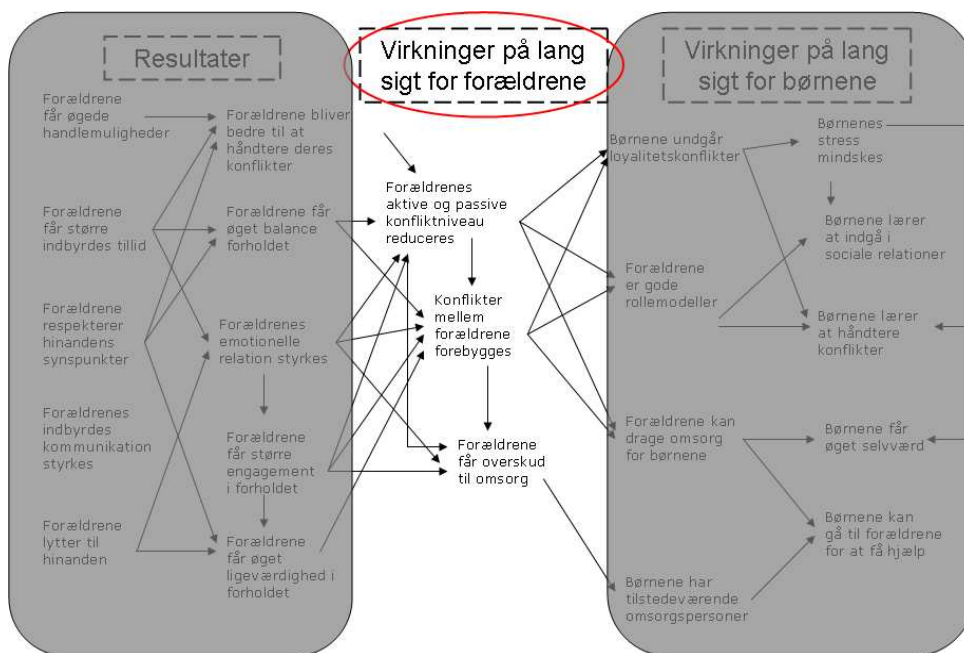
Analysen viser altså her, at deltagerne giver udtryk for, at der (i) i høj grad har været fokus på de forhold i parrådgivningen, som var årsager til henvendelse, (ii) at deltagerne i høj grad har fundet fokuset vigtigt, samt (iii) at parrådgivningen har resulteret i konkrete udbytter for deltagerne, men at det varierer, om dette udbytte

på de enkelte forhold gennemsnitligt er større eller mindre end hvad deltagerne opfattede som omfanget af problemet ved parrådgivningens begyndelse.

Samlet set viser evalueringen, at forsøgsprojektet i høj grad har resulteret i den ønskede målopfyldelse i forhold til de umiddelbare resultater af indsatsen. Dette fremgår for det første ved, at (i) deltagerne gennemgående har en høj tilfredshed med udbyttet og en høj forventningsindfrielse og ved, at (ii) deltagerne gennemgående oplever et positiv udbytte af parrådgivningen i form af enten et forbedret parforhold, afklaring, skånsomt brud eller forbedret samarbejde om samvær for de fælles børn. For det andet viser evalueringen, at de konkrete adfærdsændringer hos deltagerne i høj grad er i overensstemmelse med forandringsteoriens antagelser om projektet, da deltagerne gennem større selvindsigt, mere tillid og respekt, bedre kommunikation oplever en forbedret indbyrdes relation til vedkommende, som de deltog i parrådgivningen med.

5.1.4 Langsigtet effekt hos deltagere i forhold: udviklingen i deltagernes parforholdskvalitet

Ud over de umiddelbare resultater af parrådgivningen, så har evalueringen i overensstemmelse med forandringsteorien også afdækket deltagernes udvikling over tid på en række objektive virkningsmål²⁴ vedrørende deltagernes indbyrdes relation, jf. nedenstående forandringsteori. Årsagen til dette fokus skal naturligvis ses i lyset af, at en positiv udvikling i deltagernes indbyrdes relation ses som en af de overordnede målsætninger for forsøgsprojektet, da det antages at være et afgørende element i forhold til at sikre børnenes trivsel.

I forhold til de deltagere, som er sammen, har evalueringen afdækket udviklingen i denne relation ved at måle deltagernes parforholdskvalitet på Dyadic Adjustment Scale (DAS). Målingen er både sket i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsens baseline-, resultat- og effektmåling. Ved at sammenligne deltagernes DAS-score fra de enkelte målinger er det muligt at afdække parrådgivningens umiddelbare resultater ved afslutningen af forløbet, samt de langsigtede effekter efter et halvt år.

Det skal bemærkes, at denne del af undersøgelsen udelukkende er baseret på besvarelser fra deltagere, der var i et parforhold på tidspunktet for besvarelsen. Effekten for de deltagere, der ikke længere var sammen med personen, som de deltog i

²⁴ At der er tale om udviklingen på objektive virkningsmål, betyder helt konkret, at deltagernes indbyrdes relation på forskellige forhold er blevet målt ved de samme spørgsmål i spørgeskemaundersøgelsen ved både baseline- samt effektmåling.

parrådgivningen med, belyses således ikke med dette effektmål, men er derimod i fokus, når det kommer til deltagernes samarbejde om samværet med deres børn, som behandles i næste afsnit.

Nedenstående tabel indeholder de samlede data fra evalueringen, og viser således udviklingen i parrenes oplevelse af deres parforholdskvalitet fra hhv. baseline-, resultat- og effektmåling.

Tabel 5-8: Deltagernes score på Dyadic Adjustment Scale

	Baselinemåling	Resultatmåling	Effektmåling
Samlet DAS-score	92,9	98,0	99,8
Sammenholdsdimension	12,5	14,0	14,3
Tilfredshedsdimension	28,6	30,5	31,2
Konsensusdimension	45,1	46,3	47
Dimension for følelsesmæssigt udtryk	6,7	7,1	7,3
Respondenter	1109	355	136

Kilde: Spørgeskema deltagere, baseline-, resultat- og effektmåling.

Af tabellen fremgår det, at deltagerne i spørgeskemaundersøgelsen gennemsnitligt set har fået en bedre parforholdskvalitet, efter at de har deltaget i parrådgivningen. Udviklingen er både positiv i deltagernes samlede DAS-score og på hver af de fire underdimensioner. Konkret viser tabellen, at deltagerne gennemsnitligt har forbedret deres samlede DAS-score med 5,1 skalapoint fra tidspunktet for deres begyndelse i rådgivningsforløbet til tidspunktet for afslutningen af parrådgivningen. Tabellen viser videre, at deltagernes gennemsnitlige DAS-score et halvt år efter er steget med yderligere 1,8 skalapoint, hvilket indebærer en samlet gennemsnitlig stigning på 6,9 skalapoint for deltagerne i parrådgivningen. At stigningen fastholdes og endda udbygges over tid indikerer altså, at deltagelsen i parrådgivningen skaber varige forbedringer for deltagernes parforholdskvalitet – et billede der går igen på de fire underliggende dimensioner.

For yderligere at underbygge evalueringens konklusioner i forhold til udviklingen i deltagernes parforholdskvalitet, så er der foretaget en særskilt analyse af datamaterialet for de 96 deltagere, som dels har besvaret alle tre målinger, og dels har været gift/kærester med personen, som de deltog i parrådgivningen med, ved alle tre målinger, jf. nedenstående tabel²⁵.

²⁵ Analysen i Tabel 5-8 er derimod baseret på besvarelser fra alle deltagere, der blot ved en af de tre målinger har været gift/kærester samt gennemført målingen.

Tabel 5-9: Deltagernes score på Dyadic Adjustment Scale – Kun deltagere der har svaret på alle tre målinger og som igennem hele forløbet var kærester/gift

	Baselinemåling	Resultatmåling	Effektmåling
Samlet DAS-score	98,9	101,9*	101,6**
Sammenholdsdimension	13,7		
Tilfredshedsdimension	30,4	31,6*	31,6*
Konsensusdimension	47,9	47,9	47,8
Dimension for følelsesmæssigt udtryk	7,0	7,4**	7,4***
Respondenter	96	96	96

Kilde: Spørgeskema deltagere, baseline-, resultat- og effektmåling.

* Forskellen til baselinemålingen er signifikant ved et alpha-niveau på 0,01 ved en T-test.

** Forskellen til baselinemålingen er signifikant ved et alpha-niveau på 0,05 ved en T-test.

*** Forskellen til baselinemålingen er signifikant ved et alpha-niveau på 0,1 ved en T-test.

Denne analyse viser flere interessante forhold: For det første er deltagernes gennemsnitlige parforholdskvalitet højere ved alle tre målinger end for den samlede gruppe af deltagere i ovenstående tabel. For det andet er forbedringen i deltagernes parforholdskvalitet omvendt mindre, idet DAS-scoren fra tidspunktet for begyndelse i parrådgivningen til afslutningen af parrådgivningen kun øges med 3,0 skalapoint i forhold til 5,1 skalapoint for den samlede gruppe. Et halvt år efter afslutningen af parrådgivningen er udviklingen også mindre markant for denne deltagergruppe, da gruppen her kun er steget 2,7 skalapoint i forhold til tidspunktet for begyndelsen i parrådgivningen. For de 96 deltagere er der dog stadigvæk tale om, at udviklingen på den samlede DAS-score samt tre af de fire underdimensioner er så markant positiv, at den er statistisk signifikant, og dermed ikke tilfældig. At der i denne analyse ikke kan observeres en positiv udvikling på konsensusdimensionen kan givetvis tilskrives, at rådgivningsindsatsen fører til en større opmærksomhed på uenigheder og holdningsforskelle i parforholdet og dermed en relativt lavere udvikling på denne dimension, som netop måler deltagernes enighed om en række centrale holdnings spørgsmål vedrørende parforholdet²⁶. Denne formodning bekræftes af interviewene med deltagere i anden interviewrunde, hvor hele 43 ud af de 52 interviewede deltagere gav udtryk for, at de i forbindelse med parrådgivningen var blevet mere bevidste om deres uenigheder og problemer.

De to analyser viser altså begge, at der er sket en positiv udvikling i deltagernes parforholdskvalitet både umiddelbart efter parrådgivningsforløbet samt et halvt år efter. Imidlertid er der en vis forskel i udviklingens omfang mellem de to analyser, da de deltagere, der både har svaret på alle tre målinger og har været sammen som par ved alle målingerne, i udgangspunktet har en højere DAS-score, men oplever en relativt mindre forøgelse i DAS-scoren i forbindelse med resultat- og effektmålingen. Forklaringen på denne forskel skal primært findes i, at analysen – der kun ser på de

²⁶ Trillingsgaard, T., Edelslund, S. & Agerkvist, H. (2006): *Parrådgivning i Vejle Amt. Erfaringer og resultater*, Vejle Amt, s. 20

deltagere, som har gennemført alle tre målinger, udelukkende omfatter de deltagere, som netop har været sammen igennem hele forløbet, mens analysen der inddrager alle deltagere også omfatter deltagere der kun har været sammen i forbindelse med en af målingerne. Dette har en stor betydning for den gennemsnitlige DAS-score, da en nærmere analyse viser, at der er en række af de deltagere, som svarede på baselinemålingen, der siden hen er gået fra hinanden. En analyse af disse deltagere viser, at deres DAS-score ved baseline-målingen ligger væsentligt under den gennemsnitlige score, og at de derfor trækker gennemsnittet nedad. Disse deltagere indgår i sagens natur ikke i analysen, som kun inddrager de deltagere, der har været sammen i hele forløbet, hvorfor denne analyse dels viser en højere gennemsnitlig DAS-score ved baselinemålingen, samt en mindre forøgelse af DAS-scoren ved de efterfølgende målinger.

Sammenfattende viser evalueringen altså, at de deltagere som er gift/kærestere, har øget deres parforholdskvalitet i løbet af den periode, hvor de har deltaget i parrådgivningen, samt at de overordnet set er i stand til at fastholde denne positive udvikling et halvt år efter deres afslutning af parrådgivningsforløbet. Den positive udvikling i parforholdskvaliteten kan primært tilskrives en styrkelse af deltagernes følelsesmæssige relation, en styrkelse af deres tilfredshed med forholdet, herunder evne til at håndtere konflikter samt en styrkelse af deres indbyrdes sammenhold i form af øget tid sammen om flere fælles aktiviteter. Evalueringen viser dog også, at en række af de deltagere, som ved opstarten af parrådgivningsforløbet scorede meget lavt i forhold til parforholdskvalitet, er gået fra hinanden i løbet af forløbet. Dette indikerer, at parrådgivningen i forhold til de deltagere med meget store indbyrdes problemer, ikke har været tilstrækkelig i forhold til at holde deltagerne sammen som par.

5.1.5 **Langsigtet effekt hos deltagere uden for forhold: udviklingen i deltagernes samarbejde om samvær med børn**

Evalueringen har også undersøgt udviklingen i den indbyrdes relation blandt de deltagere, som er gået fra hinanden/separeret/skilt. Evalueringen har sat fokus på de forhold, som ifølge forandringsteorien er umiddelbart relevante i forhold til deres børns trivsel, nemlig hvordan samarbejdet om samværet med de fælles børn forløber²⁷. Konkret benyttes der et effektmål for hhv. deltagernes enighed om samværet med deres børn samt deltagernes konkrete adfærd over for hinanden i forbindelse med samvær med børnene.

Nedenstående tabel viser på baggrund af spørgeskemaundersøgelsens resultater hvilken udvikling, deltagere der er gået fra hinanden/separeret/skilt, har oplevet i forhold til samarbejdet om samværet med deres børn.

---

²⁷ Se fx: Ottesen, M.H. (2004): *Samvær og børns trivsel*, SFI og Schaffer, H.R.: (2000): *Beslutninger om børn, Psykologiske spørgsmål og svar*. Hans Rietzels Forlag.

Tabel 5-10: Deltagernes samarbejde om samvær med børnene

	Baselinemåling	Resultatmåling	Effektmåling
Indeks for enighed om samvær*	67,4	76,1	73,0
Indeks for deltagernes konkrete adfærd i forbindelse med samarbejde om samvær**	57,0	61,9	58,6
Respondenter	160	77	42

Kilde: Spørgeskema deltagere, baseline-, resultat- og effektmåling.

* Indekset er baseret på en skala fra 0-100, hvor 0 svarer til at deltagerne altid er uenige om rammerne for samværet med børnene, mens 100 svarer til, at deltagerne altid er enige.

** Indekset er baseret på en skala fra 0-100, hvor 0 svarer til at deltagerne altid bliver uenige og irriterede på hinanden i forbindelse med samarbejde om samværet med deres børn, mens 100 svarer til, at deltagerne aldrig bliver uenige og irriterede på hinanden i forhold til samarbejde om samvær med børnene.

I forhold til indeks for enighed om samvær fremgår det, at der i løbet af parrådgivningsforløbet er sket en forbedring af scoren fra 67,4 point ved baseline til 76,1 point ved resultatmålingen, dvs. en stigning på 9,7 point. Effektmålingen viser et lille fald til 73,0 point efter seks måneder. Det vil sige, at evalueringen viser, at deltagerne i løbet af parrådgivningsforløbet opnår en større enighed omkring rammerne for samvær, om end effekten aftager en smule over tid. Konkret betyder dette, at der mellem forældrene kommer en højere enighed vedrørende spørgsmål om, hvor barnet skal bo, hyppigheden af samvær med barnet, økonomisk bidrag til barnets samvær og helt generelt aftaler omkring samværet med barnet.

Indekset for deltagernes konkrete adfærd i forbindelse med samarbejde om samvær viser en lignende, om end mindre markant, udvikling. Fra baseline- til resultatmåling forbedres deltagerens score således fra 57,0 til 61,9 point. Herefter sker der igen et lille fald til 58,6 point. Evalueringen viser altså, at deltagerne oplever en svag positiv udvikling i forhold til deres konkrete adfærd over for hinanden i forbindelse med samarbejde om samvær. Det vil konkret sige, at deltagerne i mindre grad bliver uenige og irriterede på hinanden, når det drejer sig om spørgsmål om samværet med deres børn. En nærmere analyse af evalueringens resultater viser dog, at der er en forskel i udviklingen, alt afhængigt af, om deltagerne har været gået fra hinanden allerede, da de startede i parrådgivningen, eller om dette først er sket i løbet af eller efter afslutningen af parrådgivningen. Førstnævnte, dvs. de deltagere som var gået fra hinanden før parrådgivningen startede, oplever en markant mere positiv udvikling i deres adfærd over for hinanden i forbindelse med samarbejdet om samværet, mens de par, som er gået fra hinanden i løbet af eller efter afslutningen af parrådgivningen ikke oplever nogen tilsvarende positiv udvikling.

Sammenfattende viser evalueringen altså, at parrådgivningen også er effektiv i forhold til par der er gået fra hinanden, og med at der er en svag positiv effekt i forhold til deltagernes samarbejde om samværet med deres børn. Evalueringen viser dog, at denne effekt er stærkest i forhold til de deltagere, som allerede er gået fra hinanden ved

opstarten af parrådgivningsforløbet sammenlignet med de deltagere, som siden hen er gået fra hinanden.

5.1.6 **Langsigtet effekt for alle deltagere: udviklingen i deltagernes håndtering af uenigheder**

Et centralt og gennemgående effektmål for deltagernes indbyrdes relation omhandler deltagernes evne til håndtere uenigheder, så de ikke udvikler sig til konflikter. Dette er netop et centralt mål i forsøgsprojektet, da forebyggelsen af konflikter forældrene imellem er afgørende for børnenes trivsel, da det medfører, at børnene udsættes for mindre stress, undgår loyalitetskonflikter i forhold til forældrene samt oplever forældrene som rollemønstre i forhold til håndtering af uenigheder og konflikter.

I forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen er alle deltagernes evne til at håndtere uenigheder blevet afdækket ved deres opstart i parrådgivningen, ved afslutningen af forløbet samt et halvt år efter afslutningen. Evalueringens resultater fremgår af nedenstående tabel.

Table 5-11: Deltagernes gennemsnitlige evne til at håndtere uenigheder

	Baselinemåling	Resultatmåling	Effektmåling
Indeks for håndtering af uenigheder*	44,1	52,4	55,3
Antal	1269	483	213

Kilde: Spørgeskema deltagere, baseline-, resultat- og effektmåling.

* Indekset er baseret på en skala fra 0-100, hvor 0 svarer til, at deltagerne aldrig er i stand til at undgå, at uenigheder udvikler sig til konflikter, mens 100 svarer til, at de altid er i stand til at undgå, at uenigheder udvikler sig til konflikter.

Som det fremgår af tabellen, så viser evalueringen, at den gennemsnitlige udvikling i deltagernes evne til at håndtere uenigheder med personen, som de deltog sammen med i parrådgivningen, er positiv. Med andre ord har deltagerne i perioden, hvor de har deltaget i parrådgivningen, forbedret deres evne til at håndtere uenigheder med deres partner eller tidligere partner. Konkret har deltagerne fra opstarten til afslutningen af forløbet gennemsnitligt oplevet en positiv udvikling på 8,5 skalapoint, og efter yderligere et halvt år er forskellen til deltagernes evne ved opstarten af forløbet steget til 11,3 point. Evalueringens resultater viser altså, at der er sket en gennemsnitlig forbedring i deltagernes evne til at håndtere uenigheder, så de ikke udvikler sig til konflikter, samt at denne forbedring stadig er markant positiv et halvt år efter afslutningen i parrådgivningen²⁸. En nærmere analyse viser, at udviklingen i deltagernes evne til at håndtere konflikter kan tilskrives en generelt forbedret evne til at håndtere uenigheder på de fem spørgsmål, som udgør indekset.

²⁸ For at undersøge sammenligneligheden mellem deltagerbesvarelser på tværs af de tre målinger er der gennemført en særskilt analyse, som udelukkende fokuserer på de deltagere, der har deltaget i alle målinger. Den særskilte analyse viser, at resultaterne for den samlede gruppe er repræsentative for udviklingen i deltagernes evne til at håndtere uenigheder, om end deltagergruppen i den særskilte analyse gennemsnitligt ligger marginalt højere på alle målinger end den samlede deltagergruppe.

Sammenfattende viser evalueringen, at deltagerne gennemsnitligt set har oplevet en markant positiv udvikling i forhold til deres evne til at håndtere, at uenigheder ikke udvikler sig til egentlige konflikter deltagerne imellem. I forhold til de deltagere som er kærester/gift, kan deltagernes gennemsnitligt forbedrede evne til at håndtere uenigheder sammenholdt med deltagernes gennemsnitligt uændrede score på konsensusdimension i DAS-skalaen tyde på, at deltagerne stadigvæk har uenigheder og konfliktpotentiale i deres forhold, men at de gennem parrådgivningen har fået øgede handlemuligheder, som gør, at disse potentielle konflikter i signifikant mindre grad rent faktisk udmønter sig i konflikter.

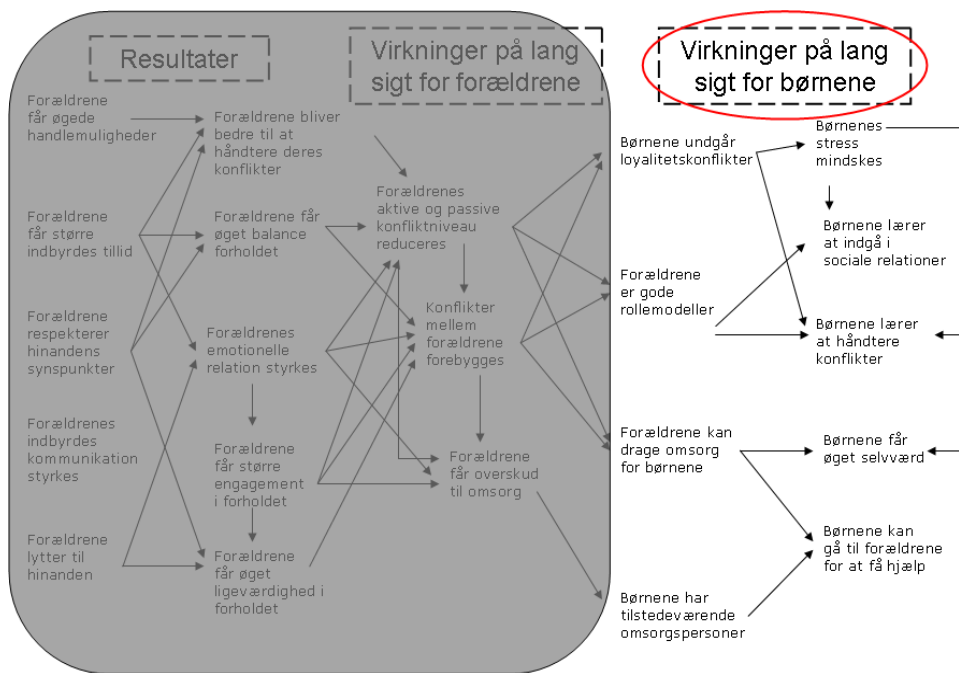
5.2 Parrådgivningens virkning i forhold til børnenes trivsel

Evalueringen indeholder som tidligere nævnt ikke en særskilt effektmåling i forhold til børnenes trivsel, da sammenhængen mellem forældrenes relation og børnenes trivsel er veldokumenteret inden for udviklingspsykologien.

Forskningen inden for udviklingspsykologien viser således to ting:

1. at skilsmisse ikke i sig selv har langsigtede konsekvenser for børnene, men at konfliktniveauet mellem forældrene før og efter en skilsmisse har langsigtede konsekvenser for børnene²⁹.
2. at det indbyrdes samarbejde om børnene efter skilsmisse er af afgørende betydning for børnenes håndtering af skilsmissen og for følgerne af skilsmissen³⁰.

Evalueringen har dog i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen blandt deltagerne sat fokus på en række virkninger vedrørende børnenes trivsel, som parrådgivningsindsatsen antages at føre til, uanset om forældrene bliver sammen eller er gået fra hinanden, jf. nedenstående forandringsteori.

²⁹ Se fx: Ottesen, M.H. (2004): *Samvær og børns trivsel*, SFI og Schaffer, H.R. (2000): *Beslutninger om børn. Psykologiske spørgsmål og svar*. Hans Rietzels Forlag.

³⁰ Se fx: Ottesen, M.H. (2004): *Samvær og børns trivsel*, SFI og Carr, A. (2006): *The Handbook of Child and Adolescent Clinical Psychology. A contextual Approach*, Routledge.

Konkret har evalueringens for det første afdækket forsøgsprojektets virkning i forhold til deltagernes enighed og konkrete varetagelse af forælderrollen, og for det andet afdækket udviklingen i forældrenes vurdering af børnenes påvirkning af forældrenes konflikter og problemer samt børnenes trivsel.

5.2.1 **Deltagernes varetagelse af forælderrollen**

Evalueringen har afdækket forsøgsprojektets betydning for deltagernes varetagelse af deres forælderrolle. Dette fokus skyldes som nævnt, at varetagelsen af forælderrollen antages at have en central betydning for børnenes trivsel.

Konkret har evalueringen afdækket en række forhold vedrørende varetagelsen af forælderrollen. I forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen er deltagerne således blevet adspurgt om en række forhold vedrørende forældrenes enighed omkring opdragelsen og omsorgen for deres børn. På baggrund af disse forhold er der opstillet to indekser, som beskæftiger sig med deltagernes varetagelse af deres forælderrolle. Det ene vedrører enigheden om opdragelsen af og omsorgen for deltagernes børn³¹, og det andet vedrører deltagernes faktiske varetagelse af forælderrollen³².

Evalueringen har i forbindelse med de tre målinger i spørgeskemaundersøgelsen afdækket deltagernes udvikling på de to effektmål, jf. nedenstående tabel.

---

³¹ Indekset er udarbejdet på baggrund af to spørgsmål. De to spørgsmål måler begge på en firepunktskala, hvor 4 er altid enige, 3 er oftest enige, 2 er oftest uenige og 1 er altid uenige, i hvilket omfang deltagerne oplever, at de er enige med personen, som de deltog i parrådgivningen med, om (i) opdragelsen af deres børn og (ii) omsorgen for deres børn. Indekset måler forældrenes enighed om opdragelse og omsorg på en skala fra 0-100, hvor 0 svarer til, at forældrene altid er uenige, mens 100 svarer til, at forældrene altid er enige. For en nærmere gennemgang af indekskonstruktionen, jf. kapitel 9.

³² Indekset er udarbejdet på baggrund af fire spørgsmål, som alle omhandler forældrenes deltagelse i omsorgsrelaterede aktiviteter for deres børn. De fire spørgsmål måler på en fempunktskala, hvor 5 er hver dag og 1 er aldrig, hvor ofte følgende begivenheder forekommer: (i) Du deltager i omsorgsopgaver for børnene, fx godnatlæsning, lektiehjælp o.lign., (ii) du snakker med børnene om oplevelser fra børnenes hverdag, (iii) du støtter børnene i forhold til problemer og (iv) du snakker med personen, som du deltog i parrådgivningen med, om børnenes generelle trivsel. Indekset måler deltagernes varetagelse af forælderrollen på en skala fra 0-100, hvor 0 svarer til, at deltagerne aldrig deltager i omsorgsopgaverne, mens 100 svarer til, at deltagerne altid deltager. For en nærmere gennemgang af indekskonstruktionen, jf. kapitel 9.

Tabel 5-12: Deltagernes varetagelse af forælderrollen

	Baselinemåling	Resultatmåling	Effektmåling
Indeks for enighed om opdragelse af og omsorg for deltagernes børn*	67,1	68,5	69,6
Indeks for deltagernes konkrete varetagelse af omsorgsopgaver for barnet**	82,2	81,7	80,1
Respondenter	1269	432	178

Kilde: Spørgeskema deltagere, baseline-, resultat- og effektmåling

* Indekset er baseret på en skala fra 0-100, hvor 0 svarer til at deltagerne altid er uenige om opdragelse og omsorg for barnet mens 100 svarer til, at deltagerne altid er enige

** Indekset er baseret på en skala fra 0-100, hvor 0 svarer til, at deltagerne aldrig varetager konkrete omsorgsopgaver for barnet, mens 100 svarer til, at deltagerne altid varetager konkrete omsorgsopgaver.

Som det fremgår af tabellen, giver de adspurgte deltagere ikke udtryk for, at der er sket nogen markant ændring i hhv. deres enighed om opdragelse og omsorg for børnene samt deres konkrete varetagelse af omsorgsopgaver, da deltagernes gennemsnitlige score på disse effektmål ikke har forandret sig nævneværdigt fra før de startede i parrådgivningen til efter deres afslutning af forløbet. Konkret viser tabellen, at deltagerne bliver marginalt mere enige om opdragelse og omsorg for børnene, mens de i marginalt mindre grad deltager i omsorgsopgaver for børnene³³. Det er i den forbindelse værd at bemærke, at deltagerne gennemgående scorer højt på hver af de to indeks allerede før de startede i parrådgivningen. I forhold til deres enighed om opdragelsen og omsorgen for barnet, lå deltagernes gennemsnitlige score på indekset før de deltog i parrådgivningen lige over den score på 66,6, som svarer til, at deltagerne oftest er enige om de adspurgte forhold vedrørende opdragelse og omsorg. Et tilsvarende billede gælder i forhold til det andet effektmål vedrørende deltagernes varetagelse af konkrete omsorgsopgaver for børnene. Her lå deltagernes gennemsnitlige score før de deltog i parrådgivningen over den score på 75, som svarer til, at deltagerne næsten hver dag varetog omsorgsopgaver over for børnene inden for områder som godnatlæsning, lektiehjælp, snak med børnene om deres oplevelser i hverdagen, støtte i forhold til problemer samt snak med den anden forælder vedrørende børnenes generelle trivsel.

Sammenfattende viser evalueringens resultater fra spørgeskemaundersøgelsen, at det i forhold til den samlede gruppe af deltagere gælder, at der ikke kan påvises

³³ For at undersøge sammenligneligheden mellem deltagerbesvarelser på tværs af de tre målinger er der gennemført en særskilt analyse, som udelukkende fokuserer på de deltagere, som har deltaget i alle målinger. Den særskilte analyse viser, at resultaterne her kun adskiller sig marginalt for den samlede gruppe af deltagerbesvarelser, og at den samlede gruppe af deltagerbesvarelser dermed giver et repræsentativt billede af udviklingen i deltagernes varetagelse af forælderrollen.

nogen markant udvikling i deltageres varetagelse af forælderrollen, fra deltagerne startede i parrådgivningen til et halvt år efter de afsluttede forløbet. Evalueringens resultater fra spørgeskemaundersøgelsen viser dog også, at deltageres varetagelse af forælderrollen gennemsnitligt set er høj ved alle målinger, dvs. at deltagerne i høj grad både er enige om omsorgen og opdragelsen af børnene samt udviser omsorg for børnene dagligt.

Imidlertid viser deltagerinterviewene i forbindelse med den anden interviewrunde et noget andet billede, når det kommer til parrådgivningens betydning for familien som helhed, da deltagerne her i høj grad peger på, at parrådgivningen har haft en positiv betydning for familien, og herunder varetagelsen af deres forælderrolle.

Konkret er deltagerne i forbindelse med de kvalitative interviews blevet spurgt om, hvilken betydning deltagelsen i parrådgivningen har haft for familien som helhed. Her har 37 ud af de 52 adspurgte svaret, at parrådgivningen har haft en positiv betydning for familien som helhed, mens der ikke er nogen deltagere, der har svaret, at deltagelsen har haft ingen eller negativ betydning for familien som helhed³⁴. Mere konkret peger deltagere på, at deltagelsen har haft en positiv betydning for familien i og med, at der (i) er færre konflikter og bedre kommunikation i familien, (ii) familiens sammenhold er styrket, (iii) deltagerne har fået afklaret deres roller i forhold til familien.

21 ud af de 52 deltagere peger således på, at deres forbedrede evne til at kommunikere og håndtere uenigheder har påvirket familien som helhed positivt. Især peger deltagerne på, at de dels er blevet opmærksomme på, hvordan stemningen mellem forældrene påvirker børnene, og de har derfor arbejdet med at skabe en bedre stemning foran børnene. Nedenstående citater illustrerer denne udvikling:

"Parterapien har i allerhøjeste grad haft en effekt på familien. Vi har fået en bedre forståelse for børnene og er blevet mere imødekommende. Hvis vi har det godt sammen, så opfatter børnene det også, hvis vi kan mærke det på hinanden, så smitter det også af på børnene."
(Mandlig deltager, 2. interviewrunde)

"Ja, bestemt. Det var faktisk meningen, at terapien skulle hjælpe hele familien. Børnene har jo ikke godt af, at de kan høre, når vi diskuterer. Hvis vi snakker/diskuterer, skal de være i seng. De der episoder, hvor man med sikkerhed kan sige, at det påvirker dem, er vi blevet mere opmærksomme på. Før kunne vi diskutere, hvem der skulle putte. Nu er det i rammer, så der ikke er små diskussioner hele tiden. ... Og de har kommenteret, at vi ikke skændes. Vi har haft flere hyggestunder. Det har parrådgivning noget at gøre med. Det har åbnet øjnene for os – så det giver mening i sidste ende. Det har gjort alle de ting der skulle til, for at få familien til fungere igen."
(Mandlig deltager, 2. interviewrunde)

---

³⁴ Der er således 15 af de interviewede deltagere, som ikke har svaret på spørgsmålet.

14 ud af de 52 deltagere har samtidig peget på, at deltagelsen i parrådgivningen har udmøntet sig i et større sammenhold i familien samt mere tid sammen som familie. Gennemgående peger deltagerne i den forbindelse på, at deres indbyrdes forbedrede forhold nu betyder, at de fremstår som en fælles enhed over for børnene, samt at de nu bruger mere tid sammen med deres børn i fællesskab. Nedenstående citat illustrerer den udvikling:

“Børnene føler sig bedre tilpas, de kan fornemme, at vi taler sammen, rører hinanden og kysser. De er blevet mere rolige og glade. Mens det var hårdest har magtforholdet ubevidst været mig og børnene mod far, så det tager lidt tid at finde ud af, at mor og far er en enhed nu i toppen over børnene. De skal forstå, at vi er blevet “os” igen. Vi har lavet en symbolsk markering ved at ændre pladser ved spisebordet, så min mand og jeg sidder sammen, i stedet for som før, hvor vi sad med et barn hver. Vi har mere været sammen alle fire, fx spillet spil, hvor det før var en voksen og et barn. Tidligere var der mange weekender, hvor vi delte os op med et barn hver, fordi vi ikke kunne holde ud at være sammen, nu tager vi på ture sammen alle fire.”
(Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

Endelig peger 6 ud af de 52 deltagere på, at parrådgivningen har bidraget positivt til familien som helhed ved, at der er kommet en afklaring over hinandens roller i forhold til familien. For disse deltagere drejer det sig især om, at der er kommet en forståelse af, hvilken rolle de skal spille i forhold til familien, fx i forhold til hinandens sammenbragte børn:

Jeg har fået hjælp til at finde min rolle i forhold til hans søn, jeg er kæreste og derefter forælder i det omfang jeg kan, fx laver vi mere sammen nu. Parrådgiveren har spurgt, hvilken rolle jeg gerne ville have samt hvordan jeg så kunne arbejde hen imod det. Det har været hjælpsomt.
(Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

Samlet set viser evalueringen altså, at der ud fra spørgeskemaundersøgelsen ikke kan peges på nogen markant udvikling i forhold til deltageres varetagelse af forælderrollen, hverken ved deltageres afslutning af forløbet eller et halvt år efter. Spørgeskemaundersøgelsen viser dog samtidig, at deltagerne scorer højt på deres varetagelse af forælderrollen, hvilket indikerer, at der er en høj grad af enighed mellem deltagerne i forhold til opdragelse og omsorg, samt at deltagerne ofte viser omsorg for barnet. De kvalitative interviews tyder omvendt på, at der er en positiv udvikling på deltageres varetagelse af forælderrollen, da deltagerne her peger på, at parrådgivningen har bidraget til forbedret kommunikation i hjemmet, større følelsesmæssig tilknytning mellem forældrene, samt mere samvær, hvor både forældre og børn er samlet. Dermed kunne evalueringens resultater tyde på, at forældrene som følge af deltagelsen i parrådgivningen ikke hver især varetager nye opgaver i forhold til børnene, men snarere for det første har fundet ud af at være fælles om de opgaver, som de i forvejen varetager, samt for det andet har skabt en bedre stemning i relationen i familien og mellem forældre og børn.

5.2.2 Forældrenes vurdering af børnenes trivsel

Evalueringen har som nævnt også afdækket deltageres vurdering af, i hvilket omfang de vurderer, at deres børn bliver påvirket af problemerne i deres indbyrdes relation, samt hvordan de vurderer børnenes generelle trivsel. Disse forhold er både blevet afdækket i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen blandt deltagerne samt i interviewene med deltagerne.

På baggrund af deltageres besvarelser i spørgeskemaundersøgelsens tre målinger er det muligt at belyse deltageres vurdering af udviklingen i, hvilken grad deltageres indbyrdes problemer påvirker deres børns trivsel, jf. nedenstående tabel.

Tabel 5-13: Deltageres vurdering af deres fælles børns trivsel*

	Baselinemåling**	Resultatmåling**	Effektmåling**
Påvirkningen af deltageres fælles børn**	5,7 (1160)	5,6 (387)	5,4 (166)
Påvirkningen af deltageres sammenbragte børn**	5,9 (264)	5,6 (100)	6,2 (42)

Kilde: Spørgeskema deltager, baseline-, resultat- og effektmåling

* Resultaterne i tabellen er udregnet på baggrund af et gennemsnit for alle fælles børn, som deltagerne har foretaget deres vurderinger i forhold til.

** Antallet af respondenter er angivet i parentes

*** Deltagerne har vurderet, hvordan deres problemer påvirker hver af deres børns trivsel på en skala fra 0-10, hvor 0 svarer til slet ikke og 10 svarer til i meget høj grad

Som det fremgår af tabellen, ligger deltageres gennemsnitlige vurdering af, i hvilken grad deres børn påvirkes af deltageres indbyrdes problemer på mellem 5 og 6 på en skala fra 0-10 både før, umiddelbart efter samt et halvt år efter afslutningen af parrådgivningsforløbet. Det vil sige, at deltagerne vurderer, at deres børn påvirkes i middel grad af deres indbyrdes problemer, samt at vurderingen af denne påvirkning ikke er ændret signifikant fra hhv. før og efter deltagelsen i parrådgivningsforløbet³⁵.

Det samme billede ses, når der ses på deltageres gennemsnitlige vurdering af deres børns trivsel, jf. nedenstående.

³⁵ For at undersøge sammenligneligheden mellem deltagerbesvarelser på tværs af de tre målinger er der gennemført en særskilt analyse, som udelukkende fokuserer på de deltagere, der har deltaget i alle målinger. Den særskilte analyse viser, at resultaterne her er i overensstemmelse med den samlede gruppe af deltagerbesvarelser, og at den samlede gruppe af deltagerbesvarelser dermed giver et repræsentativt billede for udviklingen.

Tabel 5-14: Deltagernes vurdering af deres sammenbragte børns trivsel*

	Baselinemåling	Resultatmåling	Effektmåling
Trivslen hos deltageres fælles børn**	8,7 (1160)	8,8(387)	9,1 (166)
Trivslen hos deltageres sammenbragte børn**	7,8 (264)	7,8 (100)	7,8 (42)

Kilde: Spørgeskema deltagere, baseline-, resultat- og effektmåling

* Resultaterne i tabellen er udregnet på baggrund af et gennemsnit for alle fælles børn, som deltagerne har foretaget deres vurderinger i forhold til.

** Antallet af respondenter er angivet i parentes

*** Deltagerne har vurderet hver af deres børns trivsel på en skala fra 0-10, hvor 0 svarer til, at barnet trives meget dårligt, og 10 svarer til, at barnet trives meget godt

Som det fremgår af tabellen, er der kun sket en marginal ændring i deltageres vurdering af deres børns trivsel set over de tre målinger. Samtidig viser tabellen, at deltagerne gennemsnitligt set vurderer deres børns trivsel som meget høj. På en skala fra 0-10, hvor 0 svarer til, at børnene trives meget dårligt, og 10 svarer til, at de trives meget godt, ligger scoren for de fælles børn omkring 9, mens den for de sammenbragte børn ligger på 7,8³⁶.

Resultater fra spørgeskemaundersøgelsen er overraskende, når de ses i forhold til det forskningsmæssige belæg for, at forældrenes indbyrdes problemer kan have en negativ indflydelse på deres børns trivsel. I nærværende rapport er det tidligere vist, at deltagerne før opstarten i parrådgivningen generelt har indbyrdes problemer både når det kommer til deres parforholdskvalitet samt deres evne til at håndtere uenigheder. Samtidig har evalueringen vist, at størstedelen af deltagerne har fået afhjulpet disse interne problemer i form af fx øget parforholdskvalitet og en forbedret evne til at håndtere uenigheder. I forlængelse af den forskningsmæssige viden kunne det derfor formodes, at børnenes trivsel ville være påvirket af problemerne før deltageres begyndelse i parrådgivningen, men at denne påvirkning ville aftage i takt med styrkelse af deltageres indbyrdes relationer. Denne formodning kan, som det fremgår ovenfor, ikke bekræftes af evalueringens spørgeskemaundersøgelse, som ikke viser nogen udvikling i deltageres vurdering af hverken børnenes påvirkning eller trivsel.

Imidlertid viser de deltagerinterviews, der er foretaget i forbindelse med den 2. interviewrunde i oktober-november 2008, et noget andet billede. For det første peger 29 ud af 52 deltagere her på, at det er deres vurdering, at deres børn blev negativt påvirket af deres problemer før de startede i parrådgivningen, mens kun 9 af de 52 deltagere vurderer, at de ikke blev påvirket³⁷. For det andet peger 42 ud af de 52

³⁶ Også her er der gennemført en særskilt analyse, som udelukkende fokuserer på de deltagere, som har deltaget i alle målinger. Den særskilte analyse viser også her, at resultaterne er i overensstemmelse med den samlede gruppe af deltagerbesvarelser, og at den samlede gruppe af deltagerbesvarelser dermed giver et repræsentativt billede for udviklingen.

³⁷ De resterende 14 deltagere har ikke svaret på spørgsmålet.

interviewede deltagere på, at deres deltagelse i parrådgivningen har haft en positiv betydning for deres børns trivsel.

I forhold til deltagernes vurdering af, hvordan deres indbyrdes problemer påvirkede deres børn, så viser en nærmere analyse af de kvalitative interviews, at påvirkningen af børnene både kunne være indirekte gennem fx stemningen i hjemmet, men også at børn i kraft af psykosomatiske symptomer og udadreagerende adfærd gav direkte udtryk for påvirkningen. Nedenstående citater illustrerer begge tendenser:

“Vi har ikke inddraget hende i konflikter, men der er selvfølgelig sluppet noget ud. Men ikke sådan noget med at få barnets loyalitet imod den anden part. Det er mere noget med stemningen, fx vrisse af hinanden, så kan hun jo fornemme meget. Det påvirker hende”
(Mandlig deltager, 2. interviewrunde).

“Før [de startede i parrådgivningen] lavede vores dreng nogle underlige ting i skolen som fx at stikke af. Lærerne kunne ikke få ham til at give nogen årsag. Nu, hvor vi er bedre som familie, har der ikke været noget af den slags. Han lavede sådan nogle ting, som slet ikke lå til ham, og det var lige der, hvor det stod rigtig skidt til herhjemme, så han reagerede sikkert på det herhjemme.”
(Mandlig deltager, 2. interviewrunde).

“Ja, helt klart. Det [påvirkningen af børnene] var en af grundene til, at jeg ville have hjælp til parforholdet. Den ældste var konkret begyndt at sige “Nej, I må ikke skændes!” – det skærer i hjertet! Der vil altid være skænderier, men de skal også lære, at det kan løses.”
(Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

Derudover pegede 42 ud af de 52 deltagere i de kvalitative interviews i anden interviewrunde som nævnt på, at deres deltagelse i parrådgivningen havde påvirket deres børns trivsel positivt. En nærmere analyse af deltagernes svar viser her, at denne positive udvikling i børnenes trivsel primært kan tilskrives tre forhold: (i) barnet oplever mere ro og tryghed i hjemmet, (ii) barnet oplever færre konflikter og forbedret kommunikation mellem forældrene og (iii) barnet oplever mere samvær med sine forældre.

At børnene får øget trivsel, som følge af øget ro, kommer til udtryk på flere måder. For det første giver flere deltagere udtryk for, at børnene ikke længere reagerer så voldsomt og nemmere kan koncentrere sig og finde ro:

“Jeg synes parterapien har været med til at skabe mere ro. Netop ro har betydet meget, fordi vi syntes der var alt for meget uro herhjemme, børnene imellem også. Der er jo stadig vildt meget gang i dem, og de skaber selvfølgelig en masse aktiviteter, men jeg har fundet ud af, at hvis vi er klar over, hvad vi kan gøre for at skabe ro i hjemmet, så fylder deres uro ikke så meget. Hvis vi strukturerer mere, og skaber overordnet ro, så smitter det også af på børne-

ne. De må jo kunne fornemme, at deres forældre er enige om noget og gør tingene sammen.

(Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

"Indlæringsmæssigt gik det meget bedre for pigerne efter parrådgivningen. Da jeg tog beslutningen om at jeg ville skilles, kunne jeg pludselig se: "Hvordan kan man koncentrere sig og lære, når man bor i et hus med uro?" Den lille har virkelig rykket sig rent indlæringsmæssigt. Hun er blevet meget mere glad. Hun har fået mange gode relationer, hun er meget populær. Vi er blevet meget opmærksomme på, at vores børns reaktionsmønstre er påvirket af os. Den lille er meget empatisk og den anden går det hen over hovedet på."

(Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

For det andet giver flere deltagere udtryk for, at deres børn blev meget lettede og glade i deres adfærd, da de blev klar over, at forældrene var startet i parrådgivning for at arbejde med deres indbyrdes problemer:

"De blev meget glade og lettede over, at vi ville arbejde på det i terapien, det har stor betydning for dem. Det er rart for dem at vide, at man kan kæmpe for det, ikke bare skal smide håndklædet i ringen. Det er en hård måde at lære på, men de er glade for, at vi lægger energien i det."

(Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

Den nærmere analyse viste som nævnt videre, at deltagerne oplevede, at de færre konflikter og den forbedrede kommunikation forbedrede børnenes trivsel. Af deltagerens svar fremgår det, at især den ændrede stemning i hjemmet påvirker børnene.

Analysen af deltagerens svar i de kvalitative interviews viste endelig, at børnenes øgede trivsel tilskrives, at forældrene som følge af parrådgivningen tilbringer mere "familietid" sammen med børnene. Nedenstående citater illustrerer den udvikling:

"Børnene er heller ikke så længe i SFO og børnehave mere, jeg har mere overskud til at lave noget med dem. De ældre børn spørger mere til, hvornår vi kommer hjem... og så kommer de hjem. Det virker som om de har fået mere lyst til at komme tidligere hjem. Da det stod værst til, var det helt utænkeligt, men her har de tydeligt kunnet mærke ændringerne. Før sov jeg og hentede dem først lige 20 min. før lukketid, nu må de gerne komme hjem før tid."

(Mandlig deltager, 2. interviewrunde).

"Nu laver vi noget sammen. Vi sammen som familie i sommerhus, hygger uden arbejdstelefon og tager på turer og hygger. Det mærker de altså bare de små!"

(Mandlig deltager, 2. interviewrunde)

Sammenfattende er der altså en vis uoverensstemmelse mellem de resultater, som hhv. spørgeskema og de kvalitative interviews viser. Den kvalitative analyse er i høj grad i overensstemmelse med de antagelser, der ligger bag forsøgsprojektet, nemlig at bedre indbyrdes relationer mellem forældre vil have en positiv virkning på børnenes trivsel. Omvendt forholder det sig med den kvantitative analyse, hvor resultaterne ikke understøtter denne forklaring.

Den forskningsmæssige viden på området bidrager til at forklare denne uoverensstemmelse. Tidligere forskning viser nemlig, at børn generelt set belastes mere af forældrenes konflikter end forældrene selv vurderer, at disse konflikter belaster børnenes trivsel³⁸. Denne viden er central i forbindelse med evalueringen, da spørgeskemaundersøgelsen både er foretaget *før* og *efter* deltagelsen i parrådgivningen, mens interviewene udelukkende er foretaget *efter* deltagelsen. Den forskningsmæssige viden vil i den forbindelse pege på, at deltagerne før deres deltagelse i parrådgivningen ikke vil have været ligeså bevidste om påvirkningen af deres børn som efter rådgivningen, da rådgivningen jo netop bl.a. har haft fokus på påvirkningen og trivslen hos deltagerens børn. På baggrund af forskningen vil der derfor kunne opstilles en forventning om, at deltagerne i forbindelse med deres besvarelse før de startede i forløbet, vil have undervurderet påvirkningen af børnene samt overvurderet deres trivsel. Denne forventning er afdækket i forbindelse med den anden interviewrunde med deltagerne. Her er deltagerne således blevet spurgt om de efter deres deltagelse i parrådgivningen er blevet mere bevidste om, hvordan deltagerens indbyrdes forhold påvirker deres børn. Deltagerens svar på dette spørgsmål bekræfter delvist formodningen om, at deltagerne er blevet mere bevidste om påvirkningen af børnenes trivsel efter parrådgivningen. Konkret giver 22 ud af 52 deltagere således udtryk for, at de er blevet mere bevidste om påvirkningen efter deres deltagelse, mens 14 deltagere ikke vurderer, at dette er tilfældet, da de var klar over påvirkningen allerede før deltagelsen³⁹. Den øgede bevidsthed om påvirkningen illustreres af nedenstående citater:

Vores yngste datter har haft en del problemer med at lære at læse. Og vi har snakket om, om det kunne have været en sideeffekt af den dårlige stemning herhjemme. Efter at jeg ikke længere fór op og skældte ud, har børnene åbnet mere op og sagt ting, som de før ikke ville. De er mindre indelukkede. Hvor jeg før troede, at der ikke foregik noget inde i deres små hoveder, så jeg nu, at det gjorde der, og at det var min opførsel, der fik dem til at lukke af. (Mandlig deltager, 2. interviewrunde).

"I forhold til børnenes trivsel, har jeg da tænkt på, at det kunne have været dejligt, hvis vi havde været der nogle år før. Nu var de jo lidt store. Hvis vi havde været der nogle år før, tror jeg, den yngste ville have haft et meget bedre forhold til sin far. (Kvindelig deltager, 2. interviewrunde).

---

³⁸ Trillingsgaard, T. (2007) Parforholdet ikke kun en privat sag, *Psykolog Nyt*, nr.2 2007, p.6-9

³⁹ 16 deltagere har ikke svaret på spørgsmålet

*Er blevet meget mere bevidst! Var ikke klar over, hvor stor påvirkning det havde på børnene før – havde ikke skænket det en tanke, at det påvirkede dem; havde jo ikke sagt til dem, at de havde problemer!!
(Mandlig deltager, 2. interviewrunde).*

Sammenfattende viser evalueringen, at deltagerne oplever, at parrådgivningen har en positiv betydning for både familien som helhed samt mere specifikt for børnenes trivsel. Den øgede trivsel for børnene kan i den forbindelse primært tilskrives øget ro og tryghed i hjemmet, bedre kommunikation og færre konflikter mellem forældrene samt mere samvær i familien som helhed. Evalueringen viser samtidig, at deltagerne før parrådgivningen havde en tendens til at undervurdere konflikternes betydning, hvilket konkret giver sig udslag i, at spørgeskemaundersøgelsens måling af udviklingen i børnenes trivsel undervurderer den positive udvikling.

5.3

Omkostningerne ved at gennemføre parrådgivningsforløb

I det følgende afsnit afdækkes omkostningerne ved de gennemførte parrådgivningsforløb. Dette er gjort på baggrund af data fra Familiestyrelsens aktivitetsstatistik.

Tabel 5-15 viser en opgørelse over Familiestyrelsens tilskud til de enkelte projekter. Som det fremgår, er der over hele perioden ydet tilskud på i alt 37,3 mio. kr. Ser man på tilskuddet til de enkelte projekter varierer dette fra 2,2 til 4,1 mio. kr. i løbet af den samlede projektperiode.

Tabel 5-15 Tilskud til de enkelte projekter (tusinde kr.)

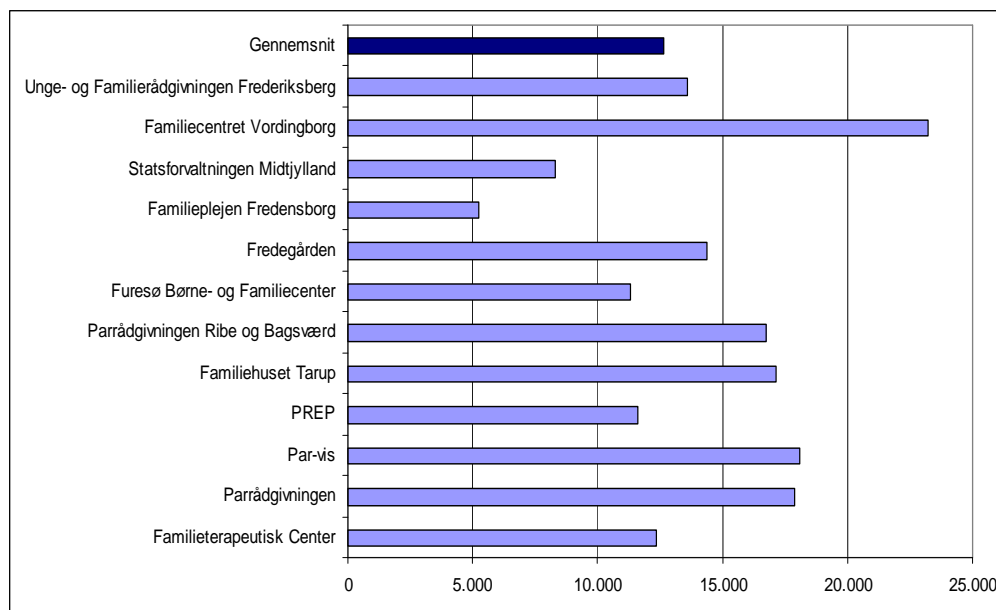
	2005- 2006	2006- 2007	2007- 2008	2008- 2009	Samlet til- skud
Familieterapeutisk Center	1.024	1.012	911	910	3.857
Parrådgivningen	743	815	734	730	3.022
Projekt Par-vis	1.054	854	769	769	3.447
PREP	1.000	1.000	900	900	3.800
Familiehuset Tarup	775	527	464	442	2.208
Parrådgivningen Ribe og Bagsværd	840	835	738	755	3.168
Furesø Børne- og Familiecenter	422	621	544	574	2.161
Fredegården	991	940	846	824	3.601
Familieplejen Fredensborg	500	516	460	600	2.076
Statsforvaltningen Midtjylland	1.054	1.078	956	976	4.064
Familiecentret Vordingborg	924	908	817	859	3.508
Unge- og Familierådgivningen Frederiksberg	623	647	552	564	2.386
Total	9.950	9.754	8.691	8.905	37.299

Kilde: Familiestyrelsens aktivitetsstatistik

Ved at sammenholde projekternes tilskud med antallet af afsluttede parrådgivningsforløbet er det endvidere muligt at udregne gennemsnitsomkostningen pr. afsluttet parrådgivningsforløb⁴⁰. Dette er opgjort i Figur 5-2. For projektet som helhed har gennemsnitsomkostningen pr. parrådgivningsforløb været 12.636 kr. Dette tal dækker dog over en relativt stor variation mellem de enkelte projekter. Statsforvaltningen Midtjylland og Familieplejen Fredensborg har de laveste gennemsnitsomkostninger på hhv. 8.301 kr. og 5.235 kr. Omvendt er gennemsnitsomkostningen i Familiecentret i Vordingborg Kommune på 23.237 kr. Disse tal skal dog fortolkes med forbehold da der eksisterer en række forklaringer på de forskellige gennemsnitlige omkostninger.

⁴⁰ Da antallet af forløb kun er opgjort for perioderne 2005-2006, 2006-2007 og 2007-2008, så er der udelukkende foretaget en udregning af gennemsnitsomkostningerne baseret på tilskuddet for denne periode.

Figur 5-2 Gennemsnitsomkostninger pr. parrådgivningsforløb

Kilde: Familiestyrelsens aktivitetsstatistik

For det første er der en klar sammenhæng mellem projekternes størrelse og gennemsnitsomkostningen pr. forløb. De største projekter har således også de laveste gennemsnitsomkostninger.

For det andet er en væsentlig faktor, hvor lang opstartsperioden har været for de enkelte projekter, dvs. hvor hurtigt projekterne er kommet op på fuld kapacitet. Dette er fx tilfældet med Familiecentret i Vordingborg Kommune, der har haft en længere opstartsperiode og derfor har haft væsentligt færre forløb det første år end i resten af perioden.

En tredje væsentlig forklaring på variationen i gennemsnitsomkostningerne er at nogle projekter som hovedregel anvender to parrådgivere til parrådgivningssession, mens der i andre projekter kun deltager én parrådgiver.

5.4

Delkonklusion

Evalueringen har i dette afsnit analyseret, hvorvidt forsøgsprojektet har realiseret sin målsætning om at tilbyde en forebyggende indsats, som kan modvirke, at børn får følgevanskeligheder af forældrenes indbyrdes problemer og konflikter. I den forbindelse er det konkret blevet afdækket, om forsøgsprojektet har bidraget til at deltagerne dels kan håndtere deres indbyrdes problemer bedre, og dels til at børnenes trivsel derigennem er blevet styrket.

Evalueringen af projektets målopfyldelse er sket med udgangspunkt i forsøgsprojektets forandringsteori, og evalueringen viser i den forbindelse, at forsøgsprojektet i høj grad har formået at realisere de umiddelbare resultater og langsigtede virkninger i forhold til deltagerne, samt at realisere de forventede langsigtede virkninger i forhold til børnene.

For det første har evalueringen vist, at deltagerne i vid udstrækning finder tilbuddet både relevant, udbytterigt og tilstrækkeligt i forhold til deres egne målsætninger. Projektets *relevans* fremgår af, at omkring 72 % af deltagerne i spørgeskemaundersøgelsen angiver, at forløbet enten har oversteget eller i høj grad levet op til deres forventninger, og at denne høje forventningsindfrielse samtidig gælder, uanset deltagernes målsætning med at deltage i forløbet. At forløbet vurderes som *udbytterigt* fremgår for det første ved, at hele 85 % af deltagerne i spørgeskemaundersøgelse angiver, at de i meget høj grad eller i høj grad er tilfredse med deres udbytte. Udbytterigheden fremgår yderligere ved, at udelukkende 9 % af deltagerne i spørgeskemaundersøgelsen et halvt år efter afslutningen af parrådgivningsforløbet vurderer, at de overordnet set ikke har haft udbytte af at deltage i parrådgivningen, mens 51 % vurderer, at det primære udbytte har været en forbedring af parforholdet, 15 % vurderer, at udbyttet har været afklaring om at blive eller gå fra hinanden og 13 % vurderer, at udbyttet har været sikringen af samarbejdet om samværet med børnene. *Tilstrækkeligheden* af tilbuddet fremgår endelig ved, at 65 % af deltagerne i spørgeskemaundersøgelsen har vurderet, at parrådgivningsforløbet i meget høj eller i høj grad har været tilstrækkeligt til at løse deres problemer, mens der udelukkende er 10 % af deltagerne, som vurderer, at dette slet ikke eller kun i mindre grad er tilfældet.

For det andet har evalueringen vist, at forsøgsprojektet i høj grad har realiseret de umiddelbare resultater i forhold til deltagerne, som det i forsøgsprojektets forandringsteori var antaget, at parrådgivningen ville føre til. Overordnet set peger deltagerne generelt på, at de igennem parrådgivningen enten har fået løst eller lært at håndtere deres indbyrdes problemer, og at dette generelt er sket gennem (i) en større selvindsigt og handleredskaber i forhold til egen adfærd, (ii) en større indsigt i sin partners adfærd og behov, og derigennem en større ligeværdighed, tillid, respekt, og for deltagere der er sammen, en større følelsesmæssig tilknytning samt (iii) en forbedret evne til at kommunikere med hinanden.

I forlængelse heraf har evalueringen for det tredje vist, at forsøgsprojektet også har formået at realisere de langsigtede virkningsmål for deltagerne, som det i forandringsteorien var antaget, at indsatsen ville føre til. Således viser evalueringen, at deltagelsen i parrådgivningen generelt har ført til (i) en forbedret evne til at håndtere uenigheder, så de ikke udvikler sig til konflikter, (ii) en forbedret parforholdskvalitet målt på DAS-skalaen for de deltagere, som er gift/kærester samt (iii) en forbedret evne til at samarbejde om samværet med børnene for de deltagere, som er gået fra hinanden.

Endelig viser evalueringen, at det kan sandsynliggøres, at forsøgsprojektet også har realiseret de forventede virkninger i forhold til børnenes trivsel, der er opstillet i for-

søgsprojektets forandringsteori. Med andre ord viser evalueringen for det første, at deltagelsen i parrådgivningen har påvirket deltagernes varetagelse af forælderrollen over for børnene. Evalueringen viser således, at deltagerne igennem deres større følelsesmæssige tilknytning og/eller bedre indbyrdes kommunikation i højere grad varetager forælderrollen i fællesskab, hvilket blandt andet giver sig udslag i, at der tilbringes mere tid sammen, hvor begge forældre samt børnene deltager. Evalueringen viser derudover for det andet, at deltagelsen i parrådgivningen konkret har påvirket trivselen hos deltagerne positivt, hvilket især tilskrives, at der som følge af deltagernes forbedrede indbyrdes relation generelt er skabt øget ro og tryghed i hjemmet, mere samvær med børnene samt grundlag for, at forældrene i deres kommunikation optræder som rollemodeller for børnene.

Sammenfattende viser evalueringen således, at projektet samlet set har realiseret de forventede virkninger for deltagerne, og dermed har skabt en tilfredsstillende målopfyldelse i overensstemmelse med den opstillede forandringsteori i forsøgsprojektet.

6. Perspektivering af forsøgsprojektets resultater

I forbindelse med evalueringen af forsøgsprojektets virkninger har Rambøll sammenlignet forsøgsprojektets virkninger med de dokumenterede virkninger i andre lignende undersøgelser. Sammenligningen er foretaget efter anmodning fra Familiestyrelsen, og sket indenfor rammerne af den oprindelige evaluering. Konkret har evalueringen sammenlignet forsøgsprojektets virkning målt på den validerede Dyadic Adjustment Scale med andre lignende undersøgelser. Derudover har evalueringen undersøgt de samfundsmæssige gevinster ved offentligt finansierede parrådgivningstilbud, når der sammenlignes med omkostningerne ved skilsmisse, og evalueringen inddrager i den forbindelse resultaterne fra ét konkret amerikansk studie. Inddragelsen af det amerikanske studie sker udelukkende med henblik på at belyse de samfundsmæssige potentialer ved parrådgivning, og der er således ikke tale om en direkte sammenligning med Familiestyrelsens forsøgsprojekt.

De følgende sammenligninger er baseret på et litteraturstudie, som Rambøll Management har foretaget i forbindelse med evalueringen.

Evalueringen har som nævnt sammenlignet forsøgsprojektets virkning på parforholdskvaliteten med andre lignende undersøgelser, som ligeledes har undersøgt udviklingen på DAS-scoren i forbindelse med rådgivningsindsatser. For det første er der tidligere gennemført et dansk forsøg med parrådgivning i Vejle Amt i 2005. Projektet forløb over en 2-årig forsøgsperiode, og projektet havde i lighed med det nærværende nationale forsøgsprojekt til formål at tilbyde parrådgivning som led i at forebygge børns mistrivsel som følge af forældrekonflikter og/eller samlivsbrud⁴¹. Forsøget blev evalueret, og deltagerne udfyldte i forbindelse med evalueringen både et spørgeskema baseret på DAS før og efter deres deltagelse i rådgivningstilbuddet.⁴² Af de 29 deltagere, som både var sammen som par ved før- og eftermålingen viste det sig, at deres udvikling på DAS-scoren gennemsnitligt var 2,8 skalapoint højere ved afslutningen af rådgivningsforløbet end før deres deltagelse. Resultaterne fra Vejleprojektet er altså dermed i umiddelbar overensstemmelse med den udvikling i parforholdskvalitet, der ses i Familiestyrelsens forsøgsprojekt i og med, at de deltagere der her blev sammen og gennemførte parrådgivningsforløbet, havde en positiv udvikling på 3 skalapoint fra start til afslutning af rådgivningsforløbet, og et halvt år efter afslutningen havde en udvikling på 2,9 skalapoint i forhold til før parrådgivningsforløbet.

---

⁴¹ Trillingsgaard, T., Edelslund, S. & Agerkvist, H. (2006): *Parrådgivning i Vejle Amt. Erfaringer og resultater*, Vejle Amt, s. 20ff.

⁴² For at måle effekten i forhold til deltagerens parforholdskvalitet udfyldte deltagerne både et spørgeskema vedrørende DAS-skalaen i forlængelse af visitationssamtalen til parrådgivning samt umiddelbart efter det sidste parrådgivningsforløb. De par som deltog i denne undersøgelse, gennemførte gennemsnitligt omkring 5 rådgivningssessioner af 1½ times varighed.

Ud over det danske studie er det også muligt at sammenligne resultaterne fra nærværende evaluering med en svensk undersøgelse af effekten af parrådgivning⁴³. I Sverige blev der i perioden 1998-2000 gennemført en undersøgelse blandt svenske par, som boede sammen, og som henvendte sig til den kommunale familierådgivning med henblik på parrådgivning⁴⁴. I modsætning til det nærværende danske forsøg med parrådgivning er tilbuddet i den svenske undersøgelse af permanent karakter, ligesom parrådgivningen udelukkende blev tilbudt af den kommunale familierådgivning. Tilbuddet havde dog også en række lighedstegn med det danske forsøg med parrådgivning, nemlig (i) at den økonomiske omkostning for deltagerne var begrænset, (ii) at parrene havde mulighed for at henvende sig direkte til parrådgivning, samt (iii) at der var tale på korttidsforløb af typisk ikke mere end 10 rådgivningssessioner af en times varighed. Blandt de deltagere som gennemførte deres rådgivningsforløb, viser undersøgelsen, at der var en signifikant positiv udvikling på deltageres DAS-score⁴⁵, således at kvindernes DAS-score gennemsnitligt var 15,3 skalapoint højere ved afslutningen af rådgivningsforløbet end ved begyndelsen, mens der for mændene var en tilsvarende stigning på 12,8 skalapoint⁴⁶. Sammenlignet med resultaterne i denne evaluering er effekten af det svenske forsøg således markant højere, når der ses på deltageres parforholdskvalitet ved afslutningen af parrådgivningsforløbet. Imidlertid er der også en række forhold i det svenske forsøg, som gør, at en direkte sammenligning skal foretages med forsigtighed. For det første er det svenske tilbud ikke udelukkende et åbent tilbud, da der også er mulighed for at henvise par til tilbuddet. For det andet er tilbuddet til stede som et permanent tilbud forankret i alle svenske kommuner, hvilket adskiller det fra forsøgsprojektet, som dels kun findes bestemte steder i landet og for dels udbydes af forskellige typer af aktører. For det tredje er der ikke som i det danske forsøgsprojekt krav om at deltagerne skal have børn under 18 år for at deltage i tilbuddet. Endeligt er der for det fjerde i modsætning til det danske forsøgsprojekt opstillet kriterier for at deltage i selve evalueringen⁴⁷, hvilket betød at kun omkring 30 % af deltagerne blev fundet egnede til at indgå i evalueringen.

Endelig er det også muligt at sammenligne langtidseffekten af forsøgsprojektet med andre undersøgelser. Andre undersøgelser har i den forbindelse vist, at der generelt kan ses en positiv effekt af indsatsen ved afslutningen af forløbet. I forhold til studierne af langtidseffekter er det veldokumenteret, at effekten fastholdes på omtrent samme niveau, som ved afslutningen af forløbet, i en periode på 6-12 måneder efter afslutningen af forløbet. Effekten ud over den etårige periode er kun dokumenteret i få studier, men heraf fremgår det, at den positive effekt af parrådgivningen enten er

---

⁴³ Lundblad, A. & Hansson K. (2006): Couples Therapy: Effectiveness of treatment and long term follow up, *Journal of Family Therapy*, 28, pp. 136-152.

⁴⁴ Undersøgelsen undersøgte blandt andet deltageres DAS-score i forbindelse med opstarten i forløbet, i forbindelse med afslutningen af forløbet samt to år efter afslutningen af forløbet.

⁴⁵ 105 kvinder svarede både på før- og eftermålingen, mens det tilsvarende tal for mændene var 102.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Dels skulle deltagerne have et tilstrækkeligt kendskab til svensk og dels skulle deltagerne forpligte sig på at deltage i mindst tre sessioner som et par.

stagnerende⁴⁸ eller betydeligt reduceret i forhold til effekten ved afslutningen af forløbet⁴⁹. Resultaterne er her i overensstemmelse med forsøgsprojektets resultater, hvor virkningen på DAS-skalaen er fastholdt i et halvt år efter afslutningen af forløbet.

Evalueringen har som nævnt også søgt at afdække den forskningsmæssige viden om de samfundsmæssige effekter af parrådgivning. Konkret er dette sket igennem et litteraturstudie. Studiet har ikke fundet tidligere danske undersøgelser, som belyser den samfundsmæssige omkostningseffektivitet af parrådgivning, men studiet har dog afdækket et amerikansk studie, som har beskæftiget sig med netop dette område⁵⁰. Resultaterne af dette studie er dog ikke direkte overførbare til en dansk kontekst, men tjener derimod som en illustration på, om der i andre kontekster end den danske er samfundsmæssige gevinster ved et offentligt finansieret parrådgivningstilbud.

Det amerikanske studie forsøger ved hjælp af den eksisterende viden om effekten af parrådgivning og de offentlige udgifter ved skilsmisse at besvare følgende spørgsmål: Hvis den offentlige sektor betalte for screening af 50.000 tilfældigt udvalgte gifte par, og hvor der blev fundet behov tilbød parterapi, ville de samfundsøkonomiske gevinster så være større end udgifterne⁵¹? Svaret på denne hypotetiske situation baserer sig på den eksisterende viden om effektiviteten af parterapi i forhold til at forhindre skilsmisse, gennemsnitsomkostningerne ved at gennemføre screening og parterapi samt de offentlige omkostninger ved skilsmisse. Det amerikanske studie viser på baggrund af denne viden, at for hver gang der bruges 1 amerikansk dollar i offentlige udgifter til screening, behandling og administration af parterapi for borgere med parforholdsproblemer i ægteskabet så ville den offentlige sektor spare op til 1,85 dollar i reducerede omkostninger til håndtering af skilsmisser⁵². Studiet viser altså med andre ord, at det på baggrund af den eksisterende viden er omkostnings-effektivt i en amerikansk kontekst for den offentlige sektor at tilbyde parrådgivning.

---

⁴⁸ Ann-Marie Lundblad and Kjell Hansson (2006): Couples therapy: Effectiveness of treatment and long-term follow-up, *Journal of Family Therapy*

⁴⁹ Snyder, Wills og Grady-Fletcher (1991): *Long-Term Effectiveness of Behavioral Versus Insight-Oriented Marital Therapy. A 4-Year Follow-Up Study* *Journal of Consulting and Clinical Psychology* vol. 59 no.1; Hahlweg og Markman (1988): "Effectiveness of Behavioral Marital Therapy: Empirical Status of Behavioral Technique in Preventing and Alleviating Marital Distress" i: *Journal of Consulting and Clinical Psychology* vol. 56, no.1

⁵⁰ Caldwell, B. E., Woolie S. & Caldwell C. (2007): Preliminary Estimates of Cost-Effectiveness For Marital Therapy, *Journal of Marital and Family Therapy*, vol 33, No.3, pp. 392-405.

⁵¹ Studiet har også afdækket det tilsvarende spørgsmål hvis det var i stedet for den offentlige sektor var et privat sundhedsforsikringssselskab, som betalte for parterapien, men dette aspekt er ikke afdækket nærmere i nærværende evaluering.

⁵² I det amerikanske studie drejer det sig både om direkte omkostninger (midlertidig støtte til familier med behov, øgede sundhedsudgifter, øgede udgifter til børneforanstaltninger, øgede udgifter til boligstøtte, øgede udgifter til energistøtte og øgede udgifter til madprogrammer) samt indirekte omkostninger (øget kriminalitet, øget andel af misbrug af børn og forsømmelse af børns behov samt højere misbrugsrater i forhold til alkohol og stoffer)

7. Hvilke forhold bidrager til forsøgsprojektets målopfyldelse?

En central del af evalueringen vedrører virkningsanalysen af, hvilke faktorer der henholdsvis har virket fremmende eller hæmmende for forsøgsprojektets målopfyldelse. Konkret skal virkningsanalysen undersøge, hvilke forhold ved organiseringen, tilrettelæggelsen og gennemførelsen af parrådgivningsforløbet, der har hhv. styrket eller svækket indsatsen.

Da forsøgsprojektets målsætninger dels omhandler at få fat i den ønskede målgruppe og dels omhandler at skabe de ønskede virkninger for deltagerne, er fokus i kapitlet todelt. For hver målsætning gennemføres en analyse, hvor en række hypoteser vedrørende betydningen af hhv. organisering, tilrettelæggelse og gennemførelse af parrådgivningsforløbet testes. Konkret har evalueringen testet følgende hypoteser med henblik på at afdække, hvilke forhold der bidrager til forsøgsprojektets målopfyldelse:

1. Rekrutteringen af deltagere er påvirket af:
  - a. tilbuddets rekrutteringsstrategi
  - b. prisen for at deltage
  - c. om tilbuddet er offentligt eller privat forankret
  - d. tilbuddets tilrettelæggelse, herunder om tilbuddet indeholder individuel rådgivning eller gruppeforløb

2. Forsøgsprojektets virkning er påvirket af:
  - a. tilbuddets længde
  - b. hvordan tilbuddet er tilrettelagt, herunder om der benyttes hjemmeopgaver/redskaber i parrådgivningen
  - c. hvordan forholdet er mellem deltagerne og rådgiverne
  - d. hvilke baggrundskarakteristika, der kendetegner deltageren.

De enkelte hypoteser er nærmere beskrevet i de følgende afsnit.

7.1 Hvilke forhold bidrager til realisering af den ønskede målgruppe?

I dette afsnit undersøges det, om der kan peges på bestemte hæmmende eller fremmende faktorer i forhold til at rekruttere den ønskede målgruppe for forsøgsprojektet.

Fokusset i afsnittet er en analyse af fire hypoteser vedrørende sammenhængen mellem organiseringen og tilrettelæggelsen af parrådgivningsforløbet og den konkrete rekruttering af deltagere. På baggrund af de fire hypoteser undersøges betydningen af (i) tilbuddets rekrutteringsstrategi, (ii) betydningen af prisen, (iii) om tilbuddet er offentligt eller privat samt (iv) betydningen af tilrettelæggelsen af tilbuddet, når det kommer til rekrutteringen af deltagere.

7.1.1 **Betydningen af projekternes rekrutteringsstrategi**

Evalueringen har undersøgt betydningen af projekternes rekrutteringsstrategi med henblik på at undersøge hypotesen om, at projekternes strategi har haft en betydning for rekruttering af deltagere til projektet.

I forbindelse med både første og anden interviewrunde med parrådgivere og projektledere fremgår det, at alle projekter ved opstarten af projektperioden har udarbejdet foldere med information om tilbuddet, som har været distribueret til en række aktører. I stort set alle projekter har folderen været distribueret til læger, sundhedsplejersker og daginstitutioner, mens enkelte projekter derudover har distribueret folderen til biblioteker, socialforvaltningen, krisecentre, mødrehjælpen og statsforvaltning. Derudover har størstedelen af projekterne synliggjort tilbuddet via hjemmeside, ligesom mange projekter har været omtalt i lokale eller landsdækkende medier.

Interviewene med parrådgivere og projektledere peger gennemgående på, at tilbuddet om parrådgivningen har været meget efterspurgt. Stort set samtlige projekter har oplevet stor søgning og haft venteliste, og nogle af projekterne har endog i perioder måttet lukke ventelisten. I relation til denne store søgning af deltagere til projektet peger flertallet af parrådgivere og projektledere på, at man i de enkelte projekter i løbet af projektperioden er stoppet med at bruge de rekrutteringsmetoder, de benyttede sig af i begyndelse af projektperioden, fordi efterspørgslen var så stor.

I forhold til rekrutteringsstrategiernes betydning for den faktiske tilstrømning af deltagere, peger størstedelen af parrådgivere og projektledere i forbindelse med interviewene på, at der rent faktisk har været begrænset behov for aktivt at synliggøre tilbuddet. Dette begrundes med, at efterspørgslen efter at deltage i projekterne som nævnt har været meget stor, samt at efterspørgslen hos deltagerne i vid udstrækning er skabt på baggrund af, at de har hørt om tilbuddet fra venner, kollegaer og medier⁵³. På den baggrund har størstedelen af projekterne derfor besluttet at have en mere passiv tilgang til synliggørelsen, da de ikke var i stand til at imødekomme en øget efterspørgsel efter tilbuddet.

Betydningen af projekternes rekrutteringsstrategi er også blevet afdækket i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen blandt deltagerne ved deres opstart i parrådgivningen, hvor deltagerne er blevet bedt om at angive, hvor de hørte om parrådgivningstilbuddet første gang. De kilder, som deltagerne her nævner, er især venner/kollegaer, dernæst nævnes nettet og medier såsom aviser, lokalaviser. Også kommunen/statsforvaltningen og sundhedsplejerske, børnehaver, læge nævnes dog af en del deltagere. Dette billede går igen i forbindelse med deltagerinterviewene fra første interviewrunde, hvor 16 ud af de 54 interviewede deltagere havde fundet tilbuddet på nettet, 16 havde hørt om det fra venner, 11 fra professionelle og 7 fra medieomtale.

---

⁵³ Parrådgivere og projektledere i en del projekter vurderer i den forbindelse, at den positive mediemæssige omtale af forsøgsprojektet, som midtvejsrapporten afstedkom, var med til at sætte efterspørgslen yderligere i vejret.

Sammenfattende viser evalueringen, at projekternes rekrutteringsstrategi kun lader til at have spillet en begrænset rolle i forhold til rekrutteringen af deltagere til forsøgsprojektet. Stor mediemæssig bevågenhed omkring projektet samt deltagere, som selv har været opsøgende både på nettet og på baggrund af omtale fra familie/venner og kollegaer, har tilsyneladende i høj grad sikret en stor og vedvarende efterspørgsel efter projektet.

7.1.2 **Betydningen af prisen på tilbuddet**

Evalueringen har undersøgt, hvilken betydning prisen på 300 kr. for et parrådgivningsforløb har haft for rekrutteringen af deltagere til forsøgsprojektet.

Som det fremgår af afsnit 4.2.1, angiver omkring halvdelen af deltagerne i forbindelse med deres opstart i projektet, at prisen i høj eller i meget høj grad har haft betydning for, at de har valgt at deltage i tilbuddet. Samtidig var der kun omkring 10 % af deltagerne, der angav, at prisen slet ikke havde betydning for beslutningen om at deltage i forsøget.

I forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen ved deltagerens opstart i parrådgivningsforløbet blev deltagerne også spurgt om, hvilken pris, deltagerne maksimalt ville have været indstillet på at betale pr. parrådgivningssession, jf. nedenstående tabel.

Tabel 7-1 Parrådgivningstilbuddet er et delvist statsligt finansieret tilbud. Hvis der ikke var denne medfinansiering, hvor meget ville du så maksimalt være indstillet på at betale pr. parrådgivningssession?

	Procent	Antal
0	1,4	17
1-200 kr	18,9	232
201-300 kr	21,6	265
301-400 kr	8,6	106
401-500 kr	26,3	323
501-1000 kr	18,2	224
Over 1000 kr	5,0	61
Total	100,0	1228

Kilde: Spørgeskema deltagere, baselinemåling

Som det fremgår af tabellen, vurderer en stor del af deltagerne, at de ville have været villige til at betale væsentligt mere end de 300 kr., som det samlede parrådgivningsforløb har kostet. Således vurderer omkring 80 % af deltagerne, at de ville have været villige til at betale mere end 200 kr. pr. session, hvis de ikke havde modtaget støtte. Samtidig er det dog også værd at bemærke, at kun omkring 5 % af deltagerne ville have været villige til at betale over 1000 kr. pr. rådgivningssession, som en rådgivningssession uden medfinansiering typisk ville koste.

Evalueringen viser dog også, at en del deltagere skifter holdning til prisens betydning i løbet af deres deltagelse i parrådgivningen. I forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen ved afslutningen af parrådgivningsforløbet er der således ca. 15 % af deltagerne, som har valgt at fortsætte parrådgivningsforløbet for egne midler og dermed til normal pris⁵⁴. På baggrund af deres konkrete erfaringer med parrådgivningen er der således en del af deltagerne, som bliver villige til at betale den fulde pris for rådgivningen, hvilket nedenstående citat illustrerer:

“Det var dejligt ikke at skulle bruge 20.000 kroner på det. Jeg ville nok være mere uvillig til at bruge de penge, et privatforløb koster, når jeg ikke kan vide, om rådgivningen vil hjælpe. Bagefter ved jeg, at det ville have været pengene værd. Hvad koster det at redde et ægteskab? Kan man sætte en pris på det?” (Mandlig deltager, februar 2008).

Sammenfattende viser evalueringen, at prisen, og dermed den offentlige medfinansiering har haft en stor betydning for tilbuddenes rekruttering af deltagere. Kun en meget lille andel af deltagere vurderer, at prisen dels ikke har haft en betydning og dels ville have været villige til at betale den normale pris for en rådgivningssession. Samtidig viser evalueringen imidlertid også, at prisen på 300 kr. for det *samlede forløb* for hovedparten af deltagerne ligger væsentligt under, hvad de ville have været villige til at betale, da omkring 80 % af deltagerne ved deres opstart i forløbet vurderede, at de ville have været villige til at betale mindst 200 kr. *pr. rådgivningssession*.

7.1.3 **Betydningen af tilbuddets forankring**

Der var i forbindelse med udmeldingen af puljen til parrådgivning fokus på at afprøve forskellige organisatoriske modeller for tilbuddet om parrådgivning, og parrådgivningstilbuddet har i forsøgsperioden konkret været forankret i fire kommunale tilbud, et tilbud i statsamtet (nu statsforvaltningen), et tilbud på en fælleskommunal institution, et tilbud på en amtslig (nu kommunal) institution samt fem private tilbud.

Evalueringen har i den forbindelse undersøgt betydningen af projekternes konkrete forankring med henblik på at undersøge hypotesen om, at rekrutteringen til projektet vil afhænge af, om der er tale om et offentligt eller privat tilbud. Hypotesen er primært baseret på en formodning om, at deltagere med "lettere" parforholdsproblemer primært vil søge hjælp i de private tilbud, mens deltagere med "tungere" problemer vil søge mod de offentlige tilbud. Formodningen er baseret på, at da de offentlige tilbud i kraft af deres forankring i eksisterende rådgivningstilbud, i højere grad vil tiltrække den "sædvanlige" gruppe af brugere af rådgivningstilbuddene – en deltagergruppe der vil være kendetegnet ved en overrepræsentation af deltagere med en lavere socioøkonomisk status samt tungere problemer i deres indbyrdes relation. I forhold til de private tilbud er formodningen omvendt, da der her formodes at være en overrepræsentation af mere ressourcestærke personer på grund af de

---

⁵⁴ Ønsket om at fortsætte i rådgivning for egne midler er formentligt større end den andel, da det udelukkende har været muligt at fortsætte for egne midler i private tilbud.

private tilbuds uformelle træk sammenlignet med de offentlige tilbuds institutionelle karakter.

Ser man først på deltageres personlige baggrund, viser spørgeskemaundersøgelsen en tendens til, at jo yngre deltagerne er, i jo højere grad vælger de offentlige tilbud. I forhold til uddannelsesbaggrund viser undersøgelsen en svag tendens til, at der er flere med en lav uddannelse i de offentlige tilbud end i de private. Endvidere er der en svag tendens til overrepræsentation af ufaglærte, medhjælpende ægtefæller/selvstændige samt personer på barselsorlov i de offentlige tilbud. Der lader derimod ikke til at være entydige sammenhænge mellem indkomst og om man deltager i parrådgivning i hhv. offentligt eller privat regi.

Ser man på deltageres parforholdsstatus, viser spørgeskemaundersøgelsen en tendens til, at deltagere der er gået fra hinanden ved opstart, i højere grad vælger offentlige tilbud. Dette gør sig gældende i forhold til de offentlige tilbud generelt, men i særlig grad i forhold til statsforvaltningen, hvilket indikerer, at denne gruppe er blevet opmærksom på statsforvaltningens tilbud i forbindelse med overvejelser om eller realisering af skilsmisse.

Når det kommer til deltageres angivelser af, hvor tungtvejende en række adspurgte grunde var til, at de henvendte sig til parrådgivningen, viser spørgeskemaundersøgelsen en tydelig og gennemgående statistisk signifikant tendens til, at deltagere i statsforvaltningen angiver de enkelte årsager som mere tungtvejende end især deltagerne i de private tilbud. Dette indikerer, at deltagerne i statsforvaltningens tilbud selv vurderede deres problemer som mere omfattende end deltagerne i de private rådgivningsforløb. For de kommunale tilbud angiver deltagerne også gennemgående at have mere omfattende problemstillinger end i de private tilbud, men ikke i så høj grad som tilbuddet i statsforvaltningen.

Det samme mønster gør sig gældende, når der ses på omfanget af deltageres problemer målt på de opstillede indeks for parforholdskvalitet, samarbejde om samvær med børn samt håndtering af uenigheder. Især i forhold til deltageres parforholdskvalitet samt håndtering af uenigheder, er der en statistisk signifikant tendens til, at deltagerne i de offentlige tilbud hhv. har en dårligere parforholdskvalitet og er dårligere til at håndtere uenigheder end deltagerne i de private tilbud, når der ses på deres situation ved opstarten i forløbet⁵⁵. I forhold til begge mål er det samtidig deltagerne i statsforvaltningen, der har de tungeste problemer.

Endelig er der et mønster at spore, når man ser på deltageres målsætning med rådgivningen og deres deltagelse i hhv. et kommunalt eller privat parrådgivningsforløb. Spørgeskemaundersøgelsen ved deltageres opstart i forløbet viser her, at der ikke er nogen entydig sammenhæng i, om deltagere, der ønsker hjælp til at forblive sammen, overvejende vælger enten et kommunalt eller et privat tilbud. Til gengæld er deltagere i offentlige tilbud overrepræsenteret i forhold til at søge afklaring af, om

---

⁵⁵ Den samme tendens gør sig også gældende for deltageres samarbejde om samværet med deres børn, men her er tendensen ikke statistisk signifikant.

man skal blive sammen, i forhold til deltagere i private tilbud – forskellen skyldes især, men ikke udelukkende, deltagere som deltager i statsforvaltningstilbuddet. Også deltagere, der har til målsætning at sikre et skånsomt brud/skilsmisse er overrepræsenteret i de offentlige tilbud i forhold til deltagere i private tilbud. Også i dette tilfælde skyldes forskellen især, men ikke udelukkende, deltagere fra statsforvaltningstilbuddet. Når det kommer til målsætningen om at sikre samvær med fælles børn, er deltagerne i statsforvaltningstilbud også overrepræsenteret.

Sammenfattende viser evalueringen, at der på tværs af deltagerne er en klar tendens til, at deltagerne i de offentlige tilbud har større problemer i deres indbyrdes relation end deltagerne i de private tilbud, hvilket dels ses ved en lavere parforholds-kvalitet og evne til at håndtere uenigheder, samt ved at flere deltagere i de offentlige tilbud er gået fra hinanden, når de starter op i tilbuddet. Samtidig er der også en svag tendens til, at deltagerne i de private tilbud samlet set er mere socio-økonomisk ressourcestærke end deltagerne i de offentlige tilbud. Evalueringen viser samtidig, at disse tendenser er særligt tydelige, når statsforvaltningstilbuddet sammenlignes med de private tilbud. Dermed kan analysens hypotese om, at forankringen har en betydning for rekrutteringen af deltagere altså ikke afvises.

En nærmere analyse af årsagerne til denne sammenhæng mellem deltagerkarakteristika og forankringen af tilbuddet peger på, at forskellen formentlig ikke skyldes et aktivt til- eller fravalg fra deltagerne, men nærmere at deltagerne alt afhængigt af deres problemer i deres indbyrdes relation vil have deres naturlige kontaktflade forskellige steder i parrådgivningssystemet. Med andre ord vil deltagere have en tendens til at henvende sig forskellige steder, alt afhængigt af deres situation.

Dette mønster fremgår af anden interviewrunde, hvoraf det fremgår, at i og med at projekterne relativt tidligt nedtonede deres aktive rekrutteringsindsats på grund af den store efterspørgsel, så blev rekrutteringen i høj grad karakteriseret ved at de (især offentlige) tilbud, der i anden sammenhæng har kontakt til resourcesvage/højkonfliktprægede par, i høj grad har rekrutteret denne type deltagere. Dette bekræftes af interviewene med parrådgivere og projektledere i forbindelse med anden interviewrunde, hvoraf det fremgår, at rekrutteringen af resourcesvage deltagere i de tilbud, som ikke har en naturlig kontaktflade med disse grupper, i høj grad har været afhængige af en aktiv rekrutteringsindsats igennem eksempelvis pjecer hos læge, sundhedsplejersker mv., samt ikke mindst at disse professionelle grupper aktivt har anbefalet parrådgivningstilbuddet. Som en rådgiver, i et kommunalt regi, udtaler:

“De socialt udsatte, der har været her, er hjulpet hertil.” (Rådgiver, 2. interviewrunde).

Dette forklarer samtidig, hvorfor deltagerne i statsforvaltningen har et større omfang af problemer sammenlignet med især deltagerne i de private tilbud. I statsforvaltningen kommer især personer med akutte parforholdsproblemer, der er i fare for at føre til brud eller skilsmisse samt personer, som ikke kan blive enige om samvær med deres fælles børn. Disse personer kan så enten selv i forbindelse med deres

kontakt med statsforvaltningen være blevet opmærksomme på tilbuddet eller aktivt have fået det anbefalet i forbindelse med deres kontakt med statsforvaltningen, som nedenstående citater illustrerer

"De ser os via hjemmesiden, og så er det ofte, fordi de er tæt på skilsmis- sen. Nogle vælger det også, fordi de tror kvaliteten så er i orden. Det er nok, fordi vi har hele den her paraply af andre tilbud over." (Rådgiver, 1. interviewrunde).

"Jeg har henvist par fra det andet arbejde til det her projekt og omvendt. Det er kun i få tilfælde et alternativ, men mest et supplement." (Rådgiver, 1. interviewrunde).

Dette mønster bekræftes yderligere af spørgeskemaundersøgelsen, hvor en analyse af, hvorfra deltagerne i spørgeskemaundersøgelsen har hørt om tilbuddet, viser, at en stor del af deltagerne i statsforvaltningstilbuddet netop har hørt om tilbuddet i statsforvaltningen i forbindelse med, at de har været inde og søge efter skilsmisse- papirer på statsforvaltningens hjemmeside.

Evalueringen viser dog også, at andre forhold end forankring af det enkelte parråd- givningstilbud spiller ind i forhold til deltageres valg af rådgivningstilbud. Den første runde af interviews med deltagerne viser i den forbindelse, at især faktorer som tilbuddets beliggenhed og længde af venteliste spiller en stor rolle for deltageres valg af tilbud. I forhold til beliggenhed skal det holdes for øje, at forsøgsprojektet kun har omfattet i alt 12 projekter, der har været fordelt over hele landet. Flere af deltager- interviewene viser, at deltagerne, for at få hverdagen til at hænge sammen, er tilbø- jelige til at vælge det tilbud, der ligger nærmest. Således fremhæver 13 ud af 54 deltagerne i 1. interviewrunde, at afstanden til rådgivningen var udslagsgivende for deres valg. Interviewene viser også, at mange af deltagerne foretrækker at komme til så hurtigt som muligt, og derfor vælger tilbud efter, hvor der er kortest venteliste. Således pointerer 13 ud af 54, at de valgte ud fra, hvor der var kortest venteliste.

Sammenfattende viser evalueringen, at der er en klar tendens til, at de offentlige tilbud har tiltrukket deltagere, som relativt set har større problemer i deres indbyr- des problemer, når de sammenlignes med deltagerne i de private tilbud. Evaluering- en viser videre, at denne tendens formentlig ikke skal tilskrives aktive til- eller fra- valg fra deltagerne, men snarere at deltagerne er blevet opmærksomme på det ene eller andet tilbud, alt afhængigt af karakteren og omfanget af deres problemer. Da offentlige rådgivningstilbud typisk er etableret i eksisterende rådgivningstilbud, hvor deltagergruppen ofte har familiære problemer eller problemer i deres parforhold, er det derfor ikke overraskende, at deltagere i de offentlige tilbud gennemsnitligt set har "tungere" problemer end deltagerne i de private tilbud. Evalueringen viser dog samtidig, at andre forhold også spiller ind på deltageres valg af tilbud. Især prakti- ske forhold som afstand til tilbuddet samt længde på eventuel venteliste har vist sig at have en betydning for deltageres valg.

7.1.4 **Betydningen af tilrettelæggelsen af tilbuddet**

Evalueringen har undersøgt betydningen af tilrettelæggelsen af tilbuddet ved at undersøge hypotesen om, at rekrutteringen til parrådgivningstilbud vil variere alt afhængigt af, om der er tale om et individuelt rådgivningstilbud eller et gruppebaseret tilbud. Da der reelt kun er ét tilbud med gruppebaseret parrådgivning, nemlig PREP, viser den følgende analyse dermed, om den realiserede deltagergruppe for PREP har adskilt sig fra de 11 øvrige tilbud.

Ser man først på deltagerens personlige baggrund, viser spørgeskemaundersøgelsen en tendens til, at det især er de yngste og de ældste deltagere (herunder par der har været sammen i mere end 20 år), der vælger det gruppebaserede tilbud. Endvidere er der en svag tendens til overrepræsentation af studerende og arbejdsløse/pensionister i det gruppebaserede tilbud, mens der i det individbaserede er en svag tendens til, at medhjælpende ægtefæller/selvstændige og ufaglærte er overrepræsenterede. Der lader derimod ikke til at være entydige sammenhænge mellem hverken uddannelsesniveau eller indkomst og deltagelse i parrådgivning i hhv. et gruppebaseret og et individuelt tilbud.

Den gruppebaserede tilgang (PREP) anvendes næsten udelukkende af par, som er gift/kærestepar, og dermed anvender de deltagere, som er gået fra hinanden ved opstart altså primært den individuelle rådgivning.

Når det kommer til deltagerens angivelser af, hvor tungtvejende en række adspurgte grunde var til, at de henvendte sig til parrådgivningen, viser spørgeskemaundersøgelsen en tendens til, at deltagere i individuelle tilbud angiver de enkelte årsager som mere tungtvejende end deltagerne i gruppebaserede tilbud. Dette indikerer, at deltagerne i de individuelt tilrettelagte tilbud selv vurderede deres problemer som mere omfattende end deltagerne i de gruppebaserede rådgivningsforløb.

Med hensyn til deltagerens omfang af problemer gør samme mønster sig gældende. Ser man på deltagerens DAS-score, scorer deltagere i individuelle tilbud lavere end deltagere i gruppebaserede tilbud, hvilket indikerer, at parrene, der deltager i de individuelle rådgivningsforløb, har mere omfattende problemer i parforholdet.

Også i forhold til deltagerens håndtering af uenigheder scorer deltagere i de individuelle tilbud signifikant lavere på konflikthåndtering end deltagere i gruppebaserede tilbud. Også her lader det altså til, at deltagerne i de individuelle tilbud har større vanskeligheder i forhold til at håndtere uenigheder på en konstruktiv måde, end deltagerne i de gruppebaserede tilbud.

Endelig er der et mønster at spore, når man ser på deltagerens målsætning med rådgivningen og deres deltagelse i hhv. et gruppebaseret og et individuelt parrådgivningsforløb. Spørgeskemaundersøgelsen viser, at der ikke er nogen entydig sammenhæng i, om deltagere, der ønsker hjælp til at forblive sammen, overvejende vælger enten et gruppebaseret eller et individuelt tilbud. Til gengæld er deltagere i de individuelt tilrettelagte forløb overrepræsenteret i forhold til at søge afklaring på, om man skal blive sammen. Også deltagere, der har til målsætning at sikre et skån-

somt brud/skilsmisse er overrepræsenteret i de individuelle tilbud i forhold til deltagerne i de gruppebaserede tilbud. Når det kommer til målsætningen om at sikre samvær over fælles børn, er deltagerne i de individuelle tilbud også overrepræsenteret, hvilket skal ses i lyset af, at ikke mange deltagere i gruppebaseret tilbud er gået fra hinanden. Der er umiddelbart ingen entydig sammenhæng mellem, hvilke tilbud deltagerne, der kun deltager fra deres partners skyld, deltager i.

Samlet set tyder det på, at det gruppebaserede tilbud i forsøgsordningen, PREP, har en målgruppe der er karakteriseret af en overvægt af hhv. yngre og ældre deltagere. Deltagerne har i sammenligning med deltagerne i de individuelle rådgivningsforløb et lidt lavere omfang af problemer og et lavere konfliktniveau, og er endvidere karakteriseret ved at være gift/kærester på starttidspunktet.

Nogle af de faktorer, der er med til at skabe variationen i målgruppesammensætningen for gruppebaserede og individuelle tilbud, kan være dels hvordan det gruppebaserede tilbud fremstår, og dels hvilke forventninger deltagerne umiddelbart har til den ene og den anden type af tilbud.

Ses der først på mulige forklaringer på, at det gruppebaserede tilbud specielt har tiltrukket par, der var gift/kærester på starttidspunktet, viser det sig, at denne præmis ligger implicit i projektets oplæg, da kurset henvender sig til par. Det er derfor oplagt at fravælge det gruppebaserede kursus, hvis man er gået fra hinanden eller har truffet beslutning om at gøre det. I forlængelse heraf kan den lavere grad af konflikt og interne problemer mellem parret i de gruppebaserede tilbud muligvis være en afspejling af, at deltagerne i tilbuddene ikke er gået fra hinanden, og at der er en underrepræsentation af par, der ønsker afklaring af, hvorvidt de skal fortsætte i parforholdet.

Også deltagernes forventninger til, hvad et gruppebaseret forløb indebærer, spiller ind på deres valg af et hhv. individuelt og gruppebaseret forløb. Deltagerinterviewene viser, at nogle af de deltagere, der deltog i individuel rådgivning, bevidst havde fravalgt det gruppebaserede tilbud, idet de havde fordomme mod, at tilbuddet var decideret 'gruppeterapi', hvor man skulle dele sine problemer med andre. Denne fordom genfindes også hos nogle af de deltagere, der rent faktisk deltog i et gruppebaseret forløb. De understreger, at de først valgte tilbuddet efter at have konstateret, at der *ikke* var tale om gruppeterapi, men derimod fællesundervisning efterfulgt af diskussioner på tomandshånd. Som en deltager understreger:

"Det fremgik klart, at man ikke skulle fremlægge sine problemer for gruppen, så derfor tænkte vi, at det ville være godt at være samlet i en større flok, så man fornemmede at være flere i samme båd." (Kvindelig deltager, 1. interviewrunde).

Citatet viser endvidere, at nogle deltagere bevidst har valgt det gruppebaserede tilbud, fordi de foretrak at have en form for fællesskab omkring det at have problemer i parforholdet. Andre af deltagerne giver i forbindelse med den 1. interviewrunde udtryk for, at der er foretaget et bevidst valg ved at fravælge de individuelle terapi-

forløb og vælge det gruppebaserede, for eksempel grundet tilbuddets metodebeskrivelse. En kvindelig deltager fortæller således:

”Det tiltalte os begge, at det var så handlingsorienteret og ikke terapi. Vi havde brug for nogle konkrete værktøjer og det har forløbet givet os.”
(Kvindelig deltager, 1. interviewrunde).

I forhold til variation i målgruppen skal det her, ligesom i forrige afsnit, understreges, at evalueringen viser, at også andre forhold end deltageres præference for gruppe/individuel forløb har betydning for deres valg af parrådgivningsprojekt. På samme måde som ved valg af offentligt/privat tilbud, spiller tilbuddets venteliste og geografiske placering en væsentlig rolle for deltagerne. I den forbindelse kan det nævnes, at PREP-kurserne foruden i København har været udbudt i Hillerød, Roskilde og på Bornholm. Dette har sandsynligvis betydet, at tilbuddet har syntes mindre attraktivt for par bosiddende i Jylland, ligesom parrene på Bornholm i regi af dette forsøgsprojekt ikke havde andre lokale muligheder for at deltage i parrådgivning end det gruppebaserede tilbud.

7.1.5 **Delkonklusion**

Evalueringen har afdækket en række hypoteser om, hvilke forhold, der har haft betydning for rekruttering af deltagere til forsøgsprojektet, og dermed afdækket, hvilke forhold der har virket fremmende eller hæmmende i forhold til at sikre den ønskede målgruppe.

For det første viser evalueringen, at tilbuddet om parrådgivning har været meget efterspurgt, idet stort set samtlige projekter har oplevet stor søgning og haft venteliste. Denne store efterspørgsel skal imidlertid tilsyneladende ikke primært tilskrives projekternes rekrutteringsstrategier, som gennemgående har mindet om hinanden, men snarere at tilbuddet har ramt et stort behov, og at efterspørgslen efter at deltage derfor har været meget høj. En del af den initiale opmærksomhed og efterspørgsel efter at deltage skal dog tilskrives projekternes indsats, men på grund af den store efterspørgsel nedtonede tilbuddene hurtigt deres aktive rekrutteringstiltag. Herefter tyder det på, at efterspørgslen især er skabt i kraft af, at deltagerne selv har været meget opsøgende i forhold til tilbuddet samt at der har været stor mediemæssig bevågenhed omkring forsøgsprojektet.

For det andet viser evalueringen, at prisen på at deltage i forløbet har haft stor betydning for beslutningen om at deltage i parrådgivningen. Konkret har den lave pris på 300 kr. for det samlede parrådgivningsforløb således haft stor betydning for deltageres efterspørgsel efter at deltage i projektet, og det er kun en meget lille andel af deltagerne, som angiver, at de ville have været villige til at betale den normale pris for at deltage i parrådgivning. Evalueringen viser dog også i den forbindelse, at prisen på 300 kr. for hele forløbet ligger væsentligt under, hvad deltagerne vurderer, at de rent faktisk ville have været villige til at betale for at deltage i parrådgivning.

For det tredje viser evalueringen, at organiseringen af det enkelte parrådgivningstilbud har vist sig at have betydning for den type deltagere, som har henvendt sig.

Således er der en klar tendens til, at de offentlige tilbud har tiltrukket deltagere, som relativt set har større problemer i deres indbyrdes problemer, når de sammenlignes med deltagerne i de private tilbud. Tendensen skal formentlig ikke tilskrives aktive til- eller fravalg fra deltagerne, men snarere at deltagerne er blevet opmærksomme på det ene eller andet tilbud, alt afhængigt af karakteren og omfanget af deres problemer. Derfor har offentlige tilbud forankret i eksisterende rådgivningstilbud formentlig tiltrukket de tungere målgrupper end de private tilbud. Evalueringen viser dog også, at det med en mere aktiv rekrutteringsstrategi ville være muligt at modvirke denne tendens.

Endelig viser evalueringen for det fjerde, at tilrettelæggelsen af parrådgivningstilbuddene også lader til at påvirke rekrutteringen af deltagere. Således viser evalueringen, at det gruppebaserede tilbud i forsøgsordningen, PREP, har en målgruppe der er karakteriseret af en overvægt af hhv. yngre og ældre deltagere. Deltagerne har i sammenligning med deltagerne i de individuelle rådgivningsforløb et lidt lavere omfang af problemer og et lavere konfliktniveau, og er endvidere karakteriseret ved at være gift/kærester på starttidspunktet. Hvilket virker naturligt set i lyset af, at tilbuddet netop primært er målrettet deltagere som er kærester/gift, og som har en målsætning om at få nogle redskaber, der kan hjælpe dem til at forbedre deres parforhold og blive sammen

Evalueringens resultater i forhold til betydningen af organisering og tilrettelæggelse af parrådgivningstilbuddet er på grund af det lave antal parrådgivningstilbud i landet dog ikke entydige, da mere praktiske forhold som geografisk afstand til tilbuddet samt venteliste har haft betydning for deltagernes konkrete valg af tilbud.

7.2 **Hvilke forhold bidrager til at skabe de ønskede virkninger?**

Det andet fokuspunkt i evalueringens virkningsanalyse omhandler, hvilke forhold ved organiseringen og tilrettelæggelsen af parrådgivningen, der har været særligt fremmende eller hæmmende i forhold til at skabe de ønskede virkninger for deltagerne i parrådgivningen.

Fokusset i afsnittet er en analyse af fire hypoteser vedrørende sammenhængen mellem tilrettelæggelsen og gennemførelsen af parrådgivningsforløbet og den faktiske virkning for deltagerne i forsøgsprojektet. Med de fire hypoteser undersøges betydningen af (i) tilbuddets længde, (ii) tilbuddets tilrettelæggelse, (iii) forholdet mellem deltager og parrådgiver samt (iv) betydningen af baggrundskarakteristika ved deltagerne, når det kommer til forsøgsprojektets virkning.

For at det skal være meningsfuldt at gennemføre disse analyser, kræver det, at der rent faktisk er forskelle på de resultater, der er skabt for forskellige grupper af deltagere og i de forskellige projekter. En indledende analyse af deltagernes besvarelse i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen viser her, at der er signifikante forskelle på deltagernes udbytte på både de subjektive og på de objektive effektmål på

tværs af de 12 projekter i forsøgsprojektet⁵⁶. Variationen i virkningen i forhold til deltagerne på tværs af de enkelte projekter giver en klar indikation af, at der tilsyneladende er egenskaber ved de enkelte tilbud, som henholdsvis er fremmende eller hæmmende i forhold til deltagernes rapporterede udbytte af at deltage i parrådgivningen, og det er derfor relevant at undersøge de fire hypoteser nærmere.

7.2.1 **Betydningen af parrådgivningens længde**

Evalueringen har først undersøgt betydningen af parrådgivningsforløbets længde i forhold til den virkning, som deltagerne får ud af at deltage i parrådgivningen.

Der har som nævnt i afsnit 3 fra Familiestyrelsens side udelukkende været opsat nogle overordnede rammer for tilrettelæggelsen af parrådgivningsforløbet. Af projekternes kontrakter med Familiestyrelsen fremgår det således, at de enkelte projekter selv fastsætter omfang og tilrettelæggelse af de enkelte forløb, forudsat at projekterne gennemfører rådgivningsforløb med en forsamtale, som maksimalt består af 10 rådgivningstimer. Som det også fremgår af afsnit 3, har disse brede rammer også resulteret i en stor variation mellem projekterne i forhold til længden og antallet af sessioner i parrådgivningsforløbet.

En nærmere analyse af spørgeskemaundersøgelsens resultater viser, at der umiddelbart er en statistisk signifikant tendens til, at deltagerne gennemsnitligt set er mere tilfredse med udbyttet, oplever en højere forventningsindfrielse, opnår en højere parforholdskvalitet og bliver bedre til at håndtere uenigheder desto tættere deltagerne kommer på at have gennemført op til ti parrådgivningssessioner. Denne klare sammenhæng forsvinder dog, når der kontrolleres for, om deltagerne har gennemført forløbet som planlagt eller ej. Det vil altså sige, at spørgeskemaundersøgelsen viser, at der i forhold til længden af forløbet ikke er entydigt signifikante forskelle på den virkning, som deltagerne, der har gennemført et parrådgivningsforløb, oplever. Analysen viser dog et andet interessant resultat i forlængelse heraf, nemlig at tilstrækkeligheden i forløbet har betydning for virkningen for deltagerne. Således er parrådgiverne i forhold til hvert forløb, som de har gennemført i parrådgivningen, blevet bedt om at vurdere, hvorvidt forløbet har været tilstrækkeligt, mindre end tilstrækkeligt eller mere end tilstrækkeligt i forhold til deltagernes problemer. Her viser en analyse af spørgeskemaundersøgelsen, at de deltagere hvorom parrådgiverne vurderer, at forløbet har været tilstrækkeligt, er signifikant mere tilfredse med udbyttet af forløbet samt oplever en større forventningsindfrielse end deltagere, hvor parrådgiverne har vurderet, at forløbet har været mindre end tilstrækkeligt. Analysen viser videre, at i forhold til parforholdskvalitet og evne til at håndtere uenigheder, så har både de deltagere, hvor parrådgiverne har vurderet, at forløbet har været mere end tilstrækkeligt eller tilstrækkeligt, oplevet en større positiv udvikling i

---

⁵⁶ De subjektive effektmål dækker i den forbindelse over spørgsmåle i spørgeskemaundersøgelsen, hvor deltagerne konkret har forholdt sig til udbyttet af parrådgivningen, såsom tilfredshed med udbyttet samt i hvilken grad tilbuddet har indfriet deres forventninger. De objektive effektmål refererer omvendt til de spørgsmåle vedrørende deltagernes indbyrdes relation, som deltagerne har svaret på i forbindelse med alle tre målinger, og hvor det derfor er muligt at måle en udvikling, såsom DAS og deltagernes håndtering af uenigheder.

forhold til deres parforholds kvalitet og evne til at håndtere uenigheder end de deltagere, hvor parrådgiverne vurderer, at forløbet har været mindre end tilstrækkeligt.

Evalueringen viser altså, at det er tilstrækkeligheden af forløbet snarere end længden, som lader til at have en sammenhæng med deltagerens udbytte. Dette resultat er interessant, når det sammenholdes med, at der, som beskrevet i afsnit 4, er stor forskel på tyngden og omfanget af problemerne hos deltagerne i parrådgivningen. Evalueringens resultater peger nemlig i den sammenhæng på, at opnåelsen af de ønskede virkninger i høj grad er et spørgsmål om at sammensætte et forløb, der i tilstrækkelig grad tager højde for disse problemer, snarere end at alle deltagere får det samme antal timer i parrådgivning

Dette billede bekræftes, når der ses på erfaringerne fra de enkelte projekter. Af både første og anden interviewrunde med parrådgiverne fremgår det således, at rådgiverne overordnet set oplever, at der har været tilstrækkelig med tid, fordi man har indrettet sig efter tidsrammen. Rådgiverne giver således udtryk for, at de gennem hele forløbet forsøger at afstemme forventninger, så deltagerne bliver klar over, at de får hjælp til at komme i gang, men at det er dem selv, der skal komme frem til løsningerne, og at det er dem selv, der skal få det til at virke efter afslutning af forløbet. På tværs af projekterne er der således enighed blandt rådgiverne om, at det kan være en god idé med et tidsmæssigt afgrænset forløb, fordi det netop skaber et fokus i forløbet og får deltagerne og rådgiveren til at arbejde målrettet i alle sessioner. I de fleste af projekterne peger parrådgiverne imidlertid også på, at der har været forløb, hvor deltagerne har haft behov for mere hjælp end det, der kunne tilbydes inden for tidsrammen. Og det er derfor også oplevelsen blandt parrådgiverne, at der i nogle tilfælde kan være behov for en mere fleksibel tilrettelæggelse af forløbet, end det er tilfældet i det enkelte tilbud. Stort set alle projekter har tilbudt alle deltagere den maksimale ramme ud fra den fastsatte struktur på forløbet, og der har derfor kun undtagelsesvist været mulighed for at tilbyde enkelte par mere tid end den fastsatte ramme.

I forhold til deltagernes vurdering af længden af parrådgivningen, viser nedenstående tabel, at omkring 50 % af deltagerne i spørgeskemaundersøgelsen ved afslutningen af deres forløb vurderede antallet af timer som passende i meget høj eller i høj grad, mens ca. 15 % af deltagerne fandt, at dette var tilfældet i mindre grad eller slet ikke. Hertil kommer, at spørgeskemaundersøgelsen samtidig viser, at omkring 26 % af deltagerne ved afslutningen af parrådgivningsforløbet i høj grad eller i meget høj grad oplever, at de har et fortsat behov for parrådgivning (jf. Tabel 10-30).

Tabel 7-2: I hvilken grad fandt du antallet af afsatte timer i jeres parrådgivningsforløb passende?

	Antal	Procent
I meget høj grad	59	12,2
I høj grad	180	37,3
I nogen grad	174	36,0
I mindre grad	53	11,0
Slet ikke	17	3,5
Total	483	100,0

Kilde: Spørgeskema til deltagere, resultatmåling

De kvalitative interviews med deltagerne ved den første interviewrunde viser den samme tendens, om end billedet dog også viser sig at være mere nuanceret. Størstedelen af deltagerne giver i interviewene udtryk for, at de ved opstarten af forløbet havde svært ved at forestille sig, at det begrænsede antal timer ville være tilstrækkeligt, mens deltagerens efterfølgende oplevelse af forløbet er mere blandet. 31 ud af de 54 deltagere giver således udtryk for, at de ved forløbets afslutning oplevede, at forløbet var for kort, og at der enten var for få sessioner eller for lidt tid per session til både at få talt om problemerne og få implementeret nye løsningsmodeller.

Således beskriver en mandlig deltager forløbets varighed som følger:

“Der var for få gange. Det var fem gange af en times varighed, men hver gang var det af mindst halvanden times varighed. En time er for lidt og fem gange er for lidt. Man når kun lige at få prikket hul på bylden. Og tre til fem uger mellem hver gang. Det var for lang tid, fordi man har mindre og mindre fokus på det, jo længere tid der går, da der ingen hjemmeopgaver var.”

(Mandlig deltager, 1. interviewrunde).

Analysen af interviewene med deltagerne fra første interviewrunde viser videre, at der blandt de deltagere, der oplever, at forløbet var for kort, da også er flere, der giver udtryk for, at forløbet har været en hjælp til at sætte en proces i gang, og at bekymringen derfor i højere grad er, om der har været tilstrækkeligt med tid til at få skabt en forankring, således at nye handlemønstre bliver implementeret i hverdagen. Dette betyder, at disse deltagere gerne havde set, at der havde været mulighed for et længere forløb, hvor der var mulighed for en løbende støtte til implementeringen af ændringerne.

Sammenfattende viser evalueringen, at det ikke i sig selv er længden på parrådgivningsforløbene, der har haft en betydning for den virkning, som deltagerne har oplevet. Det, der derimod synes at have haft en væsentlig betydning for effekten af forløbene, omhandler, hvorvidt det lykkes at skabe en forventningsafstemning mellem parrådgivere og deltagere om målet for rådgivningen, således at deltagerne bliver klar over, at de får hjælp til at komme i gang, men at det samtidig sker inden for et afgrænset antal afsatte timer, og at de derfor har et stort ansvar for udbyttet. Eva-

lueringen viser dog også, at projekterne generelt set har oplevet, at der også findes deltagere med behov for mere end det mulige antal sessioner, og flere projekter har i den forbindelse efterspurgt muligheden for en mere fleksibel fastlæggelse af forløbene.

7.2.2 **Betydningen af parrådgivningens indhold**

Evalueringen har også afdækket betydningen af parrådgivningens konkrete tilrettelæggelse, dvs. betydningen af de forskellige elementer, som indgår i parrådgivningsforløbet, i forhold til deltagernes udbytte.

De enkelte projekter har haft stor frihed til at tilrettelægge de enkelte forløb. På tværs af projekterne gælder det dog, at de alle har skullet gennemføre en forsamtale, samt at flere af projekterne har valgt at tilbyde en opfølgningssamtale, som en del af forløbet. I afsnittet her belyses betydningen af projekternes konkrete tilrettelæggelse af forløbet i forhold til (i) forsamtalet, (ii) selve forløbet samt (iii) evt. opfølgningssamtale

Forsamtalen:

Alle projekter har som nævnt skullet gennemføre en forsamtale. Formålet med forsamtalet var dels at vurdere, hvorvidt parrådgivningen var det rette tilbud for deltagerne, dels at skabe en fælles forståelse og fælles forventninger til det forestående forløb. Af den første interviewrunde med deltagere fremgår det, at deltagerne generelt har haft en positiv oplevelse af forsamtalet til trods for, at flere af deltagerne udviste en vis skepsis over for rådgivningen forud for forsamtalet. Mens det i flere forhold således har været kvinden, der har taget initiativ til at opsøge tilbuddet, er det således oplevelsen blandt både mænd og kvinder, at forsamtalet efterlader en positiv indstilling til det videre forløb. Et af fokusområderne for forsamtalet er at introducere til forløbet og få skabt en indbyrdes afstemning af forventningerne til forløbet. Her er det ligeledes generelt oplevelsen blandt de interviewede, at rådgiverne har været gode til at introducere til forløbet på en velforberedt og letforståelig måde, hvor deltagerne kunne få indblik i, hvordan de vil kunne bruge forløbet. Nogle deltagere fortæller, at deres rådgivere havde en fast model for opstarten af forløbet, og at denne model gav en god grundforståelse for, hvordan forløbet ville være tilrettelagt.

At dette synes at være den generelle tendens blandt de interviewede deltagere, skal dog tages med det forbehold, at der kun er gennemført interview med deltagere, som har gennemført forløbet, og at disse derfor sandsynligvis vil have en mere positiv oplevelse af opstarten af forløbet, end deltagere, som forholdsvist tidligt i forløbet – eller umiddelbart efter forsamtalet – har valgt at afbryde forløbet.

Selve forløbet:

I forhold til forløbet *efter* forsamtalet, så fremgår det af interviewene med rådgiverne fra første interviewrunde, at rådgiverne lægger vægt på, at det er deltagerne selv, der sætter dagsordenen for de problemstillinger, som tages op i rådgivningsforløbet.

I den forbindelse viser den første interviewrunde med deltagerne, at størstedelen af deltagerne oplever, at rådgiverne har været gode til at tage udgangspunkt i deltagerne egne beskrivelser og oplevelser af egne problemer, og at de derfor i vid udstrækning selv har været med til at sætte dagsordenen for indholdet i samtalerne, og at rådgiverne derfor i høj grad har fungeret som facilitatorer og guider i samtaler. Interviewene viser i den forbindelse, at der generelt set er stor tilfredshed med deltagerne egen indflydelse på, hvilke emner, der skulle drøftes i rådgivningen. Dels oplever deltagerne processen som givende, da de selv opnår et ejerskab og tro på, at de selv ligger inde med svarene på deres problemer, og dels er deltagerne generelt ikke bekymrede for, at det "hele" ikke skal komme frem, da parrådgiverne jo også spørger ind til deres problemer.

En række deltagere er dog blevet overraskede over, hvor meget indflydelse de selv har haft på forløbet. Hos disse deltagere var der i højere grad en forventning om, at rådgiverne i højere grad vil fungere som egentlige rådgivere og hjælpe deltagerne med en afklaring af, hvad der ville være det rigtige at gøre, eller hvem i forholdet, der var årsagen til problemet. I forlængelse heraf peger nogle deltagere på, at indflydelsen betyder, at der til hver session går tid med at finde ud af, hvad man skal tale om. Disse deltagere efterspørger klarere rammer for forløbet i form af fx en overordnet plan for, hvilke temaer og problemstillinger deltagerne skal igennem i løbet af forløbet eller ved at have spørgsmål klar, hvis deltagerne ikke selv har overvejet centrale temaer. Deltagerne retter dog også en kritik mod egen forberedelse og vurderer i interviewene ofte, at dette er den primære grund til, at der i hver samtale har været brugt tid på at finde ud af, hvilke problemstillinger eller temaer, der var behov for at sætte fokus på.

I forhold til selve det metodiske fundament for parrådgivningen, fremgår det af den første interviewrunde med deltagerne, at det er de færreste deltagere, som før eller i løbet af forløbet har gjort sig overvejelser om den konkrete metode eller teoretiske grundlag. På tværs af alle projekter med individuelle rådgivningsforløb fremhæver de interviewede deltagere således selve samtalen med deres partner som det væsentligste element i rådgivningsforløbet, samt at rådgiverne formår at skabe nogle rammer for dialogen, hvor begge parter får mulighed for at udtrykke egne følelser, og hvor der er fokus på at sikre, at den anden deltager hører og forstår, hvad der bliver sagt. I interviewene med deltagerne bliver det gennemgående påpeget, at rådgiverne er gode til at fungere som facilitatorer for dialogen, fordi de med forskellige metoder er med til at nedbryde de fortolkningsfiltre, som normalt hæmmer den indbyrdes forståelse mellem deltagerne.

Blandt de deltagere, hvor forløbet har haft form af et kursusforløb, er det oplevelsen, at selv om det var grænseoverskridende at møde de andre deltagere første gang, så har rådgiverne været gode til at skabe en indbyrdes fortrolighed mellem kursusdeltagerne. De interviewede deltagere peger på, at denne fortrolighed sikrede, at deltagerne i større grad åbnede sig for hinanden, og gav hinanden indblik i deres problemstillinger samt hvordan de kunne løses. Især brugen af konkrete eksempler i undervisningen pegede flere deltagere på som afgørende for udbyttet, således at

teoriene omsættes til praksis. Imidlertid var det her oplevelsen blandt de interviewede deltagere, at der var stor forskel på undervisernes erfaringsgrundlag og dermed deres evne til at omsætte teoriene til deltagernes hverdag. Blandt de bærende kræfter på kursusforløbene vurderer de interviewede dog, at der var stor faglig indsigt og et godt erfaringsgrundlag.

En række projekter har i sessionerne anvendt forskellige redskaber og hjemmeopgaver, som deltagerne har skullet arbejde med mellem sessionerne. Af spørgeskemaundersøgelsen ved deltagernes afslutning af parrådgivningsforløbet fremgår det, at omkring 81 % af de adspurgte deltagere angiver, at de har haft hjemmeopgaver/redskaber, som de skulle arbejde med mellem sessionerne (jf. Tabel 10-34). Af disse deltagere vurderer 56 % af deltagerne, at hjemmeopgaverne/redskaberne i meget høj eller i høj grad har været nyttige, mens omkring 10 % vurderer, at det slet ikke har været tilfældet, jf. nedenstående tabel.

Tabel 7-3: I hvilken grad vurderer du, at disse hjemmeopgaver/redskaber har været nyttige?

	Antal	Procent
I meget høj grad	82	20,9
I høj grad	138	35,1
I nogen grad	133	33,8
I mindre grad	36	9,2
Slet ikke	4	1,0
Total	393	100,0

Kilde: Spørgeskema til deltagere, resultatmåling.

I forlængelse heraf viser en nærmere analyse af spørgeskemaundersøgelsen, at deltagere der har haft hjemmeopgaver/redskaber i forbindelse med deres forløb, gennemsnitligt set rent faktisk er mere tilfredse med udbyttet af parrådgivningsforløbet samt oplever en højere forventningsindfrielse.

Denne tendens bekræftes af både første og anden interviewrunde med såvel deltagere som parrådgivere. For det første viser interviewene med rådgiverne i de projekter som benytter hjemmeopgaver, at hjemmeopgaverne anses for vigtige forudsætninger i forhold til at kunne skabe en udvikling med deltagerne inden for en forholdsvis kort tidsramme af forløbet. For det andet viser interviewene med deltagerne, at hjemmeopgaverne er nyttige på flere planer, da de (i) er med til at betone, at deltagerne selv skal yde en indsats for at skabe forandringer, og (ii) er med til at fastholde fokus mellem sessionerne, så deltagerne har en ramme for at arbejde videre med de problemstillinger, som er blevet bragt frem i selve parrådgivningen, og (iii) giver deltagerne redskaber og teknikker, som de især kan bruge i deres fremtidige kommunikation med hinanden, når der opstår uenigheder og problemer.

Interviewene med deltagerne i forbindelse med første interviewrunde viser dog også, at det har været svært for flere af deltagerne at få brugt øvelserne i hverdagen. For nogle er dette udtryk for, at de oplevede, at øvelserne var for kunstige, og at det

derfor var vanskeligt at få dem anvendt. Og for andre var det primært et spørgsmål om, at der ikke altid var tilstrækkeligt med tid mellem samtalerne til at få implementeret øvelserne derhjemme, men de oplevede, at øvelserne var gode, og at de kunne se formålet med øvelserne. En af deltagerne fra kursusforløbet fremhæver således, at den værktøjsorienterede tilgang forudsætter, at der afsættes god tid mellem kurssessionerne, således at deltagerne får tid til at arbejde med øvelserne i hjemmet, idet det netop er i øvelserne, at undervisningen relateres til deltagernes egen situation og problemer.

Opfølgende samtale:

En række projekter har valgt at udskyde eller give mulighed for at udskyde den sidste session med deltagerne med henblik på at gennemføre en opfølgningssamtale nogle måneder efter afslutningen af det "ordinære" forløb. Der kan være forskellige årsager til at udskyde den sidste samtale, men gennemgående skyldes det et ønske om at give deltagerne tid til at arbejde med de indbyrdes relationer selv i en periode, for at indhente erfaringer med det nye liv. I den sammenhæng skal samtalen primært understøtte, at deltagerne holder sig på rette spor i det videre arbejde og give mulighed for at rette op på evt. problemer i implementeringen af nye handlemønstre.

Enkelte deltagere giver i forbindelse med første interviewrunde dog også udtryk for, at der kan være behov for en opfølgningssamtale efter nogle måneder, fordi der i processen opstår nye følelser og erkendelser, som der kan være behov for at få sat ord på. Dette gør sig særligt gældende i forhold til deltagere, som har fået rådgivning i forbindelse med en skilsmisse, hvor det er oplevelsen, at deltagerne primært har anvendt rådgivningen til at få skabt en ramme om det indbyrdes samarbejde om børnene efter en skilsmisse, mens der kan være behov for rådgivning i forhold til at håndtere de følelser og bekymringer, som kan opstå senere i skilsmisseprocessen.

I størstedelen af projekterne oplever rådgiverne, at mange deltagere efterlyser muligheden for den opfølgende samtale nogle måneder efter afslutningen af forløbet, og flere projekter giver da også som nævnt mulighed for dette ved at afsætte længere tid mellem næstsidste og sidste samtale, ligesom der i de private tilbud er muligheden for at fortsætte for egen regning. Rådgiverne på et enkelt projekt rejser dog en kritik mod disse opfølgningssamtaler, fordi de vurderer, at det er en falsk tryghed for deltagerne, fordi der er begrænset mulighed for at hjælpe dem, hvis de kommer tilbage med betydelige problemer efter opfølgningsperioden. Rådgiverne vurderer derfor, at timerne er bedre anvendt i forhold til at fastholde sessionen som en integreret del af forløbet, fordi der dermed er bedre tid til at arbejde med deltagernes problemer og løsningsmodeller og til at arbejde med at skabe forankring af disse.

Sammenfattende viser evalueringen, at flere forhold ved tilrettelæggelsen af det konkrete parrådgivningsforløb kan virke fremmende i forhold til at skabe den ønskede effekt for deltagerne. For det første viser evalueringen, at forsamlingen for de deltagere, som har gennemført parrådgivningsforløbet, generelt set er fremmende for virkningen af forløbet, da forsamlingen bidrager til forventningsafstemning om, hvad parrådgivningen vil indebære og generelt set skaber en positiv indstilling til det vide-

re forløb. For det andet viser evalueringen, at i forhold til selve forløbet, så har det for en række deltagere virket fremmede på deres udbytte af forløbet, at de i høj grad har været medbestemmende i forhold til, hvilke emner og problemstillinger, de skulle beskæftige sig med i rådgivningen. Dette gælder dog ikke for alle deltagere, da en række deltagere omvendt har efterspurgt mere faste rammer fra parrådgiverne i forhold til indholdet i rådgivningen. En klar tendens i forhold til selve forløbet er dog, at brugen af hjemmeopgaver/redskaber imellem sessionerne generelt set giver deltagerne en højere subjektiv vurdering af udbyttet, om end det ikke er muligt at se en effekt i forhold til de objektive virkningsmål. Årsagen til denne sammenhæng skal formentlig findes i, at hjemmeopgaverne engagerer deltagerne i forhold til betydningen af egen indsats, skaber fokus mellem sessionerne, samt giver deltagerne nogle konkrete redskaber, som de oplever, at de kan tage med sig fra parrådgivningen. Endelig viser evalueringen for det tredje, at det i forhold til en række deltagere tilsyneladende virker fremmede for deres udbytte af rådgivningen at tilbyde den sidste session, som en opfølgningssamtale flere måneder efter forløbet ellers er afsluttet. Opfølgningssamtalen har i de tilfælde både kunnet anvendes til at tjekke, at deltagerne stadigvæk holder sig på rette spor samt til at tage fat på nye følelser og erkendelser, som er opstået i kølvandet på parrådgivningen.

7.2.3 **Betydning af forholdet mellem deltagere og parrådgivere**

Evalueringen har også afdækket, hvorvidt forholdet mellem deltagerne og parrådgiverne påvirker virkningen af forsøgsprojektet.

Analysen har for det første fokus på betydningen af den konkrete sammensætning af parrådgiverteamet i forhold til deltagerens udbytte, dvs. betydningen af, om forløbet er blevet varetaget af en eller flere parrådgivere, samt kønnet på parrådgiverne. Herudover fokuserer analysen for det andet på, hvorvidt deltagerens faktiske opfattelse af parrådgiverens kompetence og neutralitet har betydning for deres udbytte af parrådgivningen.

Når det kommer til den konkrete sammensætning af parrådgiverteamet, så fremgik det af kapitel 3, at der i omkring halvdelen af projekterne er benyttet to rådgivere pr. forløb – og flere steder hhv. en mandlig og en kvindelig rådgiver. I nogle projekter er dette valg et udtryk for, at man ønsker, at rådgivningsteamet skal spejle deltagerne og dermed skabe balance i rådgivningssituationen, mens der i andre projekter arbejdes systematisk med refleksionsseancer i rådgivningssamtalerne, hvor den ene rådgiver er facilitator på samtalen, mens den anden rådgiver efterfølgende reflekterer over de temaer, som deltagerne har bragt frem i samtalen.

Af deltagerinterviewene i forbindelse med den første interviewrunde fremgår det, at deltagerne i de projekter, hvor rådgiverne parvis indbyrdes reflekterer over deltagerens beskrivelser af forholdet og problemstillingerne, generelt set oplever metoden som meget grænseoverskridende, men også som meget virkningsfuld. Deltagerne begrundede denne virkningsfuldhed med, at deltagerne får mulighed for at se sig selv og deres indbyrdes forhold udefra eller fra et tredje perspektiv. Deltagerens oplevelse af tilgangen fremgår af følgende citater:

“Vi havde en prøvegang – det var virkelig grænseoverskridende. Vi havde ikke prøvet det før, og vi skulle fortælle om os selv. Nu var der to mennesker, der skulle lytte til os. Det var grænseoverskridende, især at de derefter evaluerer! Det var hårdt. Men fantastisk. Og væmmeligt. De genfortalte det, vi lige havde sagt. Vi kan jo ellers snakke så meget – men uden at sige noget! Nu var der pludselig nogen, der vendte det om og faktisk lyttede.” (Kvindelig deltager, første interviewrunde).

“Det var da surrealistisk at få sit forhold diskuteret igennem af nogle andre. Jeg prøvede at suge til mig og tænke over det, der blev sagt. Vi har snakket om det lige siden, at de ramte rigtigt. Vi har kunnet nikke genkendende til deres beskrivelse af, at vi egentlig bare kørte vores liv parallelt med hinanden i stedet for at inddrage hinanden.” (Mandlig deltager, første interviewrunde 2008).

Betydningen af sammensætningen af parrådgiverteamet er også blevet belyst på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen. Her viser en nærmere analyse af spørgeskemaundersøgelsen, at der ikke er nogen statistisk signifikant forskel i forhold til hverken de subjektive eller objektive effektmål, når deltagernes udbytte vurderes i forhold til, om der har været tilknyttet henholdsvis en eller to parrådgivere til forløbet. Analysen viser dog også, at parrådgiversammensætningen tilsyneladende har en betydning for deltagernes udbytte, når det kommer til parrådgiverens køn. I de forløb, hvor der udelukkende er tilknyttet én parrådgiver, viser analysen således, at deltagerne med en kvindelig parrådgiver har et signifikant højere udbytte på de subjektive effektmål, dvs. tilfredshed og forventningsindfrielse, mens deltagerne, som har haft en mandlig parrådgiver omvendt har oplevet en signifikant højere positiv udvikling på de objektive effektmål, dvs. i forhold til parforholdskvalitet samt i forhold til at håndtere uenigheder. For deltagerne som har haft to parrådgivere viser analysen, at den største effekt tilsyneladende opnås i forløb, hvor der både deltager en kvindelig og en mandlig parrådgiver⁵⁷.

Ud over betydningen af sammensætningen af parrådgiverteamet, har evalueringen som nævnt også afdækket betydningen af deltagernes konkrete forhold og alliance med parrådgiveren.

Spørgeskemaundersøgelsen i forbindelse med deltagernes afslutning af parrådgivningsforløbet har afdækket, hvordan deltagerne oplever rådgivernes indsats i forløbet, jf. nedenstående tabel.

---

⁵⁷ Denne tendens er dog ikke særlig markant, da hovedparten af parrådgiverteams har vist sig at bestå af en mand og en kvinde, og derfor er sammenligningsgrundlaget i forhold til rene mandlige eller kvindelige teams svagt.

Tabel 7-4: Hvordan vurderer du parrådgiverens/parrådgivernes indsats under parrådgivningen?

	I meget høj grad	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Antal
Parrådgiveren/parrådgiverne behandlede mig respektfuldt	69,6%	26,3%	3,1%	0,8%	0,2%	483
Parrådgiveren/parrådgiverne fik mig til at føle mig velkommen i parrådgivningen	70,0%	25,9%	3,5%	0,2%	0,4%	483
Parrådgiveren/parrådgiverne fik mig til at føle mig tryk i parrådgivningen	64,6%	27,3%	6,4%	0,6%	1,0%	483
Parrådgiveren/parrådgiverne var neutrale i forhold til deres behandling af mig og personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	57,8%	31,3%	8,3%	1,7%	1,0%	483
Parrådgiveren/parrådgiverne sørgede for at mine synspunkter blev hørt i parrådgivningen	58,2%	32,1%	8,3%	1,0%	0,4%	483

Kilde: Spørgeskema til deltagerne, resultatmåling

Som det fremgår af tabellen, er der generelt set en udbredt opfattelse af, at rådgiverne har leveret en professionel indsats og en neutral indsats. Især parrådgivernes evne til at få deltagerne til at føle sig velkomne, at behandle deltagerne med respekt samt at skabe tryghed ved forløbet er særligt markante.

De samme tendenser genfindes i deltagerinterviewene i forbindelse med den første interviewrunde, hvor deltagerne generelt fremhæver rådgivernes evne til at skabe tryghed i en situation, der for de fleste deltagers vedkommende var grænseoverskridende. For nogle af deltagerne handler det i høj grad om rådgivernes personlige egenskaber og evne til at udvise den rette mængde empati, hvilket bl.a. kommer til udtryk i følgende citat:

”Det første møde var rystende, men de var så sympatiske. Og jeg følte mig 100 % tryk. De var ikke kolde eller alt for meget, de var engagerede i dem, der sad over for dem. De ville hjælpe os og hjælpe os med at træffe en beslutning selv.” (Kvindelig deltager, februar 2008).

Og for andre skabes trygheden ved deltagerens viden om, at rådgiverne har de fornødne faglige kvalifikationer og det fornødne metodiske fundament til at gennemføre rådgivningsforløb, hvilket bl.a. kommer til udtryk i følgende citat:

”Det var et udmærket samspil. De var respektfulde, ordentlige og dygtige, man følte sig tryk og behandlet pænt. Det betød noget, at de var psykologer, fordi jeg dermed kunne stå inde for deres metoder, forholde mig til metoderne og kendte til det i forvejen.” (Kvindelig deltager, februar 2008).

En nærmere analyse af spørgeskemaundersøgelsens resultater viser i forlængelse heraf, at der helt konkret kan ses en klar statistisk signifikant tendens til, at jo høje-

re deltagere vurderer parrådgiverens/parrådgivernes evne til at skabe tryghed og ligeværdighed i relationen samt at fremstå neutralt, desto mere tilfredse er deltagerne med deres udbytte af parrådgivningen og de oplever en højere forventningsindfrielse.

Sammenfattende viser evalueringen, at visse forhold i forholdet mellem deltagerne og parrådgivere tilsyneladende har betydning for deltageres udbytte af forløbet. For det første viser evalueringen, at parrådgivernes evne til at fremstå som professionelle samt at skabe en åben og tryk atmosfære har betydning for deltageres tilfredshed med deres udbytte samt deres opfattelse af forventningsindfrielse. For det andet viser evalueringen, at der på trods af positive tilkendegivelser vedrørende brugen af de såkaldte reflekterende parrådgiverteams ikke kan observeres nogen statistisk signifikant tendens til, at deltagere, der har to i stedet for én parrådgiver, oplever en større virkning af parrådgivningen.

7.2.4 **Betydningen af deltageres karakteristika**

Evalueringen har endelig afdækket, om særlige forhold ved deltagerne selv har betydning for den virkning, som de oplever i parrådgivningen. Denne analyse har haft et todelt fokus. For det første fokuserer analysen på betydningen af, hvordan deltageren har deltaget i selve rådgivningsforløbet, og mere konkret betydningen af, om deltageren har taget initiativ til deltagelsen eller ej, om deltageren har stået på venteliste eller ej, samt om deltageren har gennemført forløbet eller afsluttet det før tid. For det andet fokuserer analysen på betydningen af deltageres baggrundskarakteristika, dvs. hvorvidt forhold som deltageres personlige baggrund, parforholdsstatus, samt målsætning med at deltage har betydning for det udbytte af parrådgivningen, som deltageren oplever.

I forhold til hvordan deltagerne har deltaget i parrådgivningen, så er det i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen blevet afdækket, hvem af deltagerne, der har taget initiativ til at deltage i parrådgivningsforløbet, jf. nedenstående tabel.

Tabel 7-5: Hvem har taget initiativ til at benytte parrådgivningstilbuddet?

	Antal	Procent
Mig	487	38,4
Personen som jeg deltager i parrådgivningen med	317	25,0
Os begge to	465	36,6
Total	1269	100,0

Kilde: Spørgeskema til deltagerne, baselinemåling

En nærmere analyse af tabellen viser videre, at det primært er kvinden i forholdet, som har taget initiativ til at deltage. Dette fremgår også af deltagerinterviewene i forbindelse med den første interviewrunde, hvor størstedelen af deltagerne giver udtryk for, at det netop var kvinden der tog initiativet. Interviewene viser dog også, at der er nuancer i beslutningsprocessen, da flere deltagere giver udtryk for, at der

var enighed om, at der skulle ske noget i forhold til at løse problemerne i den indbyrdes relation, men at det oftest var kvinden, som tog det første initiativ.

Når det så kommer til betydningen af, om deltageren har taget initiativ til deltagelsen eller ej, så viser en nærmere analyse af spørgeskemaundersøgelsens resultater, at der rent faktisk er en statistisk signifikant tendens til, at deltagerne er mere tilfredse med udbyttet af parrådgivningen, når det er begge deltagere, der sammen har taget initiativ, frem for når initiativet udelukkende kommer fra den ene af de to deltagere.

Et andet forhold der vedrører deltagernes konkrete deltagelse i parrådgivningsforløbet omhandler, hvorvidt deltagerne har stået på venteliste i forbindelse med deres deltagelse. Som tidligere nævnt har der været stor efterspørgsel efter at deltage i parrådgivningstilbuddene, og derfor har mange projekter i løbet af projektperioden oprettet en venteliste. Spørgeskemaundersøgelsen viser da også, at 50 % af deltagerne har stået på venteliste (Bilag, Tabel 10-27). Blandt de deltagere, som har stået på venteliste, har 80 % af deltagerne stået på venteliste i mere end en måned.

Tabel 7-6: Hvor længe stod I på venteliste?

	Antal	Procent
1-2 uger	15	6,3
2-4 uger	33	13,8
1-2 måneder	83	34,7
2-4 måneder	74	31,0
Mere end 4 måneder	34	14,2
Total	239	100,0

Kilde: Spørgeskema til deltagere, resultatmålingen

I deltagerinterviewene i forbindelse med første interviewrunde giver størstedelen af deltagerne udtryk for, at ventelisten har konsekvenser for udbyttet af rådgivningen, fordi deltagernes problemer er blevet større i ventetiden, og at der derfor har været mere at håndtere i forbindelse med opstarten af forløbet. Nogle af disse deltagere giver således udtryk for, at de forudser, at forholdet ville have haft større gavn af forløbet, hvis de var kommet til noget tidligere:

"Hvis vi var kommet til noget tidligere, var det gået bedre. Så var der ikke en masse, der skulle reddes først." (Kvindelig deltager, første interviewrunde).

Andre deltagere har givet udtryk for, at venteperioden ikke var afgørende for deres forhold, idet man nu vidste, at der skulle gøres en indsats, og at problemet trods alt ville blive adresseret på et tidspunkt. Denne viden har med andre ord gjort ventetiden udholdelig:

"Ventelisten til dette tilbud var først lukket, men så blev vi ringet op ca. et halvt år senere. Det gjorde ikke noget at vente i et halvt år, for man havde ro på i

denne periode, fordi der nu trods alt var gjort noget.” (Kvindelig deltager, første interviewrunde).

En nærmere analyse af spørgeskemaundersøgelsens resultater viser imidlertid ikke en statistisk signifikant tendens til, at deltagernes udbytte gennemsnitligt set varierer, alt efter om de har stået på venteliste eller ej, men analysen viser dog en svag ikke signifikant tendens til, at personer der ikke har været på venteliste, oplever en højere tilfredshed med udbyttet samt en højere forventningsindfrielse.

Et tredje forhold vedrørende betydningen af den konkrete deltagelse i parrådgivningsforløbet, omhandler hvorvidt deltagerne har gennemført forløbet, som planlagt eller ej. I forbindelse med deltagernes afslutning af parrådgivningsforløbet har parrådgiverne angivet, hvorvidt forløbet er gennemført eller er blevet afbrudt før tid. I den forbindelse fremgår det, at ca. 72 % af forløbene er blevet fuldt ud gennemført, mens omkring 28 % er blevet afsluttet før tid, i langt de fleste tilfælde på deltagerens foranledning. En analyse af deltagernes årsager til at afslutte før tid viser, at det oftest sker på grund af en forværring i forholdet, ved fx at deltagerne går fra hinanden eller på grund af, at deltagerne simpelthen oplever, at de ikke har overskud til at deltage i parrådgivningen. En relativt stor del af deltagerne har dog også valgt at afslutte før tid, fordi de oplever at have fået den tilstrækkelige hjælp til at løse deres problemer. På trods af, at der blandt de deltagere, som afslutter forløbet før tid, altså også er en gruppe, hvor der er sket en forbedring i den indbyrdes relation, så viser en nærmere analyse, at der er en klar statistisk signifikant tendens til, at deltagere der har gennemført forløbet, er mere tilfredse med deres udbytte og oplever en højere forventningsindfrielse end deltagere, der har afsluttet forløbet før tid.

Sammenfattende viser evalueringen altså, at svarene på spørgsmålene om, hvem der har taget initiativ til at deltage i parrådgivningen, om deltagerne har stået på venteliste samt om deltagerne har gennemført forløbet, tilsyneladende har en betydning for det udbytte, som deltagerne oplever af parrådgivningen. Således viser evalueringen, at deltagere, der enten i fællesskab har taget initiativ til at deltage, ikke har stået på venteliste eller har gennemført forløbet, gennemsnitligt set har en højere tilfredshed med udbyttet af parrådgivningen og oplever en højere forventningsindfrielse.

Udover betydningen af deltagernes konkrete deltagelse i parrådgivningsforløbet, så afdækker afsnittet som nævnt også, om deltagernes baggrundskarakteristika har vist sig at have betydning for deltagernes udbytte af parrådgivningen. Det vil sige, om deltagernes personlige forhold, parforholdsstatus samt omfang af problemer ved opstarten, har betydning for deres udbytte af forløbet.

Når det kommer til deltagernes personlige karakteristika, så viser en nærmere analyse af spørgeskemaundersøgelsens resultater, at der ikke kan observeres nogen statistisk signifikant forskel på tværs af karakteristika såsom køn, alder, årsindkomst, antal fælles børn eller antal sammenbragte børn i forhold til hhv. deltagernes

subjektive og objektive virkningsmål. Med andre ord er der altså intet der tyder på, at deltagernes personlige karakteristika har påvirket deres udbytte af parrådgivningsforløbet.

Når det kommer til deltagernes parforholdsstatus ved afslutningen af deres parrådgivningsforløb viser evalueringen dog et noget andet billede. Her er der således en statistisk signifikant tendens til, at deltagere der stadigvæk er sammen ved afslutningen af forløbet, er signifikant mere tilfredse med deres udbytte af rådgivningen og oplever en signifikant højere forventningsindfrielse. Dette vil med andre ord sige, at deltagerne der bliver sammen i løbet af parrådgivningen, er mere tilfredse med rådgivningen end de deltagere, som enten er gået fra hinanden før eller i løbet af rådgivningen. Dette billede bekræftes gennemgående af den kvalitative dataindsamling, hvor deltagere der vedbliver med at være gift/kærester, tilskriver deres tilfredshed med forløbet, at de har fået en større afklaring på deres forhold og en forbedret parforholdskvalitet, mens deltagere, som er gået fra hinanden, ikke giver udtryk for den samme tilfredshed, hvilket formentlig skyldes, at deres deltagelse i højere grad har omhandlet bearbejdning af bruddet samt mere praktiske aftaler omkring samværet med børnene.

Når det endelig kommer til karakteren og omfanget af deltagernes problemer, så kan der som nævnt i afsnit 4, være stor forskel på, hvilken målsætning, deltagerne har med at deltage i parrådgivningen. Nogle deltager fx for at blive sammen, mens andre er med i parrådgivningen for at sikre en skånsom skilsmisse. En nærmere analyse af spørgeskemaundersøgelsen viser i den forbindelse, at der ikke er nogen statistisk signifikant forskel på deltagernes tilfredshed med udbyttet, deres forventningsindfrielse eller deres udvikling på de objektive effektmål, når det kommer til, om de har den ene eller anden målsætning med at deltage. Med andre ord er der intet, der i spørgeskemaundersøgelsen tyder på, at målsætningen og dermed indgangsvinklen til parrådgivningen afgør udbyttet.

Interviewene med parrådgiverne i forbindelse med anden interviewrunde viser i den forbindelse, at rådgiverne i alle projekterne anerkender, at deltagerne generelt har det svært, når de kommer i parrådgivningen. Nogle projekter fremhæver imidlertid, at der kan være forskel på, hvor vanskelige deltagernes problemer kan være at afhjælpe. Visse typer af problemstillinger kan være rimeligt direkte at imødegå, såsom de problemer småbørnsfamilierne har: parterne har for travlt, de glemmer hinanden og kommer nærmest til at leve to parallelle liv. Mange af projekterne påpeger i forbindelse med 2. interviewrunde, at når disse problematikker tales igennem i rådgivningen, og der arbejdes på at ændre visse vaner omkring kommunikation og prioriteringen i dagligdagen, får deltagerne som regel gode resultater. En rådgiver fortæller:

”Hvis de lærer at kommunikere bedre, kan de ofte lære at håndtere problemerne anderledes. Hvis de får en erkendelse af, at det har været hårdt, og at de rent faktisk er hårdt presset, så er der mulighed for at ændre det.”
(Parrådgiver, 2. interviewrunde).

Andre typer af problemstillinger kan ifølge flere af projekterne være mere vanskelige at gå til. Det gør sig gældende, hvis der er mere grundlæggende problemer i parforholdet, for eksempel i form af, at en af parterne har været omsorgssviget i sin barndom, lider af psykisk sygdom eller hvis den ene af parterne i bund og grund ikke er interesseret i at forsætte forholdet.

Sammenfattende viser evalueringen, at det primært er forhold vedrørende deltagerens konkrete deltagelse i parrådgivningen, der har betydning for deres udbytte, snarere end deltagerens baggrundskaraktistika. Dog kan omfanget og karakteren af deltagerens problemer påvirke deltagerens udbytte, og deltagerne som bliver sammen eller finder tilbage sammen i løbet af parrådgivningen vurderer selv deres udbytte som højere end de deltagere, som er gået fra hinanden.

7.2.5 **Delkonklusion**

Evalueringen har vist, at en række forhold har påvirket den virkning og det udbytte, deltagerne har fået af parrådgivningen:

For det første har tilstrækkeligheden af parrådgivningsforløbene ikke overraskende vist sig at have en betydning for den virkning, som deltagerne har oplevet. Det vil sige, hvorvidt deltagerne har fået den tilstrækkelige hjælp i forhold til deres behov. Da parrådgivningsforløbene har været tidsafgrænsede, har det i den forbindelse vist sig at være fremmede for virkningen, hvis der kunne skabes en forventningsafstemning med deltagerne om, hvad den tilstrækkelige hjælp konkret inden for denne ramme ville sige. Evalueringen viser dog, at projekterne generelt set har oplevet, at der også findes deltagere med behov for mere end det mulige antal sessioner, og flere projekter har i den forbindelse efterspurgt muligheden for en mere fleksibel tilrettelæggelse af forløbenes længde.

For det andet har flere forhold ved tilrettelæggelsen af det konkrete parrådgivningsforløb vist sig at virke fremmede i forhold til at skabe den ønskede effekt for deltagerne: (i) Forsamtalen har generelt virket fremmede for de deltagere, som har gennemført parrådgivningsforløbet, da den dels har bidraget til forventningsafstemning mellem deltagerne og rådgiverne, og dels generelt set har skabt en positiv indstilling til det videre forløb. (ii) Medbestemmelse i forhold til hvilke emner og problemstillinger, deltagerne skal beskæftige sig med i rådgivningen har for en stor del af deltagerne virket fremmede på deres opfattelse af forløbet. Dette gælder dog ikke for alle deltagere, da en række deltagere omvendt har efterspurgt mere faste rammer fra rådgiverne i forhold til indholdet i rådgivningen. (iii) Brugen af hjemmeopgaver/redskaber imellem sessionerne har generelt givet deltagerne en højere tilfredshed med udbyttet af forløbet samt en højere forventningsindfrielse. Evalueringen peger på, at årsagen hertil er, at hjemmeopgaverne engagerer deltagerne i forhold til betydningen af egen indsats, skaber fokus mellem sessionerne, samt giver deltagerne nogle konkrete redskaber, som de oplever, at de kan tage med sig fra parrådgivningen. (iv) En opfølgningssamtale kan virke fremmede på deltagerens udbytte, og muligheden efterspørges videre af flere deltagere, som ikke har haft denne mulighed.

For det tredje har betydningen af alliancen mellem deltagere og parrådgiverne vist sig at have betydning for deltagernes udbytte af forløbet. I jo højere grad parrådgiverne har formået at fremstå som professionelle samt at skabe en åben og tryk atmosfære, i jo højere grad har deltagerne således været tilfredse med deres udbytte og forventningsindfrielse.

For det fjerde har en række forhold ved deltagerne selv også vist sig at have betydning for den virkning, som de oplever: (i) deltagere der sammen tager initiativ til at deltage i parrådgivningen, oplever en større tilfredshed og forventningsindfrielse end deltagere, hvor det er den ene part der tager initiativet (ii) deltagere, der gennemfører deres parrådgivningsforløb og ikke afbryder det før tid, oplever generelt et større udbytte end deltagere der afbryder det, (iii) deltagere, der bliver sammen eller finder tilbage sammen i løbet af parrådgivningen, oplever generelt en større tilfredshed og forventningsindfrielse end deltagere, der er gået fra hinanden.

8. Konklusion

Det centrale spørgsmål i forbindelse med en evaluering af et forsøgsprojekt som tilbuddet om parrådgivning, er naturligvis at undersøge, hvorvidt formålet med forsøgsprojektet er indfriet. Det overordnede formål med forsøgsprojektet er at forebygge, at forældres indbyrdes problemer får følger for børnenes trivsel og udvikling. Dette skal ske ved at etablere et åbent, anonymt rådgivningstilbud til forældre, hvor de kan få hjælp til at håndtere de indbyrdes problemer, som skaber ubalance og mistrivsel for forældrene, således at man undgår, at problemerne udvikler sig til egentlige konflikter. Målgruppen for tilbuddet er samtidig specificeret således, at tilbuddet om parrådgivning er rettet mod familier med børn under 18 år, hvor der internt mellem forældrene er problemer, som de har svært ved at håndtere. Forsøgsprojektets målopfyldelse afhænger dermed af (i) om forsøgsprojektet har skabt en positiv udvikling i deltageres relation, så børnenes ikke påvirkes negativt af forældrenes konflikter og (ii) om forsøgsprojektet har realiseret den ønskede målgruppe.

Når det kommer til den første målsætning, nemlig om forsøgsprojektet har realiseret sin målsætning om at tilbyde en forebyggende indsats, som kan modvirke, at børn får følgevanskeligheder af forældrenes indbyrdes problemer og konflikter, så viser evalueringen, at forsøgsprojektet i høj grad har formået at realisere de ønskede umiddelbare resultater og langsigtede virkninger i forhold til deltagerne, samt at realisere de ønskede langsigtede virkninger i forhold til børnene.

For det første har evalueringen vist, at deltagerne i vid udstrækning finder tilbuddet både relevant, udbytterigt og tilstrækkeligt i forhold til deres egne målsætninger.

For det andet har evalueringen vist, at forsøgsprojektet i høj grad har realiseret de umiddelbare resultater i forhold til deltagerne, som det i forsøgsprojektets forandringsteori var antaget, at parrådgivningen ville føre til. Overordnet set viser evalueringen, at deltagerne generelt har fået løst eller lært at håndtere deres indbyrdes problemer, og at dette generelt er sket gennem (i) en større selvindsigt og handledekskaber i forhold til egen adfærd, (ii) en større indsigt i sin partners adfærd og behov, og derigennem en større ligeværdighed, tillid, respekt, og for deltagere, der er sammen, en større følelsesmæssig tilknytning samt (iii) en forbedret evne til at kommunikere med hinanden.

I forlængelse heraf har evalueringen for det tredje vist, at forsøgsprojektet også har formået at realisere de langsigtede virkningsmål for deltagerne. Evalueringen viser dermed, at deltagelsen i parrådgivningen generelt har ført til (i) en forbedret evne til at håndtere uenigheder, så de ikke udvikler sig til konflikter, (ii) en forbedret parforholds-kvalitet målt på DAS-skalaen for de deltagere, som er gift/kærester samt (iii) en forbedret evne til at samarbejde om samværet med børnene for de deltagere, som er gået fra hinanden.

Endelig viser evalueringen for det fjerde, at det på baggrund af deltageres vurderinger kan sandsynliggøres, at forsøgsprojektet har realiseret de forventede virkninger.

ger i forhold til børnenes trivsel. Dette ses for det første ved, at deltagelsen i parrådgivningen har påvirket deltageres varetagelse af forælderrollen over for børnene i en positiv retning, da deltagerne igennem deres større følelsesmæssige tilknytning og/eller bedre indbyrdes kommunikation i højere grad varetager forælderrollen i fællesskab. Derudover ses virkningen for det andet ved, at deltagelsen i parrådgivningen konkret har påvirket trivslen hos deltageres børn positivt, hvilket især tilskrives, at der som følge af deltageres forbedrede indbyrdes relation generelt er skabt øget ro og tryghed i hjemmet, mere samvær med børnene samt grundlag for at forældrene i deres kommunikation optræder som rollemodeller for børnene

Når det kommer til forsøgsprojektets anden målsætning, nemlig at indsatsen skal målrettes den ønskede målgruppe, så viser evalueringen, at forsøgsprojektet overordnet set har realiseret den ønskede målgruppe, da (i) alle deltagere i projektet havde børn på under 18 år ved deres opstart i forløbet, (ii) deltagerne havde generelt et relativt højt niveau af indbyrdes problemer, som primært var af relationel karakter, (iii) hovedparten af deltagere ønskede at redde deres parforhold, (iv) deltagerne opsøgte selv tilbuddet. Evalueringen viser dog samtidig, at der blandt de rekrutterede deltagere er en underrepræsentation af deltagere med lav årsindkomst, hvorfor målsætningen om at målgruppen primært skulle bestå af deltagere, som ikke selv har økonomiske ressourcer til at finansiere parrådgivning i privat regi, kun delvist er opfyldt.

Evalueringen har ud over vurderingen af den faktiske målopfyldelse også afdækket hvorvidt der kan peges på forhold, som har virket fremmende i forhold til at skabe en høj målopfyldelse.

Når det kommer til, hvilke forhold der har betydning for rekrutteringen af deltagere til forsøgsprojektet, så viser evalueringen, at flere forhold påvirker mulighederne for at realisere den ønskede målgruppe: (i) For det første har prisen på at deltage i forløbet haft stor betydning for beslutningen om at deltage i parrådgivningen, da kun en meget lille andel af deltagerne ville have været villige til at betale den normale pris for at deltage i parrådgivning. Evalueringen viser dog også, at prisen på 300 kr. for hele forløbet ligger væsentligt under, hvad deltagerne vurderer, at de rent faktisk ville have været villige til at betale for at deltage i parrådgivning. (ii) For det andet har organiseringen af det enkelte parrådgivningstilbud vist sig at have betydning for den type deltagere, som har henvendt sig. Således er der en klar tendens til, at de offentlige tilbud har tiltrukket deltagere, som relativt set har større problemer i deres indbyrdes problemer, når de sammenlignes med deltagerne i de private tilbud. (iii) Endelig viser evalueringen for det tredje, at tilrettelæggelsen af parrådgivningstilbuddene også lader til at påvirke rekrutteringen af deltagere, da der er forskel på den realiserede målgruppe, når der ses på det gruppebaserede tilbud i forhold til de individuelle rådgivningstilbud.

Når det endelig kommer til realiseringen af de ønskede virkninger af forsøgsprojektet, viser evalueringen i den forbindelse, at der er flere forhold, som her har virket fremmende: (i) For det første har det vist sig, at etableringen af en forventningsaf-

stemning mellem deltagerne og parrådgiverne om forløbet, er fremmede for udbyttet, da det er vigtigt at skabe en fælles forståelse for behov og muligheder i parrådgivningen, i og med at der er tale om et tidsafgrænset forløb. (ii) For det andet har forhold ved tilrettelæggelsen af det konkrete parrådgivningsforløb vist sig at virke fremmede i forhold til at skabe den ønskede effekt for deltagerne. Det drejer sig dels om gennemførelse af en forsamtale, involvering og indflydelse for deltagerne i planlægningen af forløbet, brugen af hjemmeopgaver/redskaber mellem parrådgivningssessionerne samt muligheden for, at deltagerne kan deltage i en opfølgningssamtale efter at forløbet er afsluttet. (iii) For det tredje har parrådgivernes evne til fremstå som professionelle samt at skabe en åben og tryk atmosfære for deltagerne vist sig at være fremmede for virkningen. (iv) Endelig har en række forhold ved deltagerne selv for det fjerde også vist sig at have betydning for den virkning, som de oplever. Det drejer sig konkret om, at deltagere sammen tager initiativ til at deltage i parrådgivningen, at deltagerne gennemfører deres parrådgivningsforløb og ikke afbryder det før tid samt at deltagere, der bliver sammen, generelt oplever en større tilfredshed og forventningsindfrielse med forløbet set i forhold til deltagere, der er gået fra hinanden.

9. Evalueringens metodiske grundlag

I dette kapitel beskrives den evalueringstilgang og metode, som ligger til grund for slutrapporten.

Evalueringen af forsøgsprojektet med parrådgivning gennemføres som en kombineret målopfyldelsesevaluering, effektevaluering og virkningsevaluering.

Målopfyldelsesevalueringen afdækker, i hvilken grad det samlede forsøgsprojekt opnår de opstillede mål både når det kommer til realiseringen af den ønskede målgruppe, og den ønskede virkning.

Effektevalueringen afdækker, i hvilken grad de forventede kortsigtede og langsigtede effekter er realiseret, og om der er uintenderede effekter af indsatsen. Effektevalueringen er både baseret på spørgeskemaundersøgelsen og de kvalitative interviews med hhv. projektledere, rådgivere og deltagere i rådgivningsforløbene.

Virkningsevaluering belyser sammenhænge mellem indsats og resultater. Virkningsevalueringen skal med andre ord skabe viden om, *hvorfor* de opnåede resultater er nået, *hvordan* det er sket og gennem *hvilke* processer, metoder, samarbejds- og organisationsformer. Virkningsevalueringen er både baseret på spørgeskemaundersøgelsen og de kvalitative interviews med hhv. projektledere, rådgivere og deltagere i rådgivningsforløbene.

De følgende afsnit beskriver de gennemførte dataindsamlingsaktiviteter, som ligger til grund for slutrapporten samt de analytiske tilgange, der er anvendt i forhold til analyser af datamaterialet.

9.1 Spørgeskemaundersøgelser blandt deltagere

Som den primære kilde til evalueringen er der gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt deltagerne i parrådgivningen.

9.1.1 Spørgeskemaundersøgelsens gennemførelse

Spørgeskemaundersøgelsen er gennemført som en totalundersøgelse blandt alle deltagere i parrådgivningen fra medio oktober 2007 til og med primo januar 2009.

Spørgeskemaundersøgelsen er konkret gennemført ved, at rådgiverne i de enkelte forløb har informeret deltagerne om spørgeskemaundersøgelsen i forbindelse med forsamlingen med deltagerne. Rådgiverne har i den forbindelse indhentet deltagerens samtykke til at deltage i undersøgelsen. Herefter har rådgiverne oprettet deltagerne med deltagerens e-mail-adresser i monitorerings- og evalueringssystemet Rambøll Results®.

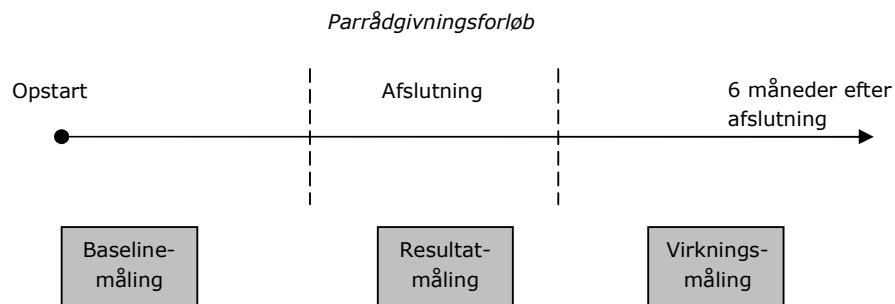
Dette system har herefter udsendt webbaserede spørgeskemaer til deltagerne i forbindelse med opstarten af forløbet, umiddelbart efter afslutningen af forløbet og et halvt år efter afslutningen af forløbet. I de enkelte tilfælde, hvor deltagerne ikke har

haft en e-mail-adresse, er der udleveret papirspørgeskemaer til deltagerne sammen med en frankeret svarkuvert.

9.1.2 Spørgeskemaundersøgelsens fokus

Selve spørgeskemaundersøgelsen består af tre spørgeskemaer til hver af deltagerne, hhv. en baselinemåling ved opstart af forløbet, en resultatmåling ved afslutningen af forløbet og en effektmåling et halvt år efter forløbets afslutning. Dette er illustreret i nedenstående figur:

Figur 9-1: Spørgeskemaundersøgelse blandt deltagerne i parrådgivningen

De tre spørgeskemaer består af hhv. en specifik del, som tager afsæt i det aktuelle stadie i forløbet, og en tværgående del, som består af en række effektmål, der giver mulighed for at undersøge udviklingen i deltageres vurdering af deres relation til vedkommende, de deltog i parrådgivningen med, samt rådgivningens betydning i forhold deres børns trivsel.

De specifikke elementer i spørgeskemaundersøgelsen er:

- Baggrundskarakteristika og henvendelsesårsag (baselinemåling)
- Umiddelbart udbytte af parrådgivningen (resultatmålingen)
- Parrådgivningens betydning for deltagerne (effektmålingen).

De gennemgående effektmål i spørgeskemaundersøgelsen er:

- *Deltageres vurdering af parforholdskvalitet:* Til dette formål anvendes Dyadic Adjustment Scale, som besvares af alle deltagere som er gift/kærester⁵⁸.
- *Deltageres vurdering af samarbejdet om samvær med fælles børn:* Til dette formål er konstrueret et indeks af spørgsmål vedrørende deltageres holdninger og konkrete adfærd i forbindelse med samarbejdet om samværet med børnene.

⁵⁸ For en nærmere præsentation af spørgsmålene i Dyadic Adjustment Scale, jf. Spanier, G. B. (1976): Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads, *Journal of Marriage and the Family*, 38 (1), pp. 15-28. I undersøgelsen er der benyttet en oversat udgave udleveret af Center for Familieudvikling.

Disse spørgsmål besvares af alle deltagere, som er gået fra hinanden/separeret/skilt.

- *Deltagernes vurdering af deres indbyrdes konfliktniveau:* Til dette formål er konstrueret et indeks af spørgsmål vedrørende omfanget og hyppigheden af deltagerens konflikter. Disse spørgsmål besvares af alle deltagere i spørgeskemaundersøgelsen. For en nærmere præsentation af konstruktionen af dette indeks, jf. afsnit 9.3.2.

Evalueringen indeholder som sådan ikke en særskilt effektmåling i forhold til børnenes trivsel, idet sammenhængen mellem styrket indbyrdes relation mellem forældrene og børnenes trivsel er veldokumenteret i psykologisk forskning, og man kan derfor med stor sikkerhed antage, at en positiv effekt blandt forældrene medfører en positiv effekt blandt børnene⁵⁹. Imidlertid er spørgsmålet om børnenes trivsel belyst i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen blandt forældrene. Her er der således i alle tre spørgeskemaer fokus på:

- *Deltagernes vurdering af deres varetagelse af forælderrollen:* Til dette formål er der konstrueret et indeks bestående af spørgsmål, som vedrører karakteren af og omfanget af de omsorgsopgaver, som deltagerne varetager i forhold til deres børn. Disse spørgsmål besvares af alle deltagere i spørgeskemaundersøgelsen. For en nærmere præsentation af konstruktionen af dette indeks, jf. afsnit 9.3.2.
- *Deltagernes vurdering af deres børns trivsel:* Alle deltagere er blevet bedt om at vurdere deres børns trivsel, samt i hvilken grad de vurderer, at deltagerens indbyrdes problemer påvirker deres børn.

9.1.3 Svarprocent og repræsentativitet

I evalueringen er der anvendt resultater fra spørgeskemaundersøgelsens baseline-, resultat- og effektmåling. Svarprocenter for de tre målinger fremgår af nedenstående tabel.

Tabel 9-1: spørgeskemaundersøgelsens svarprocenter

	Antal udsendte spørgsmål	Antal besvarelser	Svarprocent
Baselinemålingen	1875	1269	67,7 %
Resultatmålingen	1069	483	45,2 %
Effektmåling	543	213	39,2 %

Som det fremgår af tabellen, var der ved afslutningen af spørgeskemaundersøgelsen udsendt 1875 spørgeskemaer til baselinemålingen og indhentet 1269 besvarelser på baselinemålingen, hvilket giver en svarprocent på 67,7 %. I forhold til de deltagere, som har afsluttet parrådgivningen, er der udsendt 1069 spørgeskemaer umiddelbart

⁵⁹ Schaffer, R. (1999): "Beslutninger om børn. Psykologiske spørgsmål og svar".

efter afslutningen, hvoraf 483 er blevet besvaret. Hvilket giver en svarprocent på 45,2 %. Endelig er der udsendt 543 spørgeskemaer til deltagere, hvor der er gået et halvt år, siden de afsluttende deres forløb, og heraf har 213 besvaret spørgeskemaet, hvilket giver en svarprocent på 39,2 %.

Rambøll Management vurderer, at svarprocenten for denne type undersøgelse er tilfredsstillende, da det må forventes, at deltagernes svarprocent falder over tid, som følge af deres mindskede opmærksomhed på evalueringen. Således er det forventeligt, at den største svarprocent vil kunne opnås i forbindelse med baselinemålingen, hvor deltagerne netop er blevet informeret om undersøgelsen, mens svarprocenten må forventes at falde i forbindelse med resultat- og effektmålingen.

Rambøll Management har derfor ikke anledning til at betvivle besvarelsernes repræsentativitet i forhold til den samlede gruppe af deltagere.

9.2 **Den kvalitative dataindsamling**

Som grundlag for evalueringen er der af to omgange i hvert af de 12 forsøgsprojekter gennemført interviews med op til tre par pr. rådgivningsforløb pr. interviewrunde samt med parrådgivere og projektledere.

Den første runde af interviews blev gennemført i perioden februar-marts 2008, mens den anden runde af interviews blev gennemført i oktober-november 2008.

Ved den første runde af kvalitative interviews var der primært fokus på projekternes og deltagernes vurderinger af projekternes tilrettelæggelse af indsatsen, mens der ved anden runde af de kvalitative interviews primært har været fokus på projekternes og deltagernes vurdering af effekten.

Hver runde af kvalitative interviews er baseret på casebesøg i hvert af de 12 projekter. Ved hvert casebesøg er der blevet gennemført kvalitative interviews med projektleder, parrådgivere og med deltagere i op til tre forløb (dvs. 6 deltagere). Konkret baserer evalueringen sig således på to interviewrunder med 12 interviews med projektledere og parrådgivere i hver runde samt 54 deltagerinterviews i første interviewrunde og 52 deltagerinterviews i anden interviewrunde.

9.2.1 **Gennemførelse af kvalitative interviews med deltagere**

De kvalitative interviews ved den første interviewrunde er konkret gennemført ved, at rådgiverne på hvert af de 12 projekter er blevet bedt om at identificere 3 gange 2 deltagere, som har deltaget i rådgivningsforløbet sammen. Hvert af projekterne er altså blevet bedt om at identificere 6 deltagere til interviewene, hvilket samlet set for alle projekterne giver 72 interviews.

Rådgiverne er blevet bedt om at foretage denne identificering ud fra tre kriterier:

- Deltagerne skal have afsluttet deres forløb umiddelbart i forbindelse med tidspunktet for interviewet eller stå umiddelbart over for at afslutte forløbet.

- Så vidt muligt skal der udvælges par, som har deltaget i parrådgivningen med forskellige formål (blive samme, afklaring om at blive sammen eller sikre skånsomt brud).
- Variation i rådgivernes profil, dvs. om rådgivningen varetages af en eller flere rådgivere, og rådgivernes køn og uddannelse.

Deltagerne er herefter blevet kontaktet telefonisk med henblik på at træffe aftale om gennemførelse af interview i perioden primo februar til primo marts. Længden af interviewene har været på omtrent en time, og interviewene er enten gennemført i Rambøll Managements lokaler i Århus og København, i deltagernes egne hjem eller i lokaler hos rådgiverne.

Proceduren ved den anden interviewrunde ved overordnet set den samme, ud over at projekterne her også blev bedt om at udpege deltagere, som varierede i forhold til deres børns alder.

Ud af de 72 planlagte interviews er der i første interviewrunde gennemført 54 interviews, hvilket giver en gennemførelsesprocent på 75 %, og i anden interviewrunde gennemført 52 interviews, hvilket giver en gennemførelsesprocent på 72 %. Årsagen til, at hhv. 18 og 20 interviews ikke er blevet gennemført, er, at

- Ikke alle projekter har kunnet identificere de ønskede antal deltagere.
- Enkelte projekter oplyste trods gentagne rykkere først kontaktoplysninger på deltagerne så sent i forløbet, at det ikke var muligt at nå at træffe aftaler med deltagerne inden for tidsrammen for interviewenes gennemførelse.
- En række deltagere har gentagne gange aflyst interviewaftaler, hvorfor det ikke var muligt at gennemføre interviewene inden for tidsrammen.

Da udvælgelsen dels er baseret på, at projekter selv identificerer deltagerne, dels at interviewene afhænger af deltagernes accept, er det klart, at dataindsamlingen herfra ikke giver et repræsentativt billede af oplevelsen hos alle deltagerne i parrådgivningen. De identificerede deltagere er således alle kendetegnet ved, at de har gennemført deres rådgivningsforløb som planlagt og er derfor at opfatte som eksemplariske cases⁶⁰. Hermed har det ikke været muligt gennem disse interviews at belyse årsagerne til, at rådgivningsforløb afsluttes før tid.

9.2.2 **Kvalitative interviews med rådgivere og projektledere**

Som grundlag for virkningsevalueringen er der ud over deltagerinterviewene også gennemført 2 runder af interviews med projektlederne for de 12 projekter samt gruppeinterviews med samtlige rådgivere i hvert af projekterne.

---

⁶⁰ Flyvbjerg, B. (1991): *Rationalitet og magt: Det konkrètes videnskab*. Bind 1. Århus: Akademisk Forlag.

Formålet med interviewene har været at indsamle viden om betydningen af formidlingen, tilrettelæggelsen og organiseringen af parrådgivningen, og dermed nuancere det billede, der skabes gennem den løbende spørgeskemaundersøgelse.

Interviewene er gennemført ved hjælp af en semistruktureret interviewguide, som overordnet set har haft fokus på følgende forhold.

1. interviewrunde

- De organisatoriske rammer for parrådgivningen
- Den praktiske tilrettelæggelse af rådgivningsforløbet
- Projektledernes funktion
- Den leverede rådgivningsindsats
- Fremadrettede anbefalinger.

2. interviewrunde

- Realisering af projektets målsætninger i forhold til
  - Målgruppe
  - Gennemførelse af indsats
  - Virkning for deltagerne og deres børn.

De planlagte interviews er gennemført i alle 12 projekter, om end interviewet med projektlederen og rådgiverne i enkelte projekter er gennemført som fællesinterviews.

9.3 **Analyse af datamaterialet**

Med henblik på at sikre en solid og robust analyse af hhv. det kvalitative og kvantitative datamateriale hviler slutrapporten på en række forskellige analytiske tilgange:

- Kvalitative analysetilgange: systematisk kodning og systematisering af de gennemførte interviews ved hjælp af databehandlingsværktøjet Nvivo.
- Kvantitative analysetilgange: deskriptiv og infererende statistik ved hjælp af databehandlingsværktøjet SPSS.

9.3.1 **Analysetilgang til det kvalitative datamateriale**

For at sikre en systematisk og brugbar viden fra det kvalitative datamateriale har der været anvendt en deduktiv tilgang til den kvalitative dataindsamling. De opstillede interviewguides har således været struktureret omkring på forhånd opstillede hypoteser om de relevante aspekter vedrørende rådgivningsindsatsen. Hypotesegenereringen er foretaget på baggrund af den opstillede forandringsteori for rådgivningsindsatsen, som er opstillet i samarbejde med Familiestyrelsen og valideret af de enkelte projekter.

De gennemførte interviews er efterfølgende blevet systematisk kodet i databehandlingsprogrammet NVIVO efter et fast kodetræ, som er opstillet med baggrund i de genererede hypoteser. Selve kodningen er foretaget af to kodere, og der er som kvalitetssikringsprocedure indledningsvis gennemført kodninger af de samme to interviews af begge kodere for at sikre ens praksis.

Den systematiske kodning af interviewene sikrer en robust og solid analyse, i og med at det bliver muligt at systematisere og identificere resultater på tværs af de gennemførte interviews.

9.3.2 **Analyseltilgang til det kvantitative datamateriale**

Med henblik på at sikre en solid analyse af det indsamlede datamateriale er der i slutrapporten benyttet en række deskriptive statistiske metoder og tests.

Konkret er data blevet analyseret i databehandlingsprogrammet SPSS, hvorigennem det har været muligt at rense, analysere og præsentere data. Slutrapporten indeholder i den forbindelse følgende typer af:

- Frekvenstabeller, som viser deltagernes fordelinger på udvalgte spørgsmål
- Angivelserne af deltagernes gennemsnitlige besvarelser på udvalgte spørgsmål
- Krydstabuleringer af udvalgte spørgsmål.

Med henblik på at sikre belysningen af diverse effektmål indeholder slutrapporten også en række reflektive indekskonstruktioner. Et reflektivt indeks består grundlæggende af en række beslægtede spørgsmål, som søger at måle den samme dimension. Fordelen ved at benytte et indeks er i den forbindelse en øget reliabilitet og validitet, da evt. tilfældige fejl i forhold til deltagernes besvarelser på de enkelte spørgsmål for det første ophæver hinanden, hvormed reliabiliteten forbedres, og for det andet, at brugen af flere forhold til at måle en mere kompleks dimension eller et underliggende forhold forbedrer validiteten, da målet så at sige bliver mere robust. Konstruktionen af et reflektivt indeks indebærer ud over den teoretiske begrundelse gennemførelsen af en række statistiske tests for at sikre, at de spørgsmål, som indgår i indekset, dels er statistisk korrelerede, dels at der ikke indgår overflødige spørgsmål i indekset⁶¹. De konstruerede indeks i denne rapport har alle gennemført og bestået disse tests.

Endelig er der flere steder i datamaterialet gennemført statistiske analyser af forskellen på tværs af deltagernes besvarelser i forhold til fx baselinemålingen og effektmålingen. Hermed bliver det muligt at undersøge, om deltagernes besvarelser adskiller sig statistisk signifikant på tværs af målingerne, og dermed er ikke-tilfældige. Som mål for dette benyttes såkaldte signifikansniveauer, som udtrykker sandsynligheden for, at den identificerede forskel rent faktisk er tilfældig, og dermed ikke troværdig. I undersøgelsen er anvendt signifikansniveauer på hhv. 0,05 og 0,1, hvilket indebærer, at der kun er enten 5 % eller 10 % sandsynlighed for, at en observeret forskel er tilfældig.

---

⁶¹ Konkret er der gennemført faktoranalyser og reliabilitetsanalyser af de opstillede indekser.

10. Tabelbilag

Følgende bilag indeholder centrale frekvenstabeller over spørgeskemaundersøgelsens resultater i forbindelse med baseline, resultat og effektmålingen

10.1 Spørgeskemaresultater fra baselinemåling

Tabel 10-1: Hvilket køn er du?

	Antal	Procent
Mand	591	46,6%
Kvinde	678	53,4%
Total	1269	100,0%

Tabel 10-2: Alder

	Antal	Procent
Under 30	88	6,9
30-34	293	23,1
35-39	379	29,9
40-44	291	22,9
45-49	150	11,8
50 eller ældre	67	5,3
Total	1268	100,0

Tabel 10-3: Hvad er din oprindelse?

	Antal	Procent
Dansk oprindelse	1166	91,9%
Efterkommer hvor en eller begge forældre har en anden oprindelse end dansk	61	4,8%
Indvandrere	42	3,3%
Total	1269	100,0%

Tabel 10-4: Hvad er din senest afsluttede uddannelse?

	Antal	Procent
9./10. klasse	41	3,2
Gymnasial ungdomsuddannelse	70	5,5
Erhvervsuddannelse	147	11,6
Kort videregående uddannelse på 1-2 år	157	12,4
Mellemlang videregående uddannelse 3-4 år	501	39,5
Lang videregående uddannelse 5-6 år	303	23,9
Andet	50	3,9
Total	1269	100,0

Tabel 10-5: Hvad er din beskæftigelsessituation?

	Antal	Procent
Selvstændig eller medhjælpende ægtefælle	107	8,4
Funktionær eller tjenestemand	653	51,5
Faglært arbejder	168	13,2
Ufaglært arbejder	48	3,8
Studerende	82	6,5
Barselsorlov	77	6,1
Arbejdsløs, pensionist e. lign	56	4,4
Andet	77	6,1
Total	1268	100,0

Tabel 10-6: Hvad er din årsindkomst før skat?

	Antal	Procent
Under 99.999 kr.	48	3,8
100.000 - 1 99.999 kr.	132	10,4
200.000 - 299.999 kr.	303	23,9
300.000 - 399.999 kr.	367	28,9
400.000 - 499.999 kr.	188	14,8
500.000 - 599.999 kr.	84	6,6
600.000 - 699.999 kr.	51	4,0
700.000 - 799.999 kr.	27	2,1
800.000 - 899.999 kr.	14	1,1
900.000 - 999.999 kr.	7	,6
1.000.000 kr. og derover	17	1,3
Uoplyst	31	2,4
Total	1269	100,0

Tabel 10-7: I hvilken grad har prisen haft betydning for, at I har valgt at benytte tilbuddet?

	Antal	Procent
I meget høj grad	342	27,0
I høj grad	318	25,1
I nogen grad	301	23,7
I mindre grad	138	10,9
Slet ikke	170	13,4
Total	1269	100,0

Tabel 10-8: Hvad er din relation til personen, som du deltager i parrådgivningen med?

	Antal	Procent
Vi er gift/kærester	1109	87,4
Vi er gået fra hinanden/separeret/skilt	160	12,6
Total	1269	100,0

Tabel 10-9: Hvor mange år har du været gift/kærester med personen, som du deltager i parrådgivningen med?

	Antal	Procent
under 1 år	6	,5
1-2 år	103	8,1
3-5 år	274	21,6
6-10 år	408	32,2
11-20 år	393	31,0
over 20 år	85	6,7
Total	1269	100,0

Tabel 10-10: Hvor mange børn har du sammen med den person, som du deltager i parrådgivningen med?

Antal børn	Antal	Procent
ingen	109	8,6
1	365	28,8
2	576	45,4
3	178	14,0
4	37	2,9
5	4	0,3
Total	1269	100,0

Tabel 10-11: Hvor mange børn har du fra andre forhold?

	Antal	Procent
Ingen	1005	79,2
1	124	9,8
2	97	7,6
3	39	3,1
4	4	,3
Total	1269	100,0

Tabel 10-12: Boligforhold, hvis deltagerne er gift/kærester

	Antal	Procent
Jeg bor sammen med vedkommende, som jeg deltager i parrådgivningen med	1063	95,9
Jeg bor alene	41	3,7
Andet	5	0,5
Total	1109	100,0

Tabel 10-13: Boligforhold, hvis deltagerne er gået fra hinanden/skilt

	Antal	Procent
Jeg bor alene	124	77,5
Andet	36	22,5
Total	160	100,0

Tabel 10-14: Børnenes alder – inddelt i aldersgrupper

	Antal	Procent
0 – 2 år	475	21,4%
3 – 5 år	558	25,2%
6 – 8 år	429	19,3%
9 – 11 år	320	14,4%
12 – 14 år	191	8,6%
15 – 18 år	164	7,4%
Over 18 år	81	3,7%
Total	2218	100,0%

Tabel 10-15: Børnenes køn

	Antal	Procent
Pige	1072	48,3%
Dreng	1146	51,7%
Total	2218	100,0%

Tabel 10-16: Hvor bor de børn, som du har sammen med personen, som du deltager i parrådgivningen med?

	Antal	Procent
De bor sammen med os begge	1886	85,0%
Bor mest hos sin far	10	0,5%
Bor mest hos sin mor	152	6,9%
Bor lige meget hvert sted	92	4,2%
Andet	79	3,6%
Total	2219	100,0%

Tabel 10-17: Hvordan er I nået frem til praksis omkring samværet med jeres fælles børn?

	Antal	Procent
Vi aftaler løbende rammerne for samvær	122	36,6%
Vi har indgået en fast aftale om samvær	110	33,0%
Statsamtet/statsforvaltningen har fastsat rammerne for samværet	18	5,4%
Andet	83	24,9%
Total	333	100,0%

Tabel 10-18: Hvad vurderer du er årsagen til, at I har henvendt jer til parrådgivnings-tilbuddet:

	Deltagernes gennemsnitlige angivelse af i hvilken grad følgende forhold er årsagen til de har meldt sig til parrådgivningen*	Antal**
Vi er uenige om rollefordeling og arbejdsfordeling i hjemmet	2,7	1256
Vi er uenige om opdragelse af børnene	2,3	1264
Vi er uenige om balancen mellem arbejde og familie	2,4	1252
Vi har vanskeligheder ved at kommunikere	3,9	1263
Vi har et problem med at håndtere relationen til hinandens børn og partnere fra tidligere forhold	1,7	1225
Vi har et problem med at håndtere relationen til hinandens familier	2,0	1261
Vi er bekymrede for vores børns trivsel	2,4	1262
Vi er uenige om økonomiske spørgsmål i familien	2,0	1256
Vi har seksuelle problemer	2,7	1251
Utroskab	1,6	1245
Pornografi	1,2	1247
Jalousi	2,7	1250
Vi mangler følelsesmæssig tilknytning i forholdet	1,8	1252
Vi skændes ofte	3,1	1263
Vold/trusler	1,3	1262
En af os har været syg eller haft psykiske problemer	2,0	1252
Andre årsager	1,8	1026

* Gennemsnittet angives på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er slet ikke, 2 er i mindre grad, 3 er i nogen grad, 4 er i høj grad og 5 er i meget høj grad.

** Antalsangivelserne varierer på tværs af de enkelte forhold, da alle "ved ikke"-besvarelser udelukkes fra tabellen.

Tabel 10-19: Deltagernes score på Dyadic Adjustment Scale i forbindelse med førmålingen

	Samlet DAS-score	Antal
Furesø Børne- og Familiecenter	92,4*	63
Familiehuset Tarup	93,8*	50
Familieplejen Fredensborg	88,5*	77
Familieterapeutisk center	92,3*	156
Fredegården	92,6*	110
Parrådgivningen	90,2*	61
Unge- og Familierådgivningen Frederiksberg	90,5*	59
PREP	96,9*	159
Parvis	90,4*	95
Parrådgivningen Ribe og Bagsværd	102,9	197
Statsforvaltningen Midtjylland	88,2*	128
Familiecentret Vordingborg	93,7*	54
Samlet	92,9*	1109

* DAS-scoren er signifikant lavere end grænsescoren for den kliniske population.

Tabel 10-20: Deltagernes samarbejde om samvær med fælles børn

	Indeks for enighed om rammerne for samvær	Indeks for adfærd i forbindelse med samarbejde om samvær	Antal
Furesø Børne- og Familiecenter	71,5	64,6	12
Familiehuset Tarup	79,8	78,6	7
Familieplejen Fredensborg	69,9	70,2	13
Familieterapeutisk center	77,1	68,0	16
Fredegården	71,1	55,3	19
Parrådgivningen	63,5	50,8	16
Unge- og Familierådgivningen Frederiksberg	56,9	52,1	12
PREP	44,4	54,2	3
Parvis	75,0	64,1	8
Parrådgivningen Ribe og Bagsværd	75,0	45,8	3
Statsforvaltningen Midtjylland	61,4	47,8	46
Familiecentret Vordingborg	78,3	57,5	5
Samlet	67,4	57,0	160

Tabel 10-21: Deltagernes gennemsnitlige konflikthåndtering på en skala fra 0-100, hvor 0 svarer til, at deltagerne aldrig er i stand til at undgå konflikter når de er uenige, mens 100 svarer til, at de altid er i stand til undgå konflikter når de er uenige

	Konfliktniveau ved førmåling	Antal
Furesø Børne- og Familiecenter	41,5	75
Familiehuset Tarup	44,5	57
Familieplejen Fredensborg	39,2	90
Familierapeutisk center	44,7	172
Fredegården	44,9	129
Parrådgivningen	41,3	77
Unge- og Familierådgivningen Frederiksberg	40,5	71
PREP	46,8	162
Parvis	45,4	103
Parrådgivningen Ribe og Bagsværd	51,4	100
Statsforvaltningen Midtjylland	42,1	174
Familiecentret Vordingborg	42,9	59
Samlet	44,1	1269

Tabel 10-22 Hvilke af følgende målsætninger stemmer bedst overens med din målsætning ved at deltage i parrådgivningen?

	Deltager som er kæreste/gift	Deltager som er gået fra hinanden skilt	Samlet
Jeg ønsker at bevare vores parforhold	80,3%	25,6%	73,4%
Jeg ønsker afklaring om vi skal blive sammen eller gå fra hinanden	30,2%	40,6%	31,5%
Jeg ønsker at sikre en skånsom skilsmisse/ophør af samlivet	3,5%	36,2%	7,6%
Jeg ønsker at sikre samarbejdet om samværet med vores fælles barn/børn	10,6%	66,9%	17,7%
Jeg deltager for min partners skyld	2,6%	6,2%	3,1%
Andet	2,5%	3,1%	2,6%
Antal	1109	160	

*Tabellen summerer ikke til 100 %, da det har været muligt for deltagerne at angive mere end en målsætning.

Tabel 10-23: Har du tidligere været i et seriøst forhold med en anden end personen, som du deltager i parrådgivningen med?

	Antal	Procent
Ja	654	51,5
Nej	615	48,5
Total	1269	100,0

Tabel 10-24: Har I tidligere søgt hjælp professionel rådgivning vedrørende jeres parforhold?

	Antal	Procent
Ja	393	31,0
Nej	876	69,0
Total	1269	100,0

Tabel 10-25: Hvem har taget initiativ til at benytte parrådgivningstilbuddet?

	Antal	Procent
Mig	487	38,4
Personen som jeg deltager i parrådgivningen med	317	25,0
Os begge to	465	36,6
Total	1269	100,0

10.2 Spørgeskemaresultater fra resultatmålingen

Tabel 10-26: Hvad er din relation til personen, som du deltog i parrådgivningen med?

	Antal	Procent
Jeg er stadig gift/kærester med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	387	80,1
Jeg har fundet tilbage sammen med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	10	2,1
Jeg er i løbet af/siden parrådgivningen gået fra/blevet separeret/skilt fra personen, som jeg deltog i parrådgivningen.	60	12,4
Jeg er ligesom før parrådgivningen ikke gift/kærester med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	26	5,4
Total	483	100,0

Tabel 10-27: Stod I på venteliste inden i kunne komme i gang med parrådgivningsforløbet?

	Antal	Procent
Ja	239	49,5
Nej	244	50,5
Total	483	100,0

Tabel 10-28: Hvor længe stod I på venteliste?

	Antal	Procent
1-2 uger	15	6,3
2-4 uger	33	13,8
1-2 måneder	83	34,7
2-4 måneder	74	31,0
Mere end 4 måneder	34	14,2
Total	239	100,0

Tabel 10-29: I hvilken grad fandt du antallet af afsatte timer i jeres parrådgivningsforløb passende?

	Antal	Procent
I meget høj grad	59	12,2
I høj grad	180	37,3
I nogen grad	174	36,0
I mindre grad	53	11,0
Slet ikke	17	3,5
Total	483	100,0

Tabel 10-30: I hvilken grad vurderer du, at I efter afslutningen på parrådgivningsforløbet har et fortsat behov for professionel parrådgivning?

	Antal	Procent
I meget høj grad	52	10,8
I høj grad	75	15,5
I nogen grad	142	29,4
I mindre grad	151	31,3
Slet ikke	63	13,0
Total	483	100,0

Tabel 10-31: Har du sammen med personen, som du deltog i parrådgivningen med, valgt at fortsætte i professionel parrådgivning for egne midler?

	Antal	Procent
Ja	73	15,1
Nej	410	84,9
Total	483	100,0

Tabel 10-32: I hvilken grad har I arbejdet med følgende forhold i parrådgivningen?

	Deltagernes gennemsnitlige angivelse af i hvilken grad de har arbejdet med følgende forhold i parrådgivningen*	Antal ***	Deltagernes gennemsnitlige angivelse af hvor vigtigt det har været for deltagerne at sætte fokus på disse områder**	Antal ***	Forskel mellem fokus og vurderet vigtighed
Rollefordeling og arbejdsfordeling i hjemmet	3,5	482	3,4	478	0,1
Rollefordeling og arbejdsfordeling i forhold til børnene	3,4	483	3,1	480	0,3
Opdragelse af barnet/børnene	3,6	483	3,1	480	0,5
Vores kommunikation	1,7	482	1,4	481	0,3
Balancen mellem arbejde og familie	3,6	481	3,4	478	0,2
Relationer til hinandens børn og partnere fra tidligere forhold	4,2	461	4,1	463	0,1
Relationer til hinandens familier	4,00	477	3,9	475	0,1
Økonomiske spørgsmål i familien	4,3	475	4,0	475	0,3
Vores børns trivsel	2,9	483	2,3	479	0,6
Seksualitet	3,8	483	3,2	478	0,6
Utroskab	4,3	467	4,2	470	0,1
Pornografi	4,9	467	4,8	469	0,1
Jalousi	4,3	472	4,1	471	0,2
Den følelsesmæssige tilknytning i forholdet	2,5	482	2,1	478	0,4
Vores skænderier	2,7	483	2,5	477	0,2
Vold og trusler	4,8	468	4,6	464	0,2
Sygdom og psykiske problemer	4,2	475	4,1	472	0,1
Andre forhold	4,0	392	4,2	393	-0,2

Kilde: Spørgeskema til deltagerne, resultatmåling.

*Gennemsnittet angives på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er slet ikke, 2 er i mindre grad, 3 er i nogen grad, 4 er i høj grad og 5 er i meget høj grad.

**Gennemsnittet angives på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er slet ikke vigtigt, 2 er mindre vigtigt, 3 er i nogen grad vigtigt, 4 er vigtigt og 5 er meget vigtigt.

***Antalsangivelserne varierer på tværs af de enkelte forhold, da alle "ved ikke"-besvarelser udelukkes fra tabellen.

Tabel 10-33: Hvordan vurderer du parrådgiverens/parrådgivernes indsats under parrådgivningen?

	I meget høj grad	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Antal
Parrådgiveren/parrådgiverne behandlede mig respektfuldt	69,6%	26,3%	3,1%	0,8%	0,2%	483
Parrådgiveren/parrådgiverne fik mig til at føle mig velkommen i parrådgivningen	70,0%	25,9%	3,5%	0,2%	0,4%	483
Parrådgiveren/parrådgiverne fik mig til at føle mig tryk i parrådgivningen	64,6%	27,3%	6,4%	0,6%	1,0%	483
Parrådgiveren/parrådgiverne var neutrale i forhold til deres behandling af mig og personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	57,8%	31,3%	8,3%	1,7%	1,0%	483
Parrådgiveren/parrådgiverne sørgede for at mine synspunkter blev hørt i parrådgivningen	58,2%	32,1%	8,3%	1,0%	0,4%	483

Tabel 10-34: Har I fået hjemmeopgaver/redskaber i parrådgivningsforløbet, som I skulle arbejde med mellem sessionerne?

	Antal	Procent
Ja	393	81,4
Nej	90	18,6
Total	483	100,0

Tabel 10-35: I hvilken grad vurderer du, at disse hjemmeopgaver/redskaber har været nyttige?

	Antal	Procent
I meget høj grad	82	20,9
I høj grad	138	35,1
I nogen grad	133	33,8
I mindre grad	36	9,2
Slet ikke	4	1,0
Total	393	100,0

Tabel 10-36: I hvilken grad vurderer du samlet set, at parrådgivningen har givet jer den hjælp, som du følte I havde behov for?

	Antal	Procent
I meget høj grad	123	25,5
I høj grad	189	39,1
I nogen grad	124	25,7
I mindre grad	37	7,7
Slet ikke	10	2,1
Total	483	100,0

Tabel 10-37: Hvad vurderer du er dit umiddelbare udbytte af parrådgivningen?

	I meget høj grad	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Antal
Jeg er blevet opmærksom på, hvordan jeg bliver bedre til at lytte til personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	22,6%	39,8%	29,4%	6,0%	2,3%	483
Jeg er blevet opmærksom på, hvordan jeg bliver bedre til at kommunikere med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	23,8%	43,7%	24,2%	6,4%	1,9%	483
Jeg er blevet opmærksom på, hvordan jeg bliver bedre til at respektere synspunkter hos personen, som jeg deltog i parrådgivningen	15,9%	40,4%	34,0%	6,8%	2,9%	483
Jeg er blevet opmærksom på, hvordan jeg bliver bedre til at udvise tillid over for personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	10,8%	31,7%	34,2%	17,6%	5,8%	483
Jeg er blevet opmærksom på, hvordan jeg bliver bedre til at engagere mig i forholdet til personen, som jeg deltog i parrådgivningen	11,2%	31,7%	36,6%	14,5%	6,0%	483
Jeg er blevet opmærksom på, hvordan jeg bliver bedre til at håndtere konflikter med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	18,8%	38,7%	28,8%	9,5%	4,1%	483
Jeg er blevet opmærksom på, hvordan jeg bliver bedre til at forebygge at uenigheder med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med, udvikler sig til konflikter	17,2%	35,4%	30,2%	13,0%	4,1%	483
Andet udbytte	7,7%	14,9%	31,7%	20,3%	25,5%	483

Tabel 10-38: Hvor tilfreds er du med dit udbytte af parrådgivningen?

	Antal	Procent
Meget tilfreds	205	42,4
Tilfreds	212	43,9
Hverken/eller	52	10,8
Utilfreds	11	2,3
Meget utilfreds	3	0,6
Total	483	100,0

Tabel 10-39: Har indholdet i parrådgivningen levet op til dine forventninger?

	Antal	Procent
Har oversteget mine forventninger	97	20,1
Har i høj grad levet op til mine forventninger	250	51,8
Har i nogen grad levet op til mine forventninger	105	21,7
Har i lav grad levet op til mine forventninger	20	4,1
Har slet ikke levet op til mine forventninger	11	2,3
Total	483	100,0

Tabel 10-40: Hvad vurderer du har været det primære udbytte af jeres deltagelse i parrådgivningen?

	Antal	Procent
Vi har forbedret vores parforhold	284	58,8
Vi er blevet afklaret om vi skal gå fra hinanden eller blive sammen	78	16,1
Vi har skabt grundlag for en skånsom skilsmisse/ophør af samliv	26	5,4
Vi har sikret samarbejdet om samværet med vores børn	35	7,2
Intet udbytte	27	5,6
Andet	33	6,8
Total	483	100,0

Tabel 10-41: I hvilken grad vurderer du, at I efter afslutningen på parrådgivningsforløbet har et fortsat behov for professionel parrådgivning?

	Antal	Procent
I meget høj grad	52	10,8
I høj grad	75	15,5
I nogen grad	142	29,4
I mindre grad	151	31,3
Slet ikke	63	13,0
Total	483	100,0

10.3 Spørgeskemaresultater fra effektmålingen

Tabel 10-42: Hvad er din relation til personen, som du deltog i parrådgivningen med?

	Antal	Procent
Jeg er stadig gift/kærester med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	157	73,7
Jeg har fundet tilbage sammen med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	4	1,9
Jeg er i løbet af/siden parrådgivningen gået fra/blevet separeret/skilt fra personen, som jeg deltog i parrådgivningen.	33	15,5
Jeg er ligesom før parrådgivningen ikke gift/kærester med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	19	8,9
Total	213	100,0

Tabel 10-43: I hvilken grad har du haft udbytte af jeres deltagelse i parrådgivningen i forhold til følgende forhold?

	Deltagernes gennemsnitlige angivelse af i hvilken grad de har haft udbytte af deres deltagelse i parrådgivningen i forhold til følgende forhold *	Antal
Rollefordeling og arbejdsfordeling i hjemmet	3,7	182
Rollefordeling og arbejdsfordeling i forhold til børnene	3,5	195
Opdragelse af barnet/børnene	3,6	198
Vores kommunikation	2,6	210
Balancen mellem arbejde og familie	3,8	180
Relationer til hinandens børn og partnere fra tidligere forhold	3,8	117
Relationer til hinandens familier	3,9	175
Økonomiske spørgsmål i familien	4,0	179
Vores børns trivsel	3,1	203
Seksualitet	3,9	184
Utroskab	4,3	128
Pornografi	4,7	129
Jalousi	4,2	152
Den følelsesmæssige tilknytning i forholdet	3,1	198
Vores skænderier	3,2	192
Vold og trusler	4,5	116
Sygdom og psykiske problemer	4,2	144
Andre forhold	4,3	94

Kilde: Spørgeskema til deltagerne, resultatmåling.

* Gennemsnittet angives på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er slet ikke, 2 er i mindre grad, 3 er i nogen grad, 4 er i høj grad og 5 er i meget høj grad.

Tabel 10-44: I hvilken grad har jeres deltagelse i parrådgivningen haft følgende betydninger for din adfærd over for personen, som du deltog i parrådgivningen med?

	Deltagernes gennemsnitlige angivelse af i hvilken grad har deres deltagelse i parrådgivningen haft følgende betydninger for vedkommendes adfærd over for personen, som han/hun deltog i parrådgivningen med	Antal
Jeg lytter bedre til personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	2,7	213
Jeg respekterer bedre synspunkterne hos personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	2,8	213
Jeg er bedre til at udvise tillid til personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	3,0	213
Jeg er bedre til at håndtere konflikter med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	2,8	213
Jeg er blevet bedre til at forebygge at uenigheder med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	2,8	213
Jeg er mere følelsesmæssigt knyttet til personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	3,3	213
Jeg er mere engageret i forholdet til personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	3,1	213

Tabel 10-45: I hvilken grad har jeres deltagelse i parrådgivningen resulteret i, at personen som du deltog i parrådgivningen har ændret adfærd på følgende områder?

	Deltagernes gennemsnitlige angivelse af i hvilken grad deres deltagelse i parrådgivningen har resulteret i, at personen som vedkommende deltog i parrådgivningen med har ændret adfærd på følgende områder ***	Antal
Personen er blevet bedre til at lytte til mig	3,0	213
Personen er blevet bedre til at respektere mine synspunkter	3,0	213
Personen er blevet bedre til at stole på mig	3,0	213
Personen er blevet bedre til at håndtere konflikter med mig	3,0	213
Personen er blevet bedre til at forebygge, at uenigheder med mig udvikler sig til konflikter	3,1	213
Personen er blevet mere følelsesmæssigt knyttet til mig	3,3	213
Personen er blevet mere engageret i forholdet til mig	3,3	213

Tabel 10-46: Det er gået et halvt år siden i stoppede i parrådgivningstilbuddet. Hvad vurderer du her efter et halvt år har været det primære udbytte af parrådgivningen (sæt kun et kryds)?

	Antal	Procent
Vi har forbedret vores parforhold	109	51,2
Vi er blevet afklarede om vi skal blive sammen eller om vi skal gå fra hinanden	31	14,6
Vi har skabt grundlag for en skånsom skilsmisse/ophør af samliv	13	6,1
Vi har sikret samarbejdet om samværet med vores fælles børn	28	13,1
Intet udbytte	18	8,5
Andet	14	6,6
Total	213	100,0

Tabel 10-47: I hvilken grad har jeres deltagelse i parrådgivningen resulteret i, at personen som du deltog i parrådgivningen har ændret adfærd på følgende områder?

	Deltagernes gennemsnitlige angivelse af i hvilken grad deres deltagelse i parrådgivningen har resulteret i, at personen som vedkommende deltog i parrådgivningen med har ændret adfærd på følgende områder ***	Antal
Personen er blevet bedre til at lytte til mig	3,0	213
Personen er blevet bedre til at respektere mine synspunkter	3,0	213
Personen er blevet bedre til at stole på mig	2,7	213
Personen er blevet bedre til at håndtere konflikter med mig	3,0	213
Personen er blevet bedre til at forebygge, at uenigheder med mig udvikler sig til konflikter	3,0	213
Personen er blevet mere følelsesmæssigt knyttet til mig	2,7	213
Personen er blevet mere engageret i forholdet til mig	2,7	213

10.4 Spørgeskemaresultater på tværs af de tre målinger

Tabel 10-48: Hvad er din relation til personen, som du deltog i parrådgivningen med? – kun deltagere som har gennemført alle tre målinger

	Resultatmåling	Effektmåling
Jeg er stadig gift/kærester med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	78,4%	74,6%
Jeg har fundet tilbage sammen med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	1,5%	2,2%
Jeg er i løbet af/siden parrådgivningen gået fra/blevet separeret/skilt fra personen, som jeg deltog i parrådgivningen	11,2%	16,4%
Jeg er ligesom før parrådgivningen ikke gift/kærester med personen, som jeg deltog i parrådgivningen med	8,2%	7,4%
Total	134	134

Kilde: Spørgeskema til deltagere, resultat- og effektmåling.

Tabel 10-49: Deltagernes samarbejde om samvær med børnene – kun deltagere som har svaret på alle tre målinger og som ikke har været sammen som par i alle tre målinger

	Baselinemåling	Resultatmåling	Effektmåling
Indeks for enighed om samvær	69,6	76,2*	73,2
Indeks for deltagernes konkrete adfærd i forbindelse med samarbejde om samvær	58,9	63,4	66,1
Respondenter	14	14	14

Kilde: Spørgeskema deltagere, baseline-, resultat- og effektmåling

* Forskellen til baselinemålingen er statistisk signifikant ved et alpha-niveau på 0,05 ved en T-test.

Tabel 10-50: I hvilken grad har I arbejdet med følgende forhold i parrådgivningen – alle deltagere?***

	Deltagernes gennemsnitlige angivelse af i hvilken grad følgende forhold er årsagen til de har meldt sig til parrådgivningen*	Deltagernes gennemsnitlige angivelse af i hvilken grad de har arbejdet med følgende forhold i parrådgivningen*	Deltagernes gennemsnitlige angivelse af hvor vigtigt det har været for deltagerne at sætte fokus på disse områder**	Deltagernes gennemsnitlige angivelse af i hvilken grad de har haft udbytte af deres deltagelse i parrådgivningen i forhold til følgende forhold *
Rollefordeling og arbejdsfordeling i hjemmet	2,7 (1256)	2,5 (482)	2,6 (478)	2,3 (182)
Opdragelse af barnet/børnene	2,3 (1264)	2,4 (483)	2,9 (480)	2,4 (198)
Vores kommunikation	3,9 (1263)	4,3 (482)	4,6 (481)	3,4 (210)
Balancen mellem arbejde og familie	2,4 (1252)	2,4 (481)	2,6 (478)	2,2 (180)
Relationer til hindrernes børn og partnere fra tidligere forhold	1,7 (1225)	1,8 (461)	1,9 (463)	2,2 (117)
Relationer til hindrernes familier	2,0 (1261)	2,0 (477)	2,1 (475)	2,1 (175)
Økonomiske spørgsmål i familien	2,4 (1262)	1,7 (475)	2,0 (475)	2,0 (179)
Vores børns trivsel	2,0 (1256)	3,1 (483)	3,7 (479)	2,9 (203)
Seksualitet	2,7 (1251)	2,2 (483)	2,8 (478)	2,1 (184)
Utroskab	1,6 (1245)	1,7 (467)	1,8 (470)	1,7 (128)
Pornografi	1,2 (1247)	1,1 (467)	1,2 (469)	1,3 (129)
Jalousi	2,7 (1250)	1,7 (472)	1,9 (471)	1,8 (152)
Den følelsesmæssige tilknytning i forholdet	1,8 (1252)	3,5 (482)	3,9 (478)	2,9 (198)
Vores skænderier	3,1 (1263)	3,3 (483)	3,5 (477)	2,8 (192)
Vold og trusler	1,3 (1262)	1,3 (468)	1,4 (464)	1,5 (116)
Sygdom og psykiske problemer	2,0 (1252)	1,8 (475)	1,9 (472)	1,8 (144)
Andre forhold	1,8 (1026)	2,0 (392)	1,8 (393)	1,7 (94)

Kilde: Spørgeskema til deltagerne, baseline-, resultatmåling og effektmåling.

* Gennemsnittet angives på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er slet ikke, 2 er i mindre grad, 3 er i nogen grad, 4 er i høj grad og 5 er i meget høj grad.

** Gennemsnittet angives på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er slet ikke vigtigt, 2 er mindre vigtigt, 3 er i nogen grad vigtigt, 4 er vigtigt og 5 er meget vigtigt.

*** Antal respondenter er angivet i parentes. Angivelserne varierer på tværs af de enkelte forhold, da alle "ved ikke"-besvarelser udelukkes fra tabellen.